

[2]

Knez Serebrjani.

Roman iz časov Ivana Groznega. — Ruski spisal grof Aleksej K. Tolstoj; prevel Al. Benkovič.

4. Družina Andrejevič in njegova žena.

o bi se mogel čitatelj preseliti za tri sto let* nazaj in ako bi se z visokega stolpa ozrl po takratni Moskvi, bi videl, da je bila sedanji malo podobna. Bregovi reke Moskve, Jauze in Neglinne so bili pokriti z množico lesenih

hiš s skodlastimi in slamnatimi strehami, ki so v teku časa večinoma počrnele. Med temi temnimi strehami so se ostro črtali, belili in rdečili zidovi Kremlja, Kitajgoroda in drugih utrdb, ki so bile nastale v teku zadnjih dveh stoletij. Množica cerkva in zvonikov je dvigala svoje glave proti nebu. Kakor velike zelene in žolte maroge so se kazali med domovi gosti gozdiči in z žitom obsejane njive. Preko reke Moskve so držali prožni in živi mostovi, ki so se močno tresli in se potapljali pod vodo, kadar so šli preko njih vozovi ali jezdec. Na Jauzi in Neglinni so se vrtela mnogoštevilna mlinska kolesa, drugo poleg drugega. Ti gozdiči, polja in mlini sredi mesta so delali takratno Moskvo zelo slikovito. Posebno prijeten je bil pogled na samostane, ki so bili videti s svojimi belimi vrtovi in pisanimi ter pozlačenimi stolpi kakor cela mesta zase.

Nad vso to množico cerkva in hiš so se ponosno dvigale kremeljske cerkve in pred kratkim zgrajena cerkev Marije Pomagaj, kateri je Ivan pred nekaj leti položil temelj v spomin zavzetja Kazani in ki jo sedaj poznamo pod imenom Vasilija Blaženega. Veliko je bilo veselje Moskvčanov, ko so končno podrli odre, ki so zakrivali to cerkev, in ko se je cerkev pokazala v svojem čarobnem lesku, blesteč v zlatu in barvah in očarujoč oko s svojimi

raznovrstnimi okraski. Dolgo ni nehalo ljudstvo občudovati umetnega stavbarja, hvalliti Boga in slaviti carja, da je dal pravoslavnim doslej nepoznano lepoto. Tudi druge moskovske cerkve so bile lepe. Moskovčani niso štedili rubljev in truda za okrasitev hiš božjih. Povsod je bilo videti drage barve, zlato in velike zunanje ikone v naravni velikosti. Pravoslavni so radi krasili hiše božje, zato pa so se malo zmenili za vnanjost svojih domov; njih bivališča so bila skoro vsa zgrajena trdno, a preprosto iz smrekovih ali hrastovih tramov, ki niso bili niti z deskami obiti, po starem ruskem pregovoru: hiše ne delajo lepe ogli, ampak pirogi (kolački).

Samo dom Družine Andrejeviča Morozova na bregu reke Moskve se je odlikoval s posebno krasoto. Hrastovi trami so bili vsi ravni in okrogli: na vogalih na škarje spojeni; hiša je imela tri stane, ne všteti gornjih izb. Pristrešje nad glavnim vhodom je bilo podprto s širokimi zvitimi stebri, z rezbami okrašenimi. Oknice so bile umetno poslikane s cvetkami in ptiči in okna niso spuščala v izbe svetlobe božje skozi motne bikove mehurje, kakor je bilo to v navadi pri večini moskovskih hiš, marveč skozi čisto in prozorno sljudo. Na širokem dvorišču so stale kolarne, stanice, sušilnice, golobnjak in poletna utica bojarjeva. K hiši se je naslanjala z ene strani kamenita hišna cerkev, z druge prostran vrt, ograjen s hrastovim plotom, izza katerega se je dvigala gugalnica, ki je bila tudi vsa posejana z vzorci in slikarjami. Skratka: dom je bil postavljen rodbini v slavo. Sicer pa ga je bilo vredno komu graditi!

Bojar Družina Andrejevič je bil zastaven človek, neupogljivega značaja; kljub svojim starim letom se je pred kratkim oženil z eno izmed prvih moskovskih krasotic. Vse se je čudilo, ko ga je vzela dvajsetletna Helena Dmitrijevna, hči oholničega* Pleščejeva-

* Ta roman je prvič izšel leta 1861 v „Ruskem Véstniku“.
Op. prel.

* Oholničij — visok pridvorni čin.

Očina, ki je bil padel pod Kazanjo. Takega ženina ji niso izbirale moskovske snubačice. A Helena je bila že v pravi starosti, brez očeta in matere; in dekliška krasota ji je bila zaradi nedostojnih navad carskih ljubljencev bolj v nesrečo, nego v veselje.

Ko se je Morozov oženil s Heleno, je postal njen zaščitnik, in vsak Moskovičan je vedel, da ni varno razžaliti žene, katero je vzel v svoje varstvo bojar Družina Andrejevič!

Mnogo carskih ljubljencev si je pred njeno poroko prizadevalo, da bi se prikupili Heleni, a nihče si ni prizadeval bolj, nego Afanazij Ivanovič Vjazemski. Pošiljal ji je dragocene darove, v cerkvi se je nastavljal njej nasproti, na splašenem konju je jahal pred njenimi vrati in v boju s pestmi se je boril s celo vrsto. A ni imel sreče Afanazij Ivanovič! Snubačice so mu prinašale darila nazaj in kadar ga je Helena srečala, se je obrnila od njega. Ali se je obračala zato, ker ji Afanazij Ivanovič ni bil všeč, ali pa je devojki v srcu gorela druga ljubezen, gotovo pa je, da je bil knez Vjazemski vedno odklonjen, naj je storil, kar je hotel. Slednjič se je Afanazij Ivanovič razjezil in šel k carju Ivanu ter mu potožil svojo nesrečo. Car mu je obljubil, da pošlje sam svoje snubačice k Heleni Dmitrijevni. Helena je plakala, ko je zvedela o tem. Šla je s svojo pestunjo v cerkev, pokleknila pred Mater božjo, plakala in se klanjala nizko k zemlji.

V cerkvi ni bilo ljudi; a ko se je Helena ozrla, je stal za njo Morozov, v baržunastem kaftanu in razpetem brokatovem plašču.

„Zakaj plakaš, Helena Dmitrijevna?“ je vprašal Morozov.

Helena se je razveselila, ko je spoznala bojarja.

Bil je svoj čas prijatelj njenih staršev, a tudi sedaj jo je obiskoval in jo ljubil kot svojo hčerko. Helena ga je čislala kot svojega očeta in mu zaupala svoje misli; samo ene stvari mu ni odkrila, samo eno je zatajila pred bojarjem, zatajila sebi v žalost in njemu v pogubo!

In tudi sedaj mu na njegovo vprašanje ni povedala ničesar o svoji tajnosti, marveč mu je rekla samo, da plaka zato, ker pridejo carske snubačice, da jo prisilijo k poroki z Vjazemskim.

„Helena Dmitrijevna,“ je rekel bojar, „ali res ne ljubiš Vjazemskega? Pomisli malo. Vem, da ti doslej ni bil po volji; a kolikor vem, doslej nimaš še nikogar v mislih in v takem slučaju je dekliško srce kakor vosek; navadi se in ga vzljubi!“

„Nikdar,“ je odgovorila Helena, „nikdar ga ne bom vzljubila! Rajši grem v grob!“

Bojar jo je pogledal s sočutjem.

„Helena Dmitrijevna,“ — je rekel Morozov po kratkem molku, — „vem za sredstvo, kako se rešiš. Poslušaj. Jaz sem star in siv, a ljubim te kakor svojo hčer. Pomisli, Helena, ali bi hotela vzeti starca?“

„Hočem!“ je vzkriknila Helena in padla Morozovu k nogam.

Bojarja je ganila nepričakovana beseda, vesel je bil Helenine odločnosti; a starec si ni mislil, da je bila to odločnost potaplajočega se, ki se lovi za trnov grm.

Ljubeznivo je dvignil Heleno in jo poljubil na čelo.

„Dete,“ je rekel, „poljubi ta križ, da ne boš onečastila moje sive glave. Prizezi tu pred Spasiteljem!“

„Prisegam, prisegam!“ — je zašepetala Helena.

Bojar je poslal po duhovnika in obred zaroke je bil hitro izvršen; in ko so se pri Heleni oglasile carjeve snubačice, je bila že nevesta Družine Andrejeviča Morozova.

Helena ni vzela Morozova iz ljubezni; poljubila pa je križ z obljubo, da mu bo zvesta, in se je trdno odločila držati svojo prisego in se ne pregrešiti proti svojemu gospodu ne z besedo ne z mislijo.

In zakaj bi ne ljubila Družine Andrejeviča? Res, da bojar ni bil mlad; a Bog ga je blagoslovil z zdravjem in telesno močjo, z vojno slavo, s trdno voljo, z vasmi in seli in s širokimi zemljišči za reko Moskvo ter z izbami, polnimi zlata, žita in dragih kožuhovin. Samo z eno stvarjo Bog ni blagoslovil Družine Andrejeviča: ni mu naklonil carske milosti. Ko je car Ivan Vasiljevič zvedel, da so njegove snubačice prišle prepozno, se je razjezil in je sklenil kaznovati bojarja: ukazal ga je pozvati k svoji mizi in ga posadil ne le niže od Vjazemskega, marveč celo niže od Godunova, Borisa Fjodoroviča, ki do tedaj ni bil v milosti in ni imel še nobenega dostojanstva.

Bojar ni prenesel takega ponižanja — vstal je od mize: češ — ne spodobi se, da bi bil Morozov manjši od Godunova! Tedaj pa se je car še bolj razjezil in ga je obsodil, da je kriv pred Godunovim. Bojar je priznal svojo krivdo pred sovragom; toda opsoval je silovito Godunova in mu rekel: ščene.

Ko je car zvedel o tem, se je silno razljutil; ukazal je Morozovu, naj mu gre izpred oči in naj si ne da striči las, dokler ne bo odvezan od njegovega prokletstva. In bojar je odšel z dvora: hodil je odslej v žalni obleki z nečesano brado, sivi lasje so mu padali na visoko čelo. Hudo je bilo bojarju, da ni videl carja, vendar ni delal sramote svojemu rodu, niže od Godunova ni sedel!

Dom Morozova je bil polna čaša. Služabniki so se bojarja bali in ga ljubili. Kdor je prišel k njemu, je bil presrečno sprejet. Domačini in tujci so se bahali z njegovo ljubeznijo; vsakogar je obdaroval s prijaznimi besedami, bogatimi oblačili in modrimi nasveti. A nikogar ni ljubil tako, nikomur ni dajal tako bogatih daril kakor svoji mladi ženi, Heleni Dmitrijevni. In žena mu je vračala ljubezen za ljubezen. Vsako jutro in vsak večer je dolgo klečala v svoji sobi in goreče molila za njegovo zdravje.

Ali pa je bila kriva Helena Dmitrijevna, da se ji je med prijaznimi besedami Družine Andrejeviča,

med gorečimi molitvami pred ikonami, dostikrat nenkrat pojavil v mislih mlad junak, dirjajoč na konju z golo sabljo, in pred njim v neredu bežeči litovski polki?

Ali je bila Helena Dmitrijevna kriva, da jo je povsod zasledoval obraz tega junaka, doma in v cerkvi, podnevi in ponoči in da ji je očitajoče govoril: „Helena, prelomila si svojo besedo, nisi počakala moje vrnitve, prevarala si me!“

Leta tisoč pet sto pet in šestdesetega, štiri in dvajsetega junija, na dan svetega Ivana Krstnika, so se že na vse zgodaj razmajali vsi zvonovi moskovski in so zvonili brez prestanka. Vse cerkve so bile polne. Po maši se je ljudstvo razkropilo po ulicah. Mladi in stari, revni in bogati so nesli domov zelene vejice, cvetke in s trakovi okrašene brezove mlajčke. Vse je bilo pestro, živo in veselo. Proti poldnevu pa so se pričele ulice prazniti. Ljudstvo se je pričelo počasi razhajati in kmalu ni bilo v Moskvi srečati niti enega človeka. Zavlada je mrtva tihota. Pravoslavni so počivali v svojih domovih in nikogar ni bilo, ki bi bil žalil Boga in se potikal po ulicah, kajti Bog je ukazal človeku in vsaki stvari, naj počiva o poldanskem času: in greh je, upirati se volji božji, razen če te prisili kako nujno opravilo.

Vse je spalo: videti je bilo, kakor bi bila Moskva izumrla. Samo na Balčuzi je bilo slišati v nedavno zgrajeni krčmi krik, prepir in petje. Tam so kljub poldnevu rogovlili vojaki; skoro vsi so bili mladi in bogato opravljeni. Nastanili so se v hiši, po dvorišču in na ulici. Vsi so bili pijani; eden je ležal na golih tleh in si polival obleko s steklenico vina; drugi je skušal s hripavim glasom spremljevati petje tovarišev, a je dajal od sebe samo gluhe, nerazumljive glasove. Osedlani konji so stali pri vratih. K vsakemu sedlu je bila privezana metla in pasja glava.

V tem času sta se prikazala na ulici dva jezdec. Eden izmed njiju je bil oblečen v škrlaten kaftan z zlatimi okraski, na glavi pa je imel brokatovo čapko, izpod katere so se vili rusi, gosti kodri. Ta se je obrnil k drugemu jezdecu:

„Mihejič,“ je rekel, „ali jih vidiš, te pijance?“

„Vidim, bojar, vzemi jih vragova babica! Vidiš, pijance, kaj ti uganjajo!“

„Ali vidiš, kaj je pri konjskih sedlih?“

„Vidim; metle in pasji gobci, kakor pri tistem razbojniku. Torej so to res carski ljudje, če pijančujejo po Moskvi! Lepo sva si nadrobila, bojar, kašo sva si skuhala!“

Serebrjanemu se je pomračilo čelo.

„Pojdi jih vprašat, kje stanuje bojar Morozov!“

„Hej, dobri ljudje, častiti gospodje!“ je zakričal Mihejič, stopivši k tolpi: „kje stanuje tu bojar Družina Andrejevič Morozov?“

„A čemu bi rad vedel, kje biva ta pes?“

„Moj gospod, knez Serebrjani, ima pismo za Morozova od vojvode Promskega, od velikega polka.“

„Daj sem pismo!“

„Kaj, kaj, vragova babica? Ali si nor? Tebi naj dam knezovo pismo?“

„Daj sem pismo, čuk stari, daj sem! Pogledam, ali ta Morozov ne kuje izdaje in ali morda ne misli prevariti gospodarja.“

„Ah, ti lopov!“ je zavpil Mihejič, pozabivši na previdnost, s katero je pričel govoriti, „ali ima morda moj gospod znanstvo z izdajniki?“

„A tako, še zmerjal boš? S konja ž njim! Deca, dajte mu z bičem!“

Tedaj je prihajal že sam Serebrjani k opričnikom.

„Nazaj!“ je zakričal tako strašno, da so nehote ostrmeli.

„Kdor izmed vas“, je nadaljeval knez, „se samo s prstom dotakne tega človeka, temu razkoljem glavo, drugi pa se boste odgovarjali carju!“

Opričniki so obstali; toda iz sosednih ulic so prišli novi tovariši in so obstopili kneza. Drzne besede so padale iz tolpe; nekateri so potegnili sablje in ne bilo bi se dobro godilo Nikiti Romanoviču, ako bi se ne bil v bližini zaslišal glas, pojoč psalm, ki je kakor s čarovnijo ustavil opričnike! Po ulici je šel kakih štirideset let star človek, v sami platneni robači. Na prsih so mu žvenkljali železni križi in spokorniške verige, v roki pa je imel lesen molek.

Njegovo blede obličje je izražalo nenavadno dobroto; na ustnih, ki jih je obsenčevala redka brada, je igral usmev, toda oči so gledale kalno in zmedeno.

Ko je ugledal Serebrjanega, je prenehal s psalmom, stopil hitro k njemu in mu pogledal naravnost v obraz.

„Ti, ti?“ je rekel, kakor bi se čudil; „zakaj si tu med njimi?“

Ne da bi dočakal odgovora, je znova pričel peti.

„Blagor možu, ki ne hodi v družbo brezbožnikov!“

Opričniki so se umaknili z izrazom spoštovanja na obrazih; toda blaženi se ni zmenil zanje, marveč se je znova zagledal Serebrjanemu v oči.

„Mikitka, Mikitka!“ je rekel, majé z glavo, „kam si zašel?“

Serebrjani ni nikdar videl tega človeka in se je čudil, da ga kliče po imenu.

„Ali me poznaš?“ ga je vprašal.

Blaženi se je nasmejal.

„Moj brat si!“ je odgovoril; „takoj sem te spoznal. Gotovo si blažen, kakor jaz. In tudi razuma nimaš več od mene, sicer bi ne bil prišel sem. Celó tvoje srce vidim. Čisto imaš, čisto, sama sveta resnica; oba sva bebca! A ti-le“ — je nadaljeval, kažoč na tolpo — „niso naši ljudje! Uh!“

„Vasja,“ je rekel eden izmed opričnikov, „ali bi kaj rad? Rabiš novcev?“

„Ne, ne, ne!“ je odgovoril blaženi; „od tebe nočem ničesar! Vasja od tebe ne vzame ničesar, a daj Mikitki, kar hoče!“

„Človek sveti,“ je rekel Srebrjani, „vprašal sem, kje stanuje bojar Morozov.“

„Družina? Ta je naš. On je pravičnik! Samo glavo ima neuklonljivo, oh, kako neuklonljivo! Ampak se kmalu uklone, kmalu se uklone in se ne dvigne več!“

„Kje stanuje?“ je ponovil laskavo Srebrjani.

„Ne povem!“ je odgovoril blaženi, kakor bi se bil razjezil; „ne povem, naj ti povedo drugi. Nočem te poslati v zlo!“

In naglo je odšel, pevajoč svoj pretrgani psalm.

Srebrjani ni razumel njegovih besed in ni izgubljal časa z ugibanjem ter se je znova obrnil k opričnikom.

„No,“ je vprašal, „ali mi poveste, kje najdem dom Morozova, ali ne?“

„Idi vedno naravnost,“ mu je sirovo odgovoril eden izmed njih. „Ko kreneš na levo, prideš do gnezda starega gavrana.“

Ko se je knez oddaljeval, so pričeli opričniki, ki jih je bil blaženi pomiril, znova kričati.

„Hej!“ je kričal eden izmed njih, „sporoči Morozovu poklone od nas in mu reci, naj se pripravi za vislice; nekam dolgo že tlači zemljo!“

„Pa tudi zase pripravi vrv!“ je vpil za njim drugi.

Knez pa se ni zmenil za njihovo psovanje.

„Kaj mi je hotel blaženi reči?“ — je premišljeval s povešeno glavo. „Zakaj mi ni pokazal hiše Morozova in zakaj je še pristavil, da me noče poslati v zlo?“

Dalje gredoč, sta knez in Mihejič srečala še mnogo opričnikov. Nekateri so bili že pijani, drugi so šele šli v gostilno. Vsi so gledali nesramno in drzno, nekateri pa so delali celo na glas tako sirove opazke o jezdecih, da je bilo videti, kako so navajeni biti nekaznovani.

5. Svidenje.

Kdor je šel na konju po bregu Moskve, je lahko videl čez visoki plot na vrt Morozova.

Cvetoče lipe so metale senco na ribnik, ki je dajal hrano bojarju v postnih dneh. Po vrtu so zelenele jablanice, višnje in češnje. V nepokošeni travi so se prepletale ozke stezice. Dan je bil vroč. Nad rdečimi cvetovi dišečega šipka so krožili zlati hrošči; v lipah so brenčale čebele; v travi so cvrčali murčki; preko vrhov rdečih kosmulj so dvigale solnčnice široke glave ter se, kakor se je zdelo, laskale druga drugi v poldanskem solncu.

Bojar Morozov je že eno uro počival v svoji sobi. Helena je s svojimi služkinjami sedela pod lipami na rušnati klopi ob plotu. Oblečena je bila v obleko iz modre svile, gumbi so bili iz dragih kamenčkov. Široki muzelinovi rokavi, nabrani v drobne gube, so bili nad komolcem prepasani s safirnimi naročnicami. Uhani od istega kamna so ji viseli do

pleč; glavo je pokrival biserni kokošnik,* na safijanastih čeveljčkih so se lesketali zlati našivi.

Helena je bila videti vesela. Smejala se je in se šalila z devojkami.

„Bojarinja,“ je rekla ena izmed njih, „pomeri še tele zapestnice, te so lepše.“

„Dosti je že pomerjanja, dekleta,“ je prijazno odgovorila Helena; „že celo uro me napravljate in lišpate.“

„Samo še zavratnico si nadeni! Ko boš imela še zavratnico, boš čisto kakor svete ikone v okviru.“

„Dosti je, Pašenka, greh je govoriti tako nespodobno.“

„No, ako se nočeš nališpati, bojarinja, potem bi se morda igrale skrivalice ali pa bi se kamenčkale? Ali bi ne hotela krmiti ribic, ali pa se pogugati na gugalnici? Morda ti naj pa kaj zapojemo?“

„Zapoj mi pesem, Pašenka, ki si jo pela zadnjič, ko ste nabirale jagode.“

„O bojarinja, golobica moja, kaj je veselega v tej pesmi? To je žalostna pesem, ne pa prazniška.“

„To je vseeno, hočem jo slišati; zapoj mi jo, Pašenka.“

„Dobro, bojarinja, ker je tvoja volja, jo zapojem. Samo ne jezi se potem name, če se še razžalostiš. Spremljajte me torej, družice.“

Devojke so sedle v krog in Pašenka je pričela peti z žalostnim glasom:

Ah, če na cvetke ne prišli bi mrazi,
tudi v zimi bi cvetke cvetele.

Ah, ko bi žalost dušo pustila,
več bi jaz bedna ne hrepenela,
več ne posedala z glavo podprto,
več bi po širnem polju ne zrla ...

Šla sem po veži, po novi veži,
dvignila sem kožušček sobolji,
da bi kožušček ne pošumeval,
da bi mi gumbi ne zazvonkljali,
da ne zaslišal bi tast me, batjuška,
da ne povedal bi svojemu sinu,
svojemu sinu, mojemu možu ...

Pašenka se je ozrla na bojarinjo. Dve solzi sta se ji utrnili iz oči.

„Ah, jaz norica!“ je rekla Pašenka. „Kaj sem storila! Čemu sem slušala bojarinjo? In kako moreš, bojarinja, človeka siliti, naj poje take pesmi?“

„Še znati bi ti jih ne bilo treba!“ je pristavila Dunjaša, bistrooka devojka s črnimi obrvmi. „Čakaj, jaz zapojem pesem, malo drugačno kot je tvoja! Le poslušaj, če ne razveselim bojarinje!“

In Dunjaša je poskočila, eno roko uprla v bok, drugo pa dvignila, se nagnila na stran in zibajoč se mehko sem ter tja zapela:

* Pokrivalo za žene v ruski narodni noši.

Pantjelej, gospodar, hodi po dvoru,
hodi po dvoru, dvoru širokem,
kunina suknja sega do tal mu,
čapka sobolja glavo mu krasi.
Gleda na njega iz okna nevesta.
Gledajo nanj bojarji iz mesta,
z vrtov prelepih bojarinje zro ga.
Vprašajo bojarji: Kdo je to neki?
Vpraša bojarinja: Kdo je bojar ta?
Pravi nevesta: To je moj dragi...

Dunjaša je končala in se je sama zasmejala. A Helena je postala še bolj žalostna. Zatajevala se je, zatajevala, si zakrila obličje z rokami in zajhtela.

„To imaš od tvoje pesmi!“ je rekla Pašenka. „Kaj naj sedaj storimo? Ako ugleda Družina Andrejevič objokane očke bojarinje, se razljuti nad nami: češ, ne znate je, neumnice, zabavati in razveseliti!“

„Devojke, dušice!“ je spregovorila Helena in se vrgla Pašenki krog vratu, „pustite me ihteti, pomagajte mi plakati!“

„Kaj pa se ti je zgodilo, bojarinja? Zakaj si se naenkrat razžalostila?“

„Ne naenkrat, devojke moje, težko mi je že od ranega jutra. Ko je začelo zvoniti k maši in sem videla, kako veselo hite ljudje v cerkev, mi je postalo tako težko, devojke. In še sedaj se mi krči srce... potem pa še tako svetel, tako solnčen dan, in vrhu tega še vsi ti nakiti, ki ste mi jih nadele... Vzemite z mene zapestnice, devojke, vzemite kokošnik, spletite mi kite po vaše, po dekliško.“

„Greh je, bojarinja, kar zahtevaš! Da bi ti spletle kite po dekliško! Bog ne daj! Ko bi to zvedel Družina Andrejevič!“

„Ne zve, devojke! Saj si potem zopet nadenem kokošnik!“

„Ne, bojarinja, to je pregrešno! Storimo sicer, kakor ti hočeš, toda na dušo tega ne vzamemo.“

„Ali je res“ — je pomislila Helena — „že sam spomin na preteklost pregrešen?“

„Dobro,“ — je rekla — „ne snamem kokošnika. Pojdi sem, Pašenka, tebi spletem kito, kakor so jo spletali meni.“

Pašenka, vsa zardela od veselja, je pokleknila pred bojarinjo. Helena ji je razpustila lase, jih razdelila na enake dele in pričela spletati v devetdeset pramenov široke, ruse kite. To ni bila lahka stvar. Morala je plesti kolikor se da narahlo, da bi kite kakor mrežica zakrivale ves tilnik in da bi potem padale navzdol, zoževaje se nevidno. Helena se je z vnemo lotila tega dela. Pletoč pramene, jih je prepletala z bisernimi nitkami.

Slednjič je bil razplet gotov. Bojarinja ga je na koncu zavezala s trakom in ga okrasila z dragimi prstani.

„Končano, Pašenka,“ — je rekla, veseleč se svojega dela, — „vstani in sprehodi se pred menoj.

Sedaj pa pogledajte, devojke, ali ni ta pletenica lepša od kokošnika?“

„Vse ob svojem času, bojarinja,“ — so odgovorile devojke, smejoč se. — „A Dunjaša bi rajši nosila kokošnik.“

„Da vas ni sram tako govoriti!“ — je odgovorila Dunjaša. — „Magari, če bi vse življenje ne razpletla kit! A poznam take, ki ves dan ne odmaknejo oči od bojarjevega ključarja.“

Devojke so se zvonko zasmejale, marsikatera pa je zardela v zadregi. Očividno je bil ključar v resnici lep fant.

„Skloni se, Pašenka,“ — je rekla bojarinja, — „da ti še trak z biseri zavežem... Devojke, danes imamo Ivana Krstnika, danes si tudi rusalke pleto kite.“

„Ne danes, bojarinja, temveč sedmo nedeljo po veliki noči in pa na dan sv. Trojice si pleto rusalke lase. Na dan Ivana Krstnika begajo z razpuščenimi lasmi in ljudi odganjajo od praproti, da bi nihče ne utrgal njenega cveta.“

„Bog z njimi,“ — je rekla Pašenka; — „kaj se vse ne zgodi na šentjanžev dan; Bog nam ne daj tega videti!“

„Ali se bojiš rusalk, Pašenka?“

„Kako bi se jih ne bala? Danes je strašno iti v gozd; prav tako kot na sv. Trojice dan ali pa na nedeljo rusalk.“

„Sama ne veš, kaj govoriš!“ — ji je segla v besedo druga devojka. — „Kakšne rusalke pa so pod Moskvo? Tu jih ni. Na Ukrajini je pa drugače: tam je polno rusalk. Pravijo, da so že marsikaterega dobrega mladca spravile ob pamet. Če mladeč ugleda rusalko, do smrti hrepeni po njej; če je oženjen, zapusti ženo in deco, če je samec, pozabi na ljubo.“

Helena se je zamislila.

„Devojke,“ — je rekla po kratkem molčanju, — „ali so na Litvi tudi rusalke?“

„Tam je prav za prav njih domovina; tam je prav isto kot na Ukrajini...“

Helena je vzdihnila. Ta hip se je zaslišalo konjsko peketanje in bela čapka Srebrjanega se je pokazala nad plotom.

Ko je Helena ugledala moškega, se je hotela skriti, ko pa se je še enkrat ozrla na jezdeca, je obstala kakor okamenela. Tudi knez je ustavil konja. Ni verjel svojim očem. Tisoč misli mu je v enem samem trenutku zarojilo po glavi, vse — druga proti drugi. Videl je pred sabo svojo Heleno, hčerko Pleščejeva-Očina, njo, ki jo je ljubil in ki mu je pred petimi leti prisegla zvestobo.

Toda kako pa je prišla na vrt bojarja Morozova?

Šele tedaj je ugledal Nikita Romanovič biserni kokošnik in je prebledel.

Ona je bila omožena!

„Ali bledem“ — je pomislil in uprl vanjo prestrašeni pogled — „ali se mi sanja?“

„Devojke!“ — je prosila Helena, — „odidite, pokličem vas, — odidite, pustite me za malo časa samo! Moj Bog! Moj Bog! Presveta Mati božja! Kaj naj storim? Kaj naj mu rečem?“

Serebrjani se je bil medtem zavedel.

„Helena Dmitrijevna,“ — je izpregovoril odločno, — „povej mi z eno samo besedo: ali si omožena? Ali ni to prevara? Ni šala? Si li res poročena?“

Helena je obupno iskala besed, a jih ni našla.

„Odgovori mi, Helena Dmitrijevna, ne varaj me več, ker sedaj ni pustni dan!“

„Poslušaj me, Nikita Romanovič!“ je zašepetala Helena.

Knez je strepetal.

„Ničesar nočem slišati,“ je rekel; „vse mi je jasno. Ne izgubljal besed zaman! Z Bogom, bojarinja!“

Potegnil je konja nazaj.

„Nikita Romanovič!“ je kriknila Helena, „prosim te za Krista in prečiste Matere njegove voljo, poslušaj me! Ubij me potem, a prej poslušaj!“

Dalje ni mogla govoriti; glas se ji je ustavil, kolena so ji kleknila na rušnato klop in proseče je iztegnila roke proti Serebrjanemu.

Mraz je pretresel kneza po vsem telesu; toda premagalo ga je usmiljenje. Ustavil se je.

Vsa v solzah je začela Helena pripovedovati, kako jo je Vjazemski zasledoval, kako jo je nazadnje sam car hotel zasnoviti svojemu ljubljencu in kako se je ona v obupu vdala staremu Morozovu. Ihteč med svojim pripovedovanjem se je dolžila nehotene prevare, govorila je, da bi bila morala rajši končati s samomorom, nego se je vdala drugemu, in je preklinjala svojo slabost.

„Ne moreš me ljubiti, knez,“ je govorila, „ni ti bilo usojeno, da bi me ljubil! Toda obljubi mi, da me ne prekolneš; reci, da mi odpuščaš veliko krivdo mojo!“

Knez je poslušal z namršenimi obrvmi, toda odgovoril ni ničesar.

„Nikita Romanovič,“ je zašepetala Helena boječe, „za Krista, reci samo besedico!“

Uprla je vanj pogled, poln strahu in pričakovanja, in v tem zgovornem, prosečem pogledu je bila zbrana vsa njena duša.

Serebrjani je bojeval silen duševni boj.

„Bojarinja,“ je rekel nazadnje in glas se mu je tresel, „očividno je bila to volja božja . . . in ti nisi toliko kriva . . . da, ti sploh nisi kriva . . . nimam ti česa odpuščati. Helena Dmitrijevna, ne preklinjam te — ne, sam Bog ve, da ne, jaz, jaz . . . Ljubim te, kakor sem te ljubil doslej!“

Te besede so same ušle knezu iz ust.

Helena je vzkliknila, zaihtela in planila k plotu.

V istem trenutku se je knez dvignil v stremenih in se oprijel količev v plotu. Helena je že stala na drugi strani na klopi. Brez premišljevanja in nevede,

kaj delata, sta planila drug k drugemu in njiju ustnice so se strnile.

Helena je poljubila mladega bojarja! Žena lokava je prevarila svojega moža! Pozabila je na prisego, ki jo je bila prisegla pred Gospodom. Kako se sedaj prikaže pred Družino Andrejevičem? Ali ji ne bo bral vsega iz oči? In Družina Andrejevič ni tak, da bi ji odpustil. Bojarju ni za življenje, temveč za čast! Starec ubije oba, ženo in Nikito Romanoviča!

6. Sprejem.

Morozov je poznal kneza še ko otroka, toda že davno sta zgubila drug drugega iz oči. Ko je odšel Serebrjani na Litvo, se je Morozov vojskoval nekje daleč. Videla se nista več ko deset let, a Družina Andrejevič se je malo izpremenil; bil je kakor prej in knez bi ga bil kjerkoli spoznal na prvi pogled, kajti stari bojar je bil izmed tistih ljudi, katerih osebnost se globoko vtisne v spomin. Že njegova rast in zastavnost sta vzbujali pozornost. Bil je za celo glavo večji od Serebrjanega. Temnorusi, močno posiveli lasje so mu neredno padali na umno čelo pokrito z brazdami. Mogočna skoro popolnoma siva brada je pokrivala polovico prsi. Izpod temnih obrvi so se bliskale prodirne oči, okrog ust pa mu je igral prijazen usmev, iz katerega je včasih zabliskalo to, o čemer se pravi po domače: „ima svojo pamet“. V njegovem vedenju, v dostojanstveni hoji je bilo nekaj levjega, nekaka posebno mirna važnost, dostojanstvenost, umerjenost in samozavest. Vsakdo bi rekel o pogledu nanj: lepo mora biti prijateljstvo s tem človekom! Obenem pa bi vsakdo pomislil: ni dobro spreti se z njim! In res, že iz potez njegovega obraza se je dalo sklepati, da utegne njegovo mirno obličje v jezi postati strašno. Toda prijazni usmev in odkrita, nepri-siljena prisrčnost sta naglo izbrisala ta dojem.

„Bog te sprimi, knez, gost moj dragi! Dobro došel,“ je rekel Morozov, spremljevaje Serebrjanega v veliko sobo z lesenimi stenami s pripečno iz pečnic zloženo klopjo, z dolgimi hrastovimi klopmi, z dragocenim orožjem na stenah in množico srebrne in zlate posode, lepo razpostavljene po širokih policah.

„Bog te sprimi! Kakšnega gosta mi je poslal Bog! Ali veš, da se te spominjam, ko si bil še majhen Nikituška. O, hraber si bil, kar je res, je res! Kadar so se dečki igrali vojake, je slaba predla strani, ki je bila proti tebi. Ti si se zaletel kakor sokol jasni, in če se je mlada kri razburila v tebi, si bil kakor medvedek, — odpusti mi trdo besedo, Nikita Romanovič. Pričel si mahati okrog sebe in jih premetavati — tega na desno, onega na levo —, da je bilo veselje gledati! Zato je pa tudi nastal junak iz tebe, knez! Slišal sem o tvojih delih na Litvi. Valjal si jih, pre-kletce, kakor prej otroke.“

In Morozov se je veselo smejal in njegovo levje obličje je žarelo od veselja.

„In ali se spomniš, Nikituška,“ je nadaljeval in ga objel z roko preko rame; „ali se spominjaš, kako nisi pri nobeni igri trpel prevare? Če si se s kom metal ali s pestmi boril, si se dal rajši vreči ob tla, nego da bi mu bil podstavil nogo ali storil kaj proti dogovoru. Vse si prenesel, samo prevare nisi dovolil niti sebi niti drugim!“

Knezu je postalo neprijetno pred Morozovim.

„Bojar,“ je rekel, „tu imaš list od kneza Promskega.“

„Hvala ti, knez. Prečitam pozneje; stvar ni nujna; sedaj naj te pogostim! Kje pa je vendar Helena Dmitrijevna? Hej, kdo je tam? Recite ženi, da nas je obiskal drag gost, knez Nikita Romanovič Serebrjani, naj ga pride počastiti!“

Tiho in mehko je prišla Helena s podnosom v roki; na podnosu so bile čaše z raznimi vini. Helena se je globoko priklonila Serebrjanemu, kakor da ga vidi prvokrat. Bila je bleda kakor smrt.

„Knez,“ je rekel Morozov, „to je moja gospodinja, Helena Dmitrijevna! Ljubi jo in spoštuj! Saj si, Nikita Romanovič, tako rekoč naš sorodnik. Tvoj oče in jaz sva bila kakor brata, torej ti tudi moja žena ni tujka. Pokloni se bojarju, Helena, poprosi ga! Jej, knez, ne zavrni našega kruha in soli. Kar imamo, to damo! Tu je italijansko vino, ogrsko, tu je malinova medica, sama gospodinja je sladila maline z medom.“

Morozov se je globoko klanjal.

Knez je obema vrnil poklone in izpraznil čašo.

Helena se ni ozrla na Serebrjanega. Njene dolge trepalnice so bile povešene. Tresla se je in čaše na podnosu so žvenketale druga ob drugo.

„Kaj ti je, Helena?“ je naenkrat vprašal Morozov; „ali si bolna? Obraz ti je bled kot sneg. O Lenuška!“ je pristavil šepetaje, „ali je šel zopet Vjazemski mimo? Gotovo je šel mimo vrta, prekletec! Nič ne maraj za to, Helena. Tega nisi ti kriva. Rajše ne hodi brez mene na vrt; pomiri se, dete, nikomur ne pustim, da bi te žalil! Zasmey se, hitro, bodi vesela, da gost ne zapazi! — Odpusti, Nikita Romanovič, odpusti; same brige, naročil sem ženi, naj ti čimprej veli prinesiti obed. Saj še nisi obedoval, knez?“

„Hvala, bojar, sem že.“

„Nič ne de, Nikita Romanovič, če obeduješ še enkrat. — Idi, Helena, idi, pobrigaj se! A ti, bojar, prigrizni, kar je Bog dal, ne žali me, prekletega! Že tako imam dosti gorja.“

Morozov je pokazal na svoje dolge lase.

„Vidim, bojar, vidim in svojim očem ne verjamem! Ti preklet! Zakaj? Odpusti neskromno vprašanje.“

Morozov je vzdihnil.

„Zato, ker se držim starega običaja in čuvam bojarsko čast ter se ne klanjam novim ljudem.“

Pri teh besedah se mu je pomračilo lice in oči so mu dobile strog izraz.

Pripovedoval je svoj spor z Godunovim in se bridko pritoževal o carjevi nepravičnosti.

„Marsikaj, knez, v Moskvi ni več tako kakor je bilo svoj čas, in to od tistih dob, odkar je car ustanovil opričnino.“

„Kaj pa je prav za prav opričnina? Srečal sem opričnike, pa ni mi še jasno, kaj so.“

„Gotovo smo razsrdili Boga, Nikita Romanovič, da je oslepil jasne oči carjeve! Odkar so klevetniki obdolžili Silvestra in Adaševa izdaje in ju je car zapodil od sebe, od takrat so zatonili naši lepi dnevi! Naenkrat nas je Ivan Vasiljevič začel sumničiti, nas, verne služabnike svoje! Pričel je govoriti o izdajstvih, o zarotah, o stvareh, kakršnih človek ne vzame niti v misel. Novi ljudje pa so se razveselili, šepetajo mu o bojarjih najhujše laži eden iz jeze, drugi zato, ker se nadja milosti, in on ima za vse odprta ušesa. Kdor je jezen na koga, ga takoj očrni pri carju, da je govoril zoper njega, da povzdiguje hana ali kralja. In prekletci se ne boje jeze božje, pričajo po krivem in si oskrunjajo roke z lažnivimi pismi. Mnogo nedolžnih ljudi je bilo vrženih v ječo in tam mučenih, Nikita Romanovič. Kdor le hoče, vpije sedaj v carskem imenu. Kdor te je prej očrnil, je moral tudi dokazati — a danes? Naj si njegove besede še tako nasprotujejo — zgrabijo te in te mučijo na podlagi gole besede. Slabi časi so prišli, Nikita Romanovič. Takih grozot še ni bilo pod nobenim carjem! Po mučenju so prišle usmrtitve! In koga so usmrtili? . . . Sicer pa si gotovo že slišal o tem, knez!“

„Slišal, bojar, a samo nekaj malega. Počasi prihajajo novice na Litvo. Toda čemu se čudimo? Car je upravičen usmrčiti svoje škodljivce.“

„Kdo je proti temu, knez? Zato je car, da kaznuje in pomilošča. Toda hudo je to, da ni usmrčal škodljivcev, ampak same zveste služabnike svoje: hetmana Adaševa (brata Alekseja) z mladoletnim sinom; tri Satine; Ivana Šiškina z ženo in otroki in še mnogo drugih nedolžnih.“

Nevolja se je izrazila Serebrjanemu na obrazu.

„Bojar, ampak temu ni kriv car, temveč njegovi svetovalci.“

„Oh, knez! Bridko je izreči, strašno pomisliti. Car ni pričel prelivati nedolžne krvi samo na navnete podpihvalcev. Vzemimo, postavim: Barmanov, novi carski krojač, je zatožil carju kneza Obolenskega-Ovčino zaradi neke nepremišljene besede. In kaj je naredil car? Pri obedu mu je zasadil z lastno roko nož v srce!“

„Bojar!“ je zakričal Serebrjani in planil s sedeža, „če bi mi to rekel kdo drugi, bi mu dejal, da je obrekovalec, in bi sam obračunal z njim.“

„Prestar sem za obrekovanje, Nikita Romanovič. In koga naj bi obrekoval? Svojega gospoda?“

„Odpusti, bojar. Toda kaj naj si mislim o taki izpremambi? Ali niso carja preslepili?“

„Najbrž bo tako, knez. Toda sedi in poslušaj dalje. Drugič se je car napil in je pričel s svojimi ljubljenci (že misliti na to, je človeka sram!) v maškarah plesati! Navzoč je bil bojar knez Mihael Repnin. Zajokal je od žalosti. Car je ukazal, naj si tudi on nadene masko in se udeleži norčije. Nel je rekel Repnin, tega ne storim, da bi osramotil svojo bojarsko čast, in je poteptal masko z nogami. In za kakih pet dni je bil v hiši božji umorjen na carjev ukaz.“

„Bojar! To je kazen božja za nas.“

„Sveta volja njegova naj bo nad nami, knez! A poslušaj dalje! Usmrtitvam ni bilo konca. Vsak dan je tekla kri na morišču, v ječah in po samostanih. Vsak dan so prijemali bojarske služabnike in jih vlačili v mučilnico. Mnogo jih je moralo prestati izkušnjo z ognjem, da so iz strahu izdajali svoje gospodarje. Tiste pa, ki svojih duš niso hoteli izročiti peklju in ki so zagovarjali svoje gospode, tiste so pa pomorili. Mnogi so trpeli za pravico in mnogi so si pridobili mučeniško krono, Nikita Romanovič! Včasih se je car nekako zavedel, skesal se je, molil in plakal ter se je sam imenoval morilca in ljudozrca. Pošiljal je darila raznim samostanom in vele služiti črne maše za umorjence. Kesal se je Ivan Vasiljevič, a ne dolgo in kaj si je izmislil? Poslušaj, knez. Nekega dne se zbudim o zori in vidim veliko zmedo. Ljudstvo se je valilo po ulicah; nekateri so bežali h Kremlju, drugi spet nazaj. Vsi so vpili: ‚Car odhaja, nihče ne ve, kam!‘ Pretresel me je mrz. Oblečem se, sedem na konja; od vseh strani hite bojarji v Kremelj, nekateri na konjih, nekateri peš, kakor navadni ljudje, nihče ni mislil na svoje dostojanstvo! Prišli smo do Iverskih vrat in vidimo, kako jahajo iz gradu vojaki, ljudje se razmikajo pred njimi. Za vojaki sani, v njih car s carico in carjevičem. Za carskimi sanmi množica drugih sani in v njih vsi zakladi, cela blagajna in imetje gospodarja. Za sanmi oholničji, dvorjani, uradniki in vojaški dostojanstveniki, vse odhaja iz Kremlja. Planili smo proti carskim sanem, toda vojaki nas niso pustili, češ, da je car prepovedal. In sprevid je odšel za reko Moskvo in izginil za predmestjem.

Vrnili smo se domov in smo dolgo čakali, če si car ne premisli in se ne vrne. Minil je teden, tedaj dobi patriarh pisanje ter bere: ‚Ker nočem več prenašati vašega izdajstva, zapuščam z žalostnim srcem svoje carstvo in grem tja, kamor mi Bog kaže pot.‘ Ko se je raznesla ta novica, je v Moskvi nastalo tarnanje: Batjuška car nas je zapustil! Kdo nam bo vladal poselej?

Kar je res, je res, grozen je Ivan Vasiljevič, toda dal nam ga je Bog in najbrž nas je po božji volji kaznoval za očiščenje naših grehov. Zbrali smo se v dumi in smo sklenili, da pojdemo vsi za njim, da pademo predenj in ga poprosimo. Zvedeli smo, da se je ustavil v Aleksandrovski Slobodi in da je

do te Slobode nekaj več kot osemdeset vrst. Pomolili smo in se odpravili. Ko smo od daleč zagledali Slobodo, smo se ustavili in pomolili še enkrat; bilo nas je strah; nismo se bali, da nas ukaže car izročiti smrti, marveč smo se bali, da nas ne pusti pred svoje oči. Toda nič se ni zgodilo. Car nas je pustil predse. Ko smo vstopili, ali mi verjameš, bojar, da nismo spoznali carja? Zdelo se je, kakor bi to ne bilo njegovo obličje, in lasje in brada kakor da so mu izpadli. Kaj se je zgodilo z njim? Je car, pa spet ni! Dolgo je govoril z nami, govoril je o izdajah in zarotah, kakršnih nikdar ni bilo, nam očital naše krivde, o katerih sami nismo vedeli ničesar, in nam je rekel nazadnje, češ, samo na prošnjo mojih bogomolcev, škofov, vzamem svoja carstva nazaj in še to samo s pogojem.“

„In kakšen pogoj je stavil?“ je vprašal Serebrjani.

„Boš že zvedel, knez, samo poslušaj. Minili so trije tedni in Ivan Vasiljevič se je vrnil v Moskvo. Nastalo je veselje, tako veselje, da niti na dan vstajenja ni takega. Pozval je nas in duhovščino v dumo. In ko smo se sešli, nam je rekel, češ, sprejem carstvo samo zato, da kaznujem svoje škodljivce, izobčim podle izdajalce, zaplenim njih imetje in jim vzamem življenje — in da ne bom od metropolita in ne od koga drugega nepotrebnega moledevan za milost. Najamem si, pravi, telesno stražo in si vzamem za svojo osebno rabo dohodke raznih mest in sel in nekaterih ulic prav v Moskvi. In ta mesta in ulice in svojo osebno stražo — je rekel — imenujem opričnino, vse drugo pa je deželno. In bojarji in metropoliti in gosposka se nimajo vtikati v mojo osebno last. In s tem pogojem — je rekel — zopet prevzamem vladanje. Od tega dne je pričel zbirati nove ljudi, pa same take, ki niso bili znatnega rodu in ki so prisegli, da se ne bodo bratili z bojarji. Dal jim je vso zemljo, vse domove in vse premoženje, ki si ga je vzel za svojo last, stare lastnike, okrog dvajset tisoč ljudi, pa je pognal z opričnine skoro kakor živino. Resnično, Nikita Romanovič, saj sem vse videl na lastne oči, pa še danes ne morem verjeti! In sedaj jezdi po sveti Rusiji njih peklenške, krvoločne tolpe z metlami in pasjimi glavami; tep-tajo pravico, pometajo, a ne izdaje, marveč rusko čast; grizejo, a ne gosudarjevih sovražnikov, marveč zveste služabnike njegove, in ni ga zanje ne sodišča ne kazni!“

„Zakaj pa ste pristali na ta pogoj?“ je vprašal Serebrjani.

„Kaj pa misliš, knez? Smemo li carju kaj predpisovati? Kaj ni od Boga?“

„Gotovo, da je od Boga. Toda saj vas je vendar sam vprašal? Zakaj mu niste rekli, da nočete opričnine?“

„Pa če bi zopet odšel? Kaj bi bilo potem? Ali naj bi ostali brez vladarja? In kaj bi reklo ljudstvo na to?“

Serebrjani se je zamislil.

Nj. V. kraljica Marija
rojena 8. januarja 1900.

„Res je,“ je rekel po kratkem molku; „brez vladarja ni mogoče biti. A kaj čakate sedaj? Zakaj mu ne poveste, da bo zaradi opričnine propadla vsa dežela? Zakaj gledate vse to in molčite?“

„Jaz ne molčim, knez,“ je odvrnil Morozov dostojanstveno. „Nikdar nisem skrival svojih misli; zato pa sem sedaj v prokletstvu. Če bi me car pozval k sebi, ne bom molčal, toda mene ne pozove. Naših ljudi ni več v njegovi bližini. Kar poglej, koga je zbral okrog sebe! Kakšni stari rodovi so sedaj pri njem? Ni jih starih rodov! Sami podli najemniki, katerih očetje našim niti hlapci ne bi mogli biti. Rasmanova, oče in sin — sam ne vem, kateri je hujši. Maljutja Skuratov — napol mesar, napol zver, vedno ves v krvi; Vaska Grjasni, ta je dober za vsako lopovščino; Boris Godunov, ki proda očeta in mater in da še otroke povrhu, samo da bi više prišel, zasaди ti nož v grlo, pa se ti še prikloni. Samo eden izmed njih je visokega rodu — knez Afanazij Vjazemski. Sebe in nas je osramotil, prokleti! Kdo bi govoril o njem!“

Morozov je zamahnil z roko. Druge misli so se polastile starca. Tudi Serebrjani se je zamislil. Zamislil se je v grozno izpremembo s carjem in je za hip pozabil na razmerje, v katero ga je usoda postavila napram Morozovim.

Medtem so sluge pognili mizo.

Družina Andrejevič se ni oziral na izgovore svojega gosta ter ga je prisilil, da je zaužil od neštevilnih jedi: raznovrstne žolice, pečenke, juhe, ribje piroge in pečeno slanino. In ko so postavili pred njiju razne pijače, je nalil Morozov sebi in knezu malvazije, vstal izza mize, si pogladil nazaj zaradi prokletstva ustrižene lase, visoko dvignil kupo in rekel:

„Na zdravje velikega gosudarja našega, carja Ivana Vasiljeviča!“

„Razsvetli ga Bog! Odpri mu oči!“ je odgovoril Serebrjani, izpraznil kupo in oba sta se prekrizala.

Helena se ni pokazala med obedom in ni bila navzoča pri razgovoru bojarjev.

Mnogo je še pripovedoval Morozov o državnih stvareh, o vpadu krimskih Tatarjev na rjazansko zemljo; izpraševal je Serebrjanega o litevski vojni in bridko obsojal Kurbskega zaradi njegovega bega k poljskemu kralju. Knez je podrobno odgovarjal na vsa vprašanja in je nazadnje povedal o svojem spopadu z opričniki v vasi Medvedevki, o prepiru z njimi v Moskvi in o svojem srečanju z blaznikom; toda njegovih skrivnostnih besed ni omenil.

Morozov ga je poslušal z veliko pozornostjo.

„To je slabo, knez,“ je rekel naposled in si gladil čelo, „zelo slabo. Da so ropali v tisti vasi, temu se ni čuditi; tista vas je moja, in ako je vas last bojarja, ki je izobčen, lahko vsakdo ropa v njej. Tudi to je znana stvar, da vzamejo, kar morejo, česar pa ne morejo vzeti, uničijo z ognjem. To je sedaj

njih običaj. In blaznika tudi poznam. To je pravi božji mož. Ni samo tebe nazval s pravim imenom; on vsakega izpregleda skoz in skoz. Njega se boji celo car. Kolikokrat je Ivana Vasiljeviča v obraz ošteval. Ko bi le bilo več takih svetih ljudi, pa bi ne bilo opričnine. Povej mi, knez, — je nadaljeval Morozov, kdaj si bil namenjen pozdraviti gosudarja?“

„Jutri, ko se zdani, ko pride njegova milost iz spalnice.“

„Nemogoče, knez. Sedaj je že mrak in ti imaš pota več nego sto vrst.“

„Kako to? Ali ni car v Kremlju?“

„Ne, knez, ni ga v Kremlju. Razsrdili smo Gosпода, gosudar nas je zapustil, vrnil se je v Aleksandrovo Slobodo in živi tam s svojimi petolizci, da bi jih vzel črt nečisti.“

„Ako je temu tako, potem pa oprost, bojar, moram se žuriti. Niti doma še nisem bil. Grem pogledat, jutri pa, ko se zdani, odidem v Slobodo.“

„Ne hodi tja, knez!“

„Zakaj ne, bojar?“

„Ne odneseš glave, Nikita Romanovič.“

„To je v božjih rokah, bojar; kar bo, to bo.“

„Čuj, Nikita Romanovič. Ti si me pozabil, jaz pa se te spominjam, ko si bil še otrok. Rajni tvoj oče je bil moj drug in prijatelj. Umrl je, Bog mu daj večni mir; nikogar nimaš, ki bi te čuval, ki bi ti svetoval, in tvoja usoda ni zavisti vredna, Bog ve, da ne. Ako greš v Slobodo, si zgubljen, knez, si zgubil svojo glavo.“

„Kaj bi, bojar; mi je že tako usojeno!“

„Nikituška, ostani tu, jaz te skrijem. Nihče te ne najde; moji ljudje te ne izdajo; kakor rodni sin boš v moji hiši.“

„Bojar, spomni se, kaj si govoril o Kurbskem. Za ruskega bojarja ni častno, da bi se skrival pred svojim carjem.“

„Nikita Romanovič, Kurbski je bil izdajavec, on je prestopil h gosudarjevim sovražnikom: Kdo sem pa jaz? Ali sem jaz gosudarjev sovražnik?“

„Odpusti, bojar, odpusti nepremišljeno besedo, a kar se ima zgoditi, temu ne uideš!“

„Ko bi ostal pri meni, Nikituška, bi se mogoče ohladila carjeva jeza, morda bi s pomočjo mogočnega metropolita uredili svojo stvar, a sedaj padeš tam kakor smola na živo oglje.“

„Naše življenje je v božjih rokah, bojar. Ni prav, da bi ga zvijačno skušali podaljševati dalj, nego je Bogu ljubo. Hvala ti za kruh in sol — je pristavil Serebrjani vstajaje — hvala ti za prijateljstvo (pri teh besedah se je nehote zmedel), toda jaz grem. Z Bogom, Družina Andrejevič!“

Morozov je pogledal kneza s skrbnim sočutjem, a videti je bilo, da v globini duše odobrava njegovo dejanje in da bi sam ne storil drugače, če bi bil na njegovem mestu.

„Božji blagoslov s tabo, Nikita Romanovič!“ je rekel Morozov, vstal s klopi in objel kneza. „Naj Bog omehča carjevo srce. Da bi se vrnil iz Slobode nedotaknjen, kakor mladeniči iz ognjene peči. In da bi te tedaj objel, kakor te objamem sedaj iz vsega srca, iz vse duše!“

Pregovor pravi: pešca spremi do vrat, jezdeca do konja. Knez in bojar pa sta se razstala na vežnem pragu. Bilo je že temno. Ko je jahal ob plotu, je opazil Serebrjani na vrtu belo obleko. Srce mu je zatrepetalo. Ustavil je konja. K plotu je stopila Helena.

„Knez,“ je zašepnila, „čula sem tvoj razgovor z Družino Andrejevičem. Ti odhajaš v Slobodo... Bog te čuvaj, knez — v smrt greš!“

„Helena Dmitrijevna! Očividno je volja Gospodova, da prejmem smrt od carja. Nisem se vrnil v domovino na veselje, ni mi tukaj Bog prisodil sreče, nisi postala moja, Helena Dmitrijevna! Naj se zgodi z mano volja božja!“

„Knez, mučili te bodo! Grozno mi je pomisliti na to! Moj Bog, ali ti je tako omrzelo življenje?“

„Naj ga bo konec!“ je rekel Serebrjani in zamahnil z roko.

„Presveta Mati božja! Ako se ne smiliš samemu sebi, pa se usmili vsaj drugih! Usmili se mene, Nikita Romanovič, spomni se, kako si me ljubil!“

Mesec je posijal izza oblakov. Helenin obraz, njen biserni kokošnik, ovratnica in dijamantni uhani, njene solza polne oči, vse to se je zalesketalo v čarobnem blesku. Helena je še plakala, a se je že skoro smejala skozi solze. Ena sama knezova beseda bi bila izpremenila njeno žalost v neizrečeno veselje. Pozabila je na moža, pozabila na previdnost. Serebrjani je čital v njenih očeh tako ljubezen, tako žalost, da je nehote pričel omahovati. Sreča je bila zanj izgubljena na veke. Helena je bila last drugega, toda ljubila je samo Serebrjanega. Zakaj bi ne ostal v

Moskvi? Zakaj bi ne odložil poti v Slobodo? Ali ga ni sam Morozov prosil tega?

Tako si je mislil knez in njegova domišljija je slikala čarobne slike; a čuvstvo časti, ki je za hip ugasnilo, se je naenkrat vzbudilo.

„Ne,“ je pomislil; „sramovati bi se moral, če bi samo v mislih razžalil prijatelja svojega očeta. Samo brezčasten človek poplača gostoljubnost s prevaro, samo strahopetec beži pred smrtjo.“

„Moram iti,“ je rekel odločno, „ne morem se skrivati pred carjem, ko umirajo najboljši ljudje. Z Bogom, Helena!“

Te besede so kakor nož presunile srce bojarke. V obupu je padla na zemljo.

„Tedaj se odpri pod mano, zemlja, mati!“ je zaječala. „Ubijem se, otrujem! Ne preživim te, Nikita Romanovič! Ljubim te bolj nego življenje, bolj nego luč božjo! Nikogar razen tebe ne ljubim in ne bom ljubila!“

Srce se je trgalo Serebrjanemu. Hotel je potolažiti Heleno, ona pa je ihtela še glasneje. Ljudje bi jo bili lahko slišali, ugledali bi lahko kneza in bi vse povedali Morozovu. Serebrjani je to sprevidel in je sklenil odtrgati se od Helene, da jo reši.

„Z Bogom, Helena!“ je rekel; „z Bogom, duša moja, veselje mojih dni! Zatri solze! Bog je milostljiv, mogoče se še vidiva!“

Oblaki so zakrili mesec, veter je zamajal vrhove lip in je z vonjavim dežjem cvetja obsul kneza in Heleno. Zamajale so se stare veje, kakor bi hotele reči: za koga bi cvetele, za koga zelenele? Zaman pogine dobri junak, zaman pogine tudi miljenka njegova!

Ko se je Serebrjani poslednjič ozrl na Heleno, je opazil za njo, v globini vrta, temno postavo. Ali se je knezu samo zdelo, ali je hodil kak sluga po vrtu, ali pa je bil to navsezadnje sam bojar Družina Andrejevič?

(Dalje prihodnjic.)

Usahle solze.

Motiv iz Istre.

Živela mati je nekdanj
za svoje dete zlato,
a Bog ji dete vzel je v raj,
obdaroval bogato.

Še niso očke se drobné
za vekomaj zaprle,
že mamični grenke solzé
po licu so se udrle.

K Mariji stopi pred oltar,
jo milosti poprosi;
če tam zgubiš katero stvar,
domov je več ne nosi...“

In lile, lile so naprej,
zaman jih je sušila,
za detetom bridkost brez mej
je nje srce pojila.

Lovila solze jokajoč
je v rutice svilene,
a najti mogla dan in noč
tolažbe ni nobene.

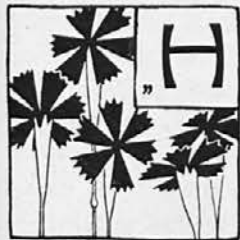
In majki rutica iz rok
na tla je v cerkvi pala.
Uslišal detece je Bog,
ni mama več jokala.

Naenkrat prikazalo se
je detece umrlo,
bi rado zasmejalo se,
a je le vanjo zrlo.

In reklo tiho: „Ni solzé
ne jokaj več za mano,
ker vsaka solza mi v srcé
zareže težko rano.“

Janko Samec.

Ženin.

valjen Jezus!“

Kadar me tako pozdravi otrok, se mu sredi žalosti nasmehnem. Ko sem potoval po Čičariji in me je samotnega zatela noč na cesti, pa se je izluščil iz teme orjak ter me izpod visečih bokov pozdravil takisto, sem bil ves blažen. Ko me je pozdravil pa ta človek, mu nisem odgovoril. Nisem mogel. Ali smo res vsi ob svojem času preroki?

„Očka, ali smem v Gradec?“

„Kaj te napada? V Gradec? Po kaj neki?“

„Poglejte, Platnarjeva Rezi je tudi šla in si kupila obleko ceneje nego v Ljubljani.“

„No, moška je ta! Ko sem s trpljenjem in nevarnostjo priskoparil nekaj kronic, že ti je Ljubljana premajhna. — V Pariz pojdi!“

Minka je povesila oči in svalkala med prsti vogal predpasnika.

Oče je bral časnik in semtertja preko očal pogledal hčerko.

„E, pusti jo,“ je začela pomagati hčerki mami. In ko je prišla iz kuhinje še hči Ančka, je oče omagal. Za teden dni se je Minka odpeljala v Gradec.

Celo uro pred odhodom vlaka iz Gradca je Minka prišumela po dveh trudnih dnevih nakupovanja na kolodvor. Postrešček je tovoril za njo težek kovčeg, ki si ga je postavila na peron in ga trdovratno stražila. Bila je vsa nova. Prevezela jo je — osemnajstletno — ničemurnost. Večnost se ji je zdelo to čakanje. Pa ne zavoljo čakanja. Najrajši bi bila sfrčala domov in že uživala zavist, ki jo bo vzbudila njena obleka.

„Juj, Rezi, ta bo gledala!“

„In Slavica! Razjokala se bo od jeze.“

„Pa Barba, Barba! Ta klepetulja, ki je vse zapravila in se z vojaki pajdašila ter se nosila, kot bi bila ‚od stanu‘, no, to razžene togota.“

Minka se je nasmehnila od veselja. Prav takrat je prišetal mimo nje eleganten gospod. Ujel je njen smehljaj in se ji odkril.

Minka je bila vsa zmedena. Da bi bila sedajle poleg nje Ančka, bi si bili pritisnili mufe pod nos in se nasmejali do solz. Ko je bila pa sama, ni mogla biti tako razposajena, zlasti na tujem ne.

„Ta človek se je pošteno urezal in se zmotil. Bog ve, za katero me ima.“

Zopet so zaplule njene misli domov, na ulico, v Zvezdo in pod Tivoli.

„Oho, Dana, tovarišica iz kontorja, čak me! Ne boš mi vtikala prstka skozi preglodano bluzo. Ali moja je poštena, za tvojo pa vemo, odkod je.“

Eleganten gospod je prišetal nazaj. Odkril se ji sicer ni več, toda vanjo se je zazrl tako presunljivo, da je Minka zardela.

„Ah, ta človek,“ je Minka skoro vzdihnila, ko se je gospod oddaljil. Zasnovala si je takoj zgodbico, s katero bo kramarila pri prijateljicah. Popravila si je čisto po nepotrebnem boo, pogledala se po novem plašču in se prestopila, da je videla nove čizemčke.

Tedaj je pa postal vrvež na kolodvoru vse živahnejši. Potniki so vrel iz čakalnic, uradniki so se razgibali in tekali sem in tja. V daljavi se je zaslišal ropot vlaka, dvoje rdečih oči je prigorelo po progi. Takrat se je pa njena roka dotaknila druge roke, ki je prav tisti hip segla po njenem kovčegu.

Minka se je preplašila, da je skoro kriknila.

„Ljuba gospodična, dovolite, da Vam ponesem kovčeg v voz.“

Še sklonjen do kovčega, ki si ga ni upal dvigniti brez njenega dovoljenja, je uprl oči v njeno lice — oni elegantni gospod.

„Hvala! Hvala! Bom že sama,“ je hitela Minka in segla po ročaju.

„Dovolite mi to veselje,“ je moledoval neznanec in dvignil kovčeg. Minka je podržala roko na njem, kot bi ščitila lastnino, in tako sta šla vstric proti vlaku. Neznanec je krenil, da stopi v drugi razred.

„Jaz se peljem v tretjem,“ je pojasnjevala Minka in lovila ročaj kovčega.

„Nikarte! Tam je silna gneča!“

„V drugem je predrago. Hvala lepa!“ Vse bolj odločno je segla po kovčegu. Toda neznanec je bil urnejši in je zavihtel kovčeg po stopnicah v oddelek drugega razreda.

Minka je mislila samo na kovčeg in na bluze in nogavice in na ves pisani drobiž v njem ter je planila za njim v voz. Ko ji je neznanec hotel ponuditi roko, je že stala tik njega in spet iskala ročaja.

Neznanec se je zasmel.

„Ah, ljuba gospodična, Vi se bojite za kovčeg! Lepo Vas prosim . . .“

„Nič, jaz nimam vozovnice za tukaj.“

„Saj je vseeno. Pojdiva!“

Dvignil je kovčeg in ga odnesel, da je bilo prostora za potnike, ki so rinili za njima. Naglo in spretno je poiskal prostora za dva, potisnil kovčeg na polico in Minki vljudno ponudil sedež ob oknu.

„Dajte mi vozovnico, da uredim!“

Minka je brez besedi segla v torbico in mu dala listek. Neznanec je izginil. Minka je vstala, pogledala po kovčegu, tudi z roko ga je potipala, kakor bi ga popravljala na polici, nato se je šele ozrla po potnikih, ki so se dremotni naslanjali po oddelku.

„Ha, ta človek!“ je preudarjala. „Lep je. Bog ve, zakaj mi tako streže?“ Snela je klobuček, ga podržala v rokah in ga vsa zadovoljna še enkrat ogledala. Nato je stisnila malo zrcalce v dlan in si krdoma popravila lase. „Kako sem rdeča!“ Ni ji bilo všeč. Več ni utegnila razmišljati; neznanec se je vrnil in prinesel listek.

„Hvala! Koliko ste doplačali?“

„Pustiva to. Na Zidanem mostu poravnava, ko se ločiva. Jaz potujem namreč v Zagreb...“

Vlak je nategnil, luči so ginile mimo oken, sopotniki so se udobno vgnezdili na sedežih, zaklopili oči in molčali.

Neznanec ni utihnil. Spočetka je govoril sam. Vse je vedel, prav vse. Za vsak našivek je vedel posebno ime, o Berlinu in o Pešti je govoril, kot bi bil rojen tam. Zgodbic je znal toliko, da se je zdela Minki ljubljanska knjižnica komaj dober abecednik. Vmes je utrinjal dovtipe, ob katerih je Minka večkrat skrila obrazek v dlani.

Tako se je zgodilo, da je do Celja vedel, kako je Minki ime, da ima še eno sestro in da je oče med vojno tako slučajno dokaj zaslužil in da se bo sedaj vse drugače živelo. Na Zidanem mostu se je neznanec ves žalosten poslavljajal in prosil, če ji sme pisati razglednice in če jo sme na domu obiskati. Minka je pozabila na kovčeg, ga spremila na peron, pozabila seveda vprašati, koliko je doplačal za vožnjo, in šele zadnji hip ujela vlak, ko ji je neznanec stisnil v roko svoj naslov.

Ko je sedela brez njega v oddelku, se ji je zadelo prvič v življenju, da je strašno sama. Kolesa so pela svoj enakomerni takt, sopotniki so dremali, Minka pa je razmišljala in vsa lica so ji gorela.

„Ah, ta človek!“ si je ponavljala, ko se je spominjala njegovih dogodbic in dovtipov. Tako se je zasanjala vanj, da je zgrešila vse postaje do Ljubljane. Klic sprevodnika jo je predramil, planila je kvišku, oblekla plašč in toliko, da ni pozabila kovčega v vlaku.

Ob očetu, ki jo je čakal na kolodvoru, se je streznila. Vesela je bila, da ni opazil njenih pordelih lic in ‚silnega soja‘ njenih oči, kakor jo je vljudno in previdno parkrat opozoril neznanec. Ko je doma odprla kovčeg in razpotožila celo štacuno po mizi ter podrobno opisala vse potovanje, jo je vendarle tihoma zbolelo, ko je snidenje z ‚gospodom‘ čisto zamolčala staršem. Zato je tem teže čakala, da bi bili z Ančko v njuni sobici. Tedaj ji srce ni dalo več pokoja. Planila je k sestri in jo začela poljubljati.

Do ranega jutra je prisluškala privita lučka šepet sestra in ko je Minka legla, je dahnila zadnjo besedo: „Ah, ti ne veš! Ta človek — ta Herman...“

Še enkrat je prebrala listič, kjer je bil njegov naslov, preden je upihnila luč.

Drugi dan je Minka pridehtela iz pisarne vsa zasopla. Popolnoma je pozabila, da ima novo bluzo,

nov klobuček, plašč in torbico. Tudi potoma ni kar nič oprezovala na poglede ljudi, ko je vendar bila v Gradcu prepričana, da bo vse mesto gledalo za njo. Z očmi je izpraševala Ančko. Sestra jo je uščipnila v laket, Minka je planila iz kuhinje v sobico. Dve razglednici sta bili skriti v nočni omarici.

„Zakaj se nisem peljal z Vami vso večnost... Umiram koprnenja...“ Minki so se tresli prstki.

Pri obedu je bila tako silno razmišljena, da jo je oče nejevoljen vprašal, če je še vedno v Gradcu, ka-li?

In odslej so prihajale razglednice po dve, po tri, tudi cele zbirke — vsak dan, dokler ni prišlo pismo, ki je Minki razodelo, kar je slutila in še bolj, po čemer je hrepenela.

„Herman pride!“

Konec skrivanja.

Prva zaveznica ji je bila Ančka, z njo je skupno prepričala mater, da ga morajo lepo sprejeti, ko je tako dober, tako plemenit in tako nepopisno — ah, ta človek!

Oče je dolgo gledal mrko izpod čela in ugovarjal. Ali kaj opravi možki v takem boju? Začeli so snažiti in drgniti po sobah kakor za Veliko noč. Oče je godrnjal in se jim umikal v krčmo. Doma pa je šlo vse v kolobar, da so pregnali najskritejšega pajka in ga neusmiljeno pohodili. In ko se je bližala ura obiska, je Minka prinesla še dragega cvetja in ga postavila na mizo.

Ko je oče sedel v svoji kramarski obleki v nalslanjač in začel tlačiti pipo, mu jo je mati potegnila iz rok, vsa nervozna od kuhe.

Za božjo voljo, ali si norčav? Tak potrpi vendar in ne smradi po sobi s to smradjo žlindrasto! In kakšen si? Kar hitro se mi preobleci! Takle oguljenec mi boš sedel pred ‚gospodom‘. Če ga že sprejememo, naj vendar ve, da nismo beračoni. Ala, le brži!“

Odprla je omaro in mu razpostavila po stolah nedeljsko obleko.

„Naj bo! ampak to vam rečem: prvič in zadnjič je ta komedija pri nas. Še tega se manjka! Kdor me ne mara takega, kakor sem bil petdeset let, naj hodi z Bogom.“

Jezno je sunil razhojene škrpete pod posteljo, ki jih je pa ona ročno pograbila in skrila.

Točno, kakor kralji, je prišel Herman ob napovedani uri. Pa ne prazen. Za Minko šopek, za Ančko bonbončkov, materi srebrn roženvenček in očetu turško pipo. Gledali so vanj kakor v razodetje. Prisilili so ga, da je ostal pri obedu. Tam pa je razodel očetu skrivnosti o svoji trgovini, povedal o bogati dediščini, ki ga še čaka po očetu, in materi je naslikal vso grenko žalost, ki ga razjeda, ko ni mogoče po vojski dobiti nobene nepokvarjene deklice več. Zato naj mu oprostite drznost, da je tako rekoč navalil v njihovo družino in — in —

Prenehal je, dvignil kozarec in hrepeneče pogledal Minko.

Po obedu je zaprosil dovoljenja, če ga smeta hčerki spremiti.

Ko so odšli, sta obsedela oče in mati še pri mizi. Mati je pila že tretjo skodelico kave, oče je basal turško pipo.

„No, kaj praviš, oče?“

„Predaleč je doma.“

„Plemenit je in bogat.“

„Nisi mu štela denarjev.“

„Ti si čuden.“

„Ali se ti ne zdi presladek? Dedec ne sme biti tako pocukran.“

„Seve, ko si ti sam taka groblja. Danes bomo drugače gledali, ko imamo. Saj sva bila tako neumna, da nisva niti vedela, kako je Minka lepa. Kajpa, v tistih kamrikastih cunjah! Pa jo sedaj poglej! Kot grofica!“

„Lenjaj no! To so čenče. Ali misliš, da bom kar na slepo zavalil vse tisočake prvemu gizdalinu, ki bo vprašal za Minko? Počakaš!“

„Saj vem, ti bi jo najrajši dal Bogatajevemu Fricu, da bi prezebala v branjariji kot sem jaz pri tebi in da bi nosila ozeble roke kot hlebce. Minka že ne!“

Mati je vstala in začela znašati posodo z mize, oče je puhal dime iz čibuka in molčal.

„Boš videl, ta bo še vprašal za Minko. Na očeh sem mu brala.“

„Naj vpraša. Saj beseda ni konj.“

„Glej, da ne boš ti,“ je zaprla mati trdo vrata in šla pomivat.

Prihajale so razglednice, prihajala pisma, prihajal je Herman in zgodilo se je natančno tako, kakor je prerokovala mati.

V hiši so drdrali šivalni stroji, očetova blagajna se je praznila. Tovarišice so Minki stiskale roko in ji čestitale z ustmi, njih srce pa je grebla zavist.

In tako je pripeljal Herman lepo nevestico v pisarno; razgrnil je predme dokumente, kakor je zapisano, in po vrhu je še slovesno prisegel.

Ko sem kljub vsemu kar se da rahlo vprašal nevestico, je li zadosti prepričana o ženinu — —, me je prekinila in vzklopela: „Ah, ta človek! Nima ga Ljubljana! Kaj le mislite?“

„Prosim, prosim!“ sem jo pomirjeval, „uradno je vse v najstrožjem redu. Mnogo sreče! Bog blagoslovi!“

Poroka se je za teden zavlekla, ko je ženin moral nujno sklepati važne trgovske pogodbe.

A nič za to. Bila je sijajna. Predmestje je vrelo gledat nevestico, ki je bila kot v rosnem jutru utrgana šmarnica.

Pet dni po poroki se pojavi neznana gospa v pisarni. Njeno lice je bilo samo razlito trpljenje, dasi je morala biti še pred kratkim lepa žena. Tudi obleka je razodevala njen dober okus, žal, da je bila zelo, zelo ponošena.

„Ali ni bil tu poročen Herman —?“

„Da, gospa. Pred petimi dnevi.“

Gospa mi je pomolila poročno listino in rekla:

„Jaz sem njegova žena. Poglejte.“

Ostrmel sem.

„Pretekli teden me je mučil in pretepal, da mi je izpulil zadnje tisočake, nato se je odpeljal — k poroki, slepar! Ubogo dekle! Sedaj grem k očetu, da jo reši.“

Ko je oče zvedel, je zdijval, vrgel čibuk ob tla in drevil na kolodvor in se odpeljal za njima.

Otel mu je Minko, njene sreče pa ni mogel oteti.

Balada o Čičku.

Čiček — možiček
jesih tovari,
kriva črešnja
raste na gori.

Pa se pomotil
nekoč je možiček,
izmaknil nekemu
debel možnjiček.

Biriči bradati
so hitro ga vjeli,
mošnjiček in tovor,
vse so mu vzeli.

Na gori v vetru
črešnja se giblje,
nerodno na veji
Čiček se ziblje.

Kdaj, otročički,
se to je zgodilo?
Menda je solnce
narobe hodilo.

B. V.

Užitkarji.

Kmečka žaloigra v treh dejanjih. — Alojzij Remec.

Drugo dejanje.

Razpravna dvorana na sodniji z vhodom od leve. V ozadju dvoje oken, pred njima klop. V kotu poševno na desni miza in dve stolicl. Na mizi križ, dve sveči, knjige in spisi. Na desni v ospredju klopica.

Zimski dan predpoldne.

1. prizor.

(Sodnik sedi za mizo v sodnem talarju. Na njegovi levi piše star, napol slep kancelist kot zapisnikar. Pred sodnikom stoji sosed kot obdolženec. Na klopi na desni sedi užitkar s klobukom v rokah in se naslanja sključen na palico. Pred sodnikom stojita vstric soseda Peter in snaha.)

Sodnik (Petru). Poštenjak ste, da nočete pričati za očeta in ne proti njemu. S tem ste mi olajšali presojo stvari. Sedite!

(Peter sede na klop v ozadju)

Sodnik (narekuje kancelistu, ki piše). Priča Peter Smrekar se v zmyslu zakona odreče pričevanju. (Nagovori snaho.) Sedaj povejte Vi, kar veste! Priselgi ste in morate govoriti samo resnico!

Snaha. Ko je oče pograbil za sekuro, sem zbežala skozi duri in nisem ničesar več videla.

Užitkar (proti sodniku). Ni res! Na vratih je stala in se smejala.

Sodnik (zavpije nad užitkarjem). Tiho! Kadar Vas bom vprašal, govorite!

Užitkar. Vse se je zaklelo proti meni, gospod sodnik. (Pokaže s palico na snaho.) Ta — prva. Ljudi prodaja.

Sodnik (zavpije še huje). Tiho, pravim! (Kancelistu.) Pišite! (Narekuje.) Videla sem, vejica, da je moj tast zagrabil za sekuro. Pika.

(Kancelist piše.)

Sodnik (snahi). Kaj je hotel oče s sekuro?

Snaha. Kaj drugega, kakor koga ubiti! Kar nad tri je šel!

Sodnik (osorno). Kaj bo hodil starec nad tri može!

Užitkar. Nad roparje zmeraj, gospod sodnik, če jih je tudi sto!

Sodnik (nad užitkarjem). Tiho! Če boste motili razpravo, Vas bom zaprl. (Narekuje kancelistu.) Hotel je s sekuro nad obtoženca, vejica, njegovega sina in ... (Vpraša snaho.) Kdo je bil tretji?

Snaha. Mešetar Janez Srakoper.

Sodnik (narekuje). In Janeza Srakoperja, vejica, ki je pri prodaji posestva posredoval. Pika. Vsled tega sem zbežala iz izbe in nisem videla, vejica, da bi bil obtoženec vrgel sekuro proti mojemu tastu. Pika.

(Kancelist med narekovanjem piše.)

Sodnik (snahi). Sedite!

(Snaha sede k Petru in se ves čas razprave z njim tiho, ljubeznivo pomenkuje.)

Sodnik (kancelistu). Naj pride Janez Srakoper!

Kancelist (vstane, gre na levo, odpre vrata in pokliče). Janez Srakoper!

Sodnik (sosedu medtem). Ali naj priseže?

Sosed. Radi mene, kakor hočete, gospod sodnik!

Užitkar (sodniku). Priseže naj! Na duši naj mu bo, če ne bo resnice govoril!

Sodnik (užitkarju). Oče, molčite! Sicer Vas bom res moral kaznovati, ker motite razpravo!

2. prizor.

(Od leve je tačas prišel mešetar s kučmo na glavi in se malomarno postavil pred sodnika. Kancelist prižge sveči.)

Sodnik (ozlovoljen mešetarju). Odkrijte se, saj niste na sejmu!

(Mešetar nekako obotavlja se sname kučmo z glave.)

Sodnik (mešetarju). Priselgi boste. Radi krive prisega še niste bili kaznovani?

Mešetar. Nikoli.

Sodnik. Ali ste z obtožencem kaj v sorodu?

Mešetar. Nič.

Sodnik. Priselgi boste, da boste govorili samo resnico, ničesar dodali in ničesar zamolčali. S prisego se Bog na pomoč kliče. Kriva prisega je pred Bogom smrten greh in se tudi po naši postavi kaznuje z večletno težko ječo. Dvignite tri prste kvišku in govorite za mano!

(Mešetar dvigne tri prste desnice.)

Sodnik. Vstanite!

(Vsi vstanejo.)

Sodnik. Priselgam pri Bogu vsemogočnem in vsevedočem ...

Mešetar (govori za sodnikom). Priselgam pri Bogu vsemogočnem in vsevedočem ...

Sodnik. ... čisto prisego ...

Mešetar. ... čisto prisego ...

Sodnik. ... da bom na vse, kar me bo sodnija vprašala ...

Mešetar. ... da bom na vse, kar me bo sodnija vprašala ...

Sodnik. ... govoril samo čisto in golo resnico ...

Mešetar. ... govoril samo čisto in golo resnico ...

Sodnik. ... tako gotovo, kakor mi Bog pomagaj!

Mešetar. ... tako gotovo, kakor mi Bog pomagaj!

(Sodnik ugasne sveči, vsi sedejo razen soseda in mešetarja, ki vrti kučmo med prsti.)

Sodnik (narekuje). Priča Janez Srakoper, posestnik in mešetar, katoliške vere, oženjen, se po postavi zapriseže in izpove ...

(Kancelist piše.)

Sodnik (mešetarju). Poslušajte! France Smrekar je tožen, da je užitkarja Antona Podbregarja te-

lesno lahko poškodoval. To je bilo tisti dan, ko je njegova snaha prodala svoje posestvo obtožencu. Vi ste posredovali pri tej kupčiji. Povejte, kaj ste videli!

Mešetar. Kaj sem videl? ... Nič ... Ko smo se za grunt pogodili, je začel stari vpiti, da ne pusti prodati, da smo roparji, tatje in razbojniki. Nato je zagrabil za sekuro in šel nad nas. Smrekar pa mu je izvil sekuro iz rok in jo vrgel v kot.

Užitkar (plane pokonci). Ni res. (Mešetarju.) Lažeš. (Sodniku.) Vame jo je vrgel.

Sodnik (z nenadno jezo nad užitarjem). Ven iz dvorane!

Užitkar. Mešetar je po krivem prisegel ...

Sodnik (kancelistu). Spravite ga ven! (Užitkarju.) Če bi ne bili tako stari, bi Vas zaprl.

Užitkar. To je moja pravica, gospod, moja sveta pravica!

Kancelist (je vstal, šel k užitarju in mu položi roko na ramo, s pomirjevalnim glasom). Ne jezite se, oče! Stopite ven! Ko Vas gospod sodnik pokliče, boste povedali, kar veste.

Užitkar (se odpravlja proti izhodu na levi). Saj grem, da ne bom priča, če božja roka udari vmes ...

Sodnik (ki mu je žal nenadne jeze, tolažeče). Ne govorite tako, oče! Tu se ne godi nikomur krivica! Sami si jo delate ... Kakršne priče, taka pravica!

Užitkar. Vsi bi me radi pokopali ... (Odpre vrata na levi in izstopi.)

Sodnik (mešetarju rezko). Prisegli ste! Ali res niste videli, da bi bil Smrekar vrgel sekuro proti Podbregarju? Pazite, kaj govorite!

Mešetar. Jaz in Peter sva bila pri vratih, da stopiva ven, ko je stari zakričal, da bo streljal, in res stopil v čumnato, ko mu je bil Smrekar izvil sekuro iz rok.

Sodnik. Kam je potem Smrekar del sekuro?

Mešetar. V kot jo je vrgel.

Sodnik (ostro). Kako to veste? Prej ste rekli, da ste bili pri vratih!

Mešetar (drzno). Ko sva bila s Petrom na pragu, sva slišala, da je zaropotala sekira po tleh. Jaz mislim, da jo je vrgel v kot.

Sosed. K peči sem jo vrgel, gospod sodnik.

Sodnik (vzroji nad sosedom). Tiho! Na višjo sodnijo Vas bom dal z vsemi pričami in s sosedom povrhu! Vragovi ste, ne ljudje!

Sosed (se opravičuje). Jaz sem vrgel sekuro v kot. Lahko prisežem. Sosed si je izmislil, da sem ga zadel pod koleno. V nesrečo bi me rad spravil.

Sodnik. Molčite! Vi ste pa njega že pokopali ... (Kancelistu.) Pišite! (Narekuje z nejevoljnim glasom, prepričan, da je mešetar lagal.) Izpove kakor prva priča z dostavkom, vejica, da je obtoženec vrgel sekuro v kot, vejica, a ne v Antona Podbregarja. Pika. (Kancelist piše.)

Sodnik (mešetarju). Ali ni Podbregar prišel iz izbe za vami in vpil, da je ranjen?

Mešetar. Vpil je za nami, da ... Vse nam je rekel, samo ljudje ne.

Sodnik (nejevoljno). Vse to pričevanje ni vredno piškavega oreha ...

Mešetar (drzno, izzivajoče). Prisegel sem in ne morem drugače govoriti. (Sede na klop k snahi in Petru.)

Sodnik (kancelistu). Pokličite Podbregarja!

Kancelist (gre k levim vratom in pokliče). Anton Podbregar!

3. prizor.

(Užitkar pride od leve in obstane ob vratih. Kancelist se vrne na svoj prostor.)

Sodnik (užitkarju). Stopite bliže!

(Užitkar stopi pred sodnika.)

Sodnik (užitkarju). Kje je Vaša žena?

Užitkar. Bolna je. Umrla bo ...

Sodnik. Zaradi nje razprave ne bomo prelagali. Ona bi itak ne mogla ničesar povedati. Kje je bila, ko je obtoženec vrgel sekuro iz rok?

Užitkar. Sredi izbe je stala.

Sosed. Ni res. Na peči je jokala, ker si šel s sekuro nad nas!

Užitkar (sosedu). Lažeš! Sredi izbe je stala.

Sodnik. Tiho! (Sosedu.) Ne vtikajte se vmes! (Užitkarju z uradnim glasom.) Zaslišal Vas bom kot pričo!

Sosed. Priseže naj!

Sodnik (zavpije nad sosedom). Ali boste molčali ali ne? Jaz že sam vem, kaj mi je storiti! (Užitkarju.) Ali živite s sosedom v sovraštvu?

Užitkar. Od mladih nog, gospod sodnik. Vedno mi je škodoval, kjer je mogel ...

Sosed (užitkarju). Ti pa meni!

Sodnik (sosedu odločno). Še eno besedo in Vas za teden dni zaprem! Še pred sodnijo ne moreta pozabiti svoje jeze! Ali sta človeka ali ne? Oba sta v letih, vsak hip vaju Bog lahko pokliče predse; čas bi bil, da se spravita. Sedaj imata priliko. Glejta, kako naj med vama sodnija pravično razsodi, če sama nočeta drug drugemu odpustiti? Pozabita, kar je med vama, in pobotajta se!

Sosed. Jaz ne pozabim ničesar! On me je preganjal vse življenje. Vse žandarje, biriče in sodnije je klical na pomoč, če sem le z mezincem ganil proti njemu. On me je ovadil, on je kriv, da me danes zopet sodite kakor ubijalca.

Sodnik. Pozabita! Odpustita si! Podajta si roke, jaz končam razpravo, vidva pa idita v božjem imenu domov!

Užitkar. Kam domov, ko doma nimam? (Pokaže soseda.) On mi ga je ukradel. Cel grunt mi je ukradel samo zato, da me spravi s sveta. Moja žena že umira zavaljo njegove hudobije. In takemu naj odpustim? Saj sam noče, da bi se spravila!

Sodnik (sosedu). Kaj mu silite v hišo? Dajte grunt snahi nazaj. Sami veste, da je domačija prav za prav otrokova!

Sosed. Kar sem kupil, sem kupil. Nič ne bom razdiral.

Sodnik (sosedu in užitkarju). Poslušajta me! Še enkrat vaju vprašam: ali se spravita ali ne?

(Sosed in užitkar molčita.)

Sodnik (sosedu). Smrekar, govorite!

Sosed. Ne.

Sodnik (užitkarju). In Vi, Podlogar?

Užitkar. Če on ne, jaz tudi ne.

Sodnik. Oba bosta obžalovala, da me nista poslušala, a bo prepozno... (Užitkarju z uradnim glasom.) Zasišal Vas bom brez prisege. Vidim, da je vajino sovrašтво tako veliko, da vama je zatemnilo voljo in pamet. (Narekuje kancelistu.) France Podbregar, užitkar, nezaprisežen, izpove: dvopičje.

(Kancelist piše.)

Sodnik (užitkarju). Povejte torej, kako je bilo!

Užitkar (sodniku). Ko so si udarili v roke za moj grunt in sem jaz rekel, da kupčija ne more veljati, me je sosed začel goniti na peč...

Sodnik (prekine užitkarja). Vse to smo že slišali. Povejte samo to, ali Vas je sosed zadel s sekiro namenoma ali ne!

Užitkar. V mečo pod kolenom me je zadel, ko je vrgel sekiro vame.

Sodnik. Ali jo je vrgel naravnost v Vas?

Užitkar. Naravnost vame.

Sodnik (sosedu). Kaj pravite Vi na to?

Sosed (sodniku). Jaz sem vrgel sekiro v kot. To prisežem.

Užitkar (sosedu). Lažeš. Ubiti si me hotel.

Sodnik (užitkarju). Ali ste videli, da je vrgel sekiro namenoma proti Vam?

Užitkar. Kako bom videl, ko sem bil v izbo obrnjen? Od zadaj me je zadela.

Sodnik. Morda je odletela od zida v kotu, kamor jo je bil sosed zagnal?

Užitkar. Kako bo odletela iz kota, če jo je tako gotovo zagnal za mano, kakor je Bog v nebesih!

Sodnik (užitkarju). Sami pravite, da ga niste gledali. Torej se lahko motite. (Sosedu prigovarjaje.) Če ste res vrgli sekiro za njim, priznajte rajši, kakor da tajite!

Sosed. Jaz sem sekiro zagnal v kot. Jaz ga nisem hotel zadeti. Saj bi ga bil lahko pobil prej, ko sem imel sekiro v rokah in je on stal komaj pol koraka od mene. Jaz sem nedolžen.

Sodnik (nejevoljen). In vendar ga je sekira zadela.

Sosed. Če je odletela od zida, radi mene lahko, jaz nisem kriv. A ne verjamem, da bi ga bila zadela.

Užitkar. Teden dni me je bolelo. Vsa noga je bila otekla.

Sosed. Seveda! Še tisti dan si letel k orožnikom, ki pa niso mogli na nogi ničesar najti.

Sodnik. Ne prepirajta se pred mano! Bog vaju bo sodil oba, jaz ne. (Užitkarju uradno.) Koliko zahtevate za bolečine?

Užitkar. Dve sto kron.

Sodnik (kancelistu). Pišite! (Narekuje.) Potrjujem vse, vejica, kakor stoji v obtožbi. Pika. Ali je obtoženec zagnal sekiro naravnost vame ali ne, vejica, ne morem povedati, vejica, ker sem bil obrnjen v izbo in obtoženca tisti trenutek nisem videl, vejica, ker je stal za mano. Pika.

Kancelist (sodniku boječe). Gospod sodnik, užitkar je skoraj prisegel, da je obtoženec vrgel sekiro vanj.

Sodnik (kancelistu začudeno). Gospod kancelist! Razpravo vodim jaz! Saj ste sami slišali, da ga tisti hip ni gledal. Take opazke bi ne bil pričakoval od Vas...

Kancelist. Oprostite mi, gospod sodnik! Že štirideset let pišem in še nikoli nisem črhnal besedice. Mislil sem, da ste kaj preslišali, zato sem to dejal...

Sodnik (vzame zapisnik izpred kancelista in ga bere). Kakšen je ta zapisnik. Vse je mokro. Kako to?

Kancelist. Iz oči mi je kanilo, gospod sodnik... Star sem...

Sodnik. Še včeraj ste tako lepo pisali. Tu pa Vaše pisave skoraj ni spoznati.

Kancelist. Roka se mi trese. To je zadnja razprava, ki pri njej pišem, gospod sodnik.

Sodnik (položi zapisnik zopet pred zapisnikarja). Zahvalite Boga, da greste v pokoj! Naše življenje ni prijetno. Zdaj si boste odpočili. Pišite dalje! (Narekuje.) Pridružujem se postopanju kot zasebni udeleženec in zahtevam za bolečine dve sto kron. Pika. Konec razprave.

(Kancelist piše, sodnik vstane, da razglasi sodbo. Vsi se dvignejo.)

Sodnik (z uradnim glasom, kakor bi se mu mudilo). V imenu Njegovega Veličanstva kralja! Obtoženec France Smrekar se oprostí od obtožbe. Po pričevanju zaslišanih prič se sodišče ni moglo uveriti, da bi bil obtoženec res zakrivil kako kaznivo dejanje s tem, da je vrgel sekiro za zasebnim udeležencem. Ta sam pravi, da obtoženca tisti hip ni videl. Obtoženec se zagovarja, da je sekiro zagnal v kot, in je to potrdil pod prisego tudi priča Srakoper. Zasebni udeleženec se s svojim zahtevkom zavrača na pot civilne pravde. (Sosedu.) Prosti ste. Idite domov in se spravite. Z Bogom!

(Sosed, Peter, snaha in mešetar odidejo proti desni.)

Sosed (spotoma užitkarju zmagoslavno). Nič mi nisi mogel. Zdaj pojdem jaz tebe tožit.

4. prizor.

(Užitkar stoji nepremično na svojem mestu, sklonjen, oprt na palico, sodnik zbira spise po mizi, kancelist sname naočnike, pogleda skozi nje proti oknu in jih briše z robcem. Čez par hipov vstopi od leve mlada gospodična v klobuku.)

Gospodična (sodniku). Klanjam se, gospod sodnik!

Sodnik (gospodični). O, naša nova gospodična! (Poda gospodični roko.) Dobrodošli. Pričakovali smo Vas že zjutraj, da bi bili že pisali pri tej razpravi.

Gospodična. Vlak sem zamudila, gospod sodnik.

Sodnik (kancelistu). Gospod kancelist, to je Vaša naslednica.

Kancelist (gre h gospodični in ji poda roko). Vem, vem... Tako je... Slabo vidim, res, počasi pišem in s peresom pisanih stvari ne cenijo več.

Gospodična. Dokler se vsemu ne privadim, tudi jaz ne bom mogla hitro pisati.

Kancelist. Vse Vam bom pokazal, gospodična.

Sodnik (gospodični). Pojdite z menoj v pisarno. Mnogo nujnega dela je!

Gospodična. Prosim, gospod sodnik!

(Sodnik se odpravi z gospodično proti levi, ugleda užitkarja in obstane.)

Sodnik (užitkarju). Kaj pa še čakate, oče? Pravda je končana.

Užitkar (sodniku). Ni končana, gospod sodnik! Moj sosed je kupil grunt po krivici...

Sodnik. O tem se danes ne pravdamo.

Užitkar. Samo za svēt, za pravico Vas prosim, gospod! (Vleče pismo iz žepa.) Tista kupčija je goljufija, tatvina, rop pred Bogom in ljudmi. (Razgrne pismo.) Tu notri je tako pisano, da imam z ženo užitek pri hiši ob odprtem kruhu in pri skupni mizi. In priboljšek vsako leto pet mernikov pšenice, deset funtov mesa, pet funtov masla in... in...

Sodnik (prekine užitkarja). Saj Vam užitek ostane, če grunt desetkrat menja gospodarja.

Užitkar. Kakšen užitek mi bo dajal sosed, ki me sovraži od mladih let! Še slanega kropa mi ne bo privoščil.

Sodnik. To je vajina stvar. Zakaj ste šli med užitkarje, ko bi še lahko gospodarili? Tri dni po smrti se izroča, ljubi moj prijatelj. Kdor prej da vajeti iz rok, se mu godi tako kakor Vam.

Užitkar. Ni samo to... Jaz sem sinu izročil, ne snahi in ne sosedu. In sin, ki je umrl, ima sina. Osem let je star. Zanj mora biti pravica in mu ne smejo drugi grunta ukrasti. Zanj govorim, ki ga je lastna mati izdala, ne zase.

Sodnik. Vaš sin je umrl in posestvo zapustil svoji ženi. Žena lahko naredi s posestvom, kar hoče... Tako je postava.

Užitkar. A pravica ni. Jaz samo pravice iščem. Sodnija mi jo mora dati. Če ne meni, vsaj mojemu vnuku.

Sodnik (užitkarju). Pomenite se z gospodom kancelistom! Jaz nimam časa. (Kancelistu.) Dopovejte mu, kako in kaj, če morete. (Gospodični.) Idiva! (Sodnik in gospodična odideta na levo.)

Užitkar (kancelistu). Tu je pismo, v gruntnih bukvah je črno na belem! Kako da bi prišel v hišo

in na grunt tuj človek, moj smrtni sovražnik? (Sili pismo kancelistu.) Tu je pismo, gospod, preberite ga!

Kancelist. Shranite pismo! Že štirideset let poznam Vas in Vaše življenje. Tako je, kakor je gospod sodnik rekel. Ni je sodnije, ki bi Vam mogla pomagati.

Užitkar (zgane pismo in ga spravi v žep. Ves mrk.) Ne verjamem Vam, ne. Sodnika se bojite. K dohtarjem pojdem v mesto, ti mi bodo pravdo dobili.

Kancelist (položi užitkarju roko na rame). Ne lažem, oče. Prestar sem in predobro vem, kako je z Vami. Ni ga advokata, ki bi Vam mogel pomagati. Vdajte se v božjo voljo!

Užitkar. To ni božja volja, še človeška ni, to si je vrag izmislil. Tukaj je sodnija, tukaj imate postave, tukaj delate pravico, sodite in zapišite: grunt se ne sme prodajati, če gospodar noče. In ljudje tudi ne.

Kancelist. Nobena sodnija ne bo tako sodila.

Užitkar. Potem na svetu ni pravice.

Kancelist. Ali ste šele danes prišli do tega spoznanja?

Užitkar. Zdajle, ko Vas slišim tako govoriti. Za vse druge je pravica, za užitkarje je ni.

Kancelist. Potolažite se! Niste edini, ki trpite krivico, dasi je Vaša pravica jasna kakor solnce. Glejte mene! Štirideset let sem pisal v mrazu in vročini, v temnih sobah, v zaprašenih aktih in knjigah, članke imam trde na prstih, v kosteh me trga, skoraj slep sem. In vendar bi še rad služil, da bi bil povišan samo za eno stopnjo, da bi svojim hčeram mogel kaj primakniti za stara leta, da bi bolni ženi dal kak priboljšek. A ni mi dano. Gospodična pride na moje mesto in jaz moram v pokoj. Tudi jaz sem od danes naprej užitkar, državni užitkar, ljubi moj, in tudi moj užitkarski kruh bo trd. A kaj hočem? Potrpeti... potrpeti...

Užitkar. Vam je lahko! Vedno ste imeli druge nad seboj, zato ste vajeni potrpeti. A jaz sem bil sam svoj gospodar, nihče mi ni ukazoval, grunt je bil moj in božji. In zdaj da bi mi najhujši sovražnik gospodaril v hiši? Nikoli! Če tu na sodniji ni pravice, si jo bom sam naredil.

Kancelist. Nesreča bo za Vas!

Užitkar. Za druge tudi! Sosed ne bo nikoli prestopil praga v mojo hišo.

Kancelist. Ena sama pot je: dajte užitek ceniti, sosed naj Vam ga plača in idite drugam!

Užitkar. Iz svoje hiše se ne ganem, naj me tudi sodnija goni iz nje.

Kancelist (prime užitkarja pod pazduho). Pojdiva gledat v zemljiško knjigo! Mene poslušajte, ne bo Vam žal. Užitkar ne bo užitkarja sleparil.

Užitkar (počasi s kancelistom na desno). Domov pojdem in ne bom več iskal pravice po sodnijah. Ko bo sosed sina ženil in bo hotel v mojo hišo, boste slišali, kako ga jaz pozdravim, ko stopi na prag!...

(Zavesa pade.)

Krekov nagrobni spomenik.

Gakoj po smrti nepozabnega Janeza Ev. Kreka se je osnoval odbor, ki je jel nabirati prostovoljne prispevke za njegov spomenik. V najkrajšem času se je zbralo pri zasebnikih in javnih zavodih toliko darov, da se je moglo delo pričeti. Razpisal se je javen natečaj, katerega so se udeležili skoraj vsi naši kiparji. Prvo darilo je dobil osnutek Lojzeta Dolinarja, ki se je tudi izvršil in ga v tej številki „Mladike“ objavljamo, fotografiranega na središčnem razpotju pri Sv. Križu v Ljubljani, kjer Krek počiva. Gomilo označuje težka kamenita ploča z napisom v bronastih črkah, na nje obeh straneh pa sedita dva velikana, strta, v globoki žalosti sklonjena — znamenje našega splošnega obupa ob času Krekove smrti v dobi, ko bi narod tega moža najbolj potreboval. Na nagrobni ploči stoji vaza s cvetjem, vso skupino pa obdaja v ozadju nizka kamenita ograja, za katero zelene ciprese in se še globlje zadaj prikazujejo obrisi gričevja ob ljubljanskem polju.

Ta spomenik nam tudi dokazuje, da mož, ki tukaj počiva že šesto leto, živi še vedno med nami, živi tako živ in ves, da mu v tem oziru težko najdemo enakega tudi pri velikih narodih. Po vsej širni Sloveniji in daleč doli na jugu najdemo spomenike njegovega dela. Po Koroškem in Štajerskem, po Go-

riškem in Istri hodimo mimo njih, ne da bi se zavedali.

Če greš v vasi ali trgu mimo Društvenega doma, kjer ima svoj sedež izobraževalno društvo, vedi, da je Krek zasnoval med nami ogromno prosvetno organizacijo, ki naj skrbi ljudstvu za izobrazbo in plemenito zabavo. Njegov klic: V vsako faro izobraževalno društvo! je zbudil stotine delavcev, ki so se postavili v službo ljudske prosvete.

Krek živi med nami po naših posojilnicah, v katerih dobi kmet danes v stiski denar za polovico nižje obresti na posodo nego kjerkoli drugod. Krek je vso dobo svojega javnega dela učil: Na svetu bo tem bolje, čim manj bo donašal denar (kapital) brez dela, torej čim manjše bodo obresti in čim boljše bo plačano delo. Delu slava, delu čast! Zato je treba na eni strani ustvariti ljudem možnost, da lahko dobe posojilo, ne da bi padli v roke oderuhom, na drugi strani pa skrbeti za to, da ne bo ležal pri posestnikih denarja novce brezplodno v skrinji, ampak da postane dostopen tistemu, ki bi si ž njim lahko izboljšal svoje gospodarstvo. Pomagajmo drug drugemu!

Krekovo sliko najdete v naših konsumnih društvih, v prodajnih in nabavnih zadru-

Krekov nagrobni spomenik

gah. Blago naj pride kar mogoče po kratkem potu in brez nepotrebnih prekupcev iz rok producenta v roke konsumenta, da bo producent za svoje delo bolje plačan. Konsumna društva so povsod nadzirala cene in preprečevala, da bi se ljudstvo pri blagu odiral.

Naša delavska organizacija hrani spomin na svojega očeta, ki je leta 1894 zasnoval prvo slovensko katoliško delavsko organizacijo v velikem obsegu.

Sledovi Krekovega dela se poznajo v naših gospodinjskih šolah, v dijaških organizacijah, v našem časopisju. Krek živi med nami v svojih socialnih in političnih spisih, v svojih ljudskih igrah in v svojih pesmicah.

Kot pravi Slovan je bil Krek mož širokega srca. V njegovem srcu ni bilo prostora samo za Slovence

brez razlike pokrajine, njegova ljubezen je šla tudi dalje proti jugu in vzhodu tja, kamor kaže tok naših rek, obsegala je vse južne Slovane od Beljaka do Črnega morja in Soluna. Obsegala je še več: vse človeštvo. Napačno bi bilo iskati pri njem kak narodni šovinizem. Noben stavek se v Krekovih spisih ne ponavlja tolikokrat kakor Prešernov verz, „da smo ljudje vsi bratje, bratje vsi narodi.“

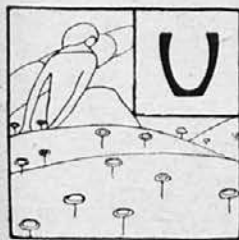
Najlepše pa živi med njimi, ki so ga poznali, kot „mož, dober in preprost kakor vsakdanji kruh, genij ne za luksuz nego za potrebo, genij širokih mas.“ (Župančič.)

Zato pa: „Nič žalosti ob tem grobu! Bolj nego kdaj zaupajmo v svoj narod, verujmo vanj in v njegovo slavo! Kajti njive, ki je imela take orače in take sejavce, ne pomori slana, ne pobeli toča: in žetev bo obilna, ko pride čas!“ (Cankar.)

Nož.

Bajka. — France Bevk.

časih se zgode stvari, človeku do konca zagonetne, tako vsakdanje, da vtonejo v dnevnem časopisju, tako žalostne, da na njih vsebino niti misliti ni mogoče, in če bi bile igrane v satirični burki, bi bile tako smešne, da bi občinstvo od smeha jokalo. Opiši dogodek, nihče ti ne bo verjel. Pristavi datum, potem šele bodo vedeli, katerega kalibra lažnivec si. Reci, da je bajka, bajki ljudje verjamejo in jo imajo radi.

* * *

Bilo je o božiču leta 1922.

Ključavničar Jožko Perin je imel stanovanje, ki je obstajalo iz ene sobe; ta soba je bila pregrajena v kotu; pregrajeni del je imenoval kuhinjo. V sobi sta stali dve postelji neenake oblike, omara, miza, dva stola in harmonika, to je bilo vse. Imel pa je mlado ženo; ker mu je bila mati umrla in ni imel sestre, se je oženil mlad, skoro otročji. Njegova žena Anica je bila pegava, imel pa jo je rad; ona je njega imenovala „ljubček“; kadar nista imela večerje, je zaigral na harmoniko; če nista bila sita, sta bila zadovoljna.

Na dvorišču je stal kurnik. Gospodar je dal v svojem kurniku majhen pregrajen prostor in Jožko in Anica sta v njem pitala petelina. Kar je najboljšega ostalo pri mizi, je dobil in prepeval...

Ta petelin je bil zadnje čase središče zakonskega pomenka. „Naš kokotek“ mu je bilo ime. Dogovorjeno je bilo, da mora pogrntiti za praznike mizo.

„Kdaj zakoljemo našega kokotka?“ je vprašala žena, ko se je vračal mož z dela.

„Čakaj; zdaj je še prezgodaj. Usmradi bi se. Ali si mu dala jesti?“

„Toliko, da ne pojé vsega. Ali misliš, da bo debel?“

„Bo. Otipal sem ga včeraj.“

„Kako ga bomo pripravili?“

„Čakaj. Kupil bom jajec. Tudi kruha boš nari-bala. Najprej bomo jedli tolsto juho z vsemi onimi deli, ki se ne dajo lepo opeči. Potem pa si narediva imenitno večerjo in še eno kosilo. Tudi vina kupim.“

Ko se je ta pogovor ponovil že blizu desetič, se je vrnil Jožko zadnji popoldan na predvečer praznika z dela.

Sedel je in čakal, da prične žena običajni pogovor.

„Kdaj zakoljemo kokotka?“

„Ali je že čas? Ali ne bi ga raje jutri?“

„Ne; jutri je že praznik. Moramo ga že nocoj oskubsti in pripraviti.“

„Prav,“ je dejal mož in le, da razvleče pogovor, je pristavil: „Ali naj ga zakoljem tu ali spodaj?“

„Zakolji ga spodaj. Jaz ne morem videti krvi.“

„Kokotka bi pa jedla, kajne? Kje je nož?“

Poiskal je nož v miznici, kakih pet prstov dolg, z ostro konico. Pobrskal je med šaro in izvlekel oslenco, ki jo je popljuval, in začel brusiti nož.

To delo je trajalo dolgo. Nož se je svetil kot bi bil čisto nov in je vsaj za polovico pridobil na svoji ostrini. Ko ga je obrisal ob hlače in poizkusil na polenu, če dovolj reže, in potipal še enkrat s pal-

cem njegovo ostrino, se je postavil pred ženo še enkrat in vprašal:

„Tedad zakoljem petelinčka.“

„Kakor veš... Ali naj se ti postara do pusta ali velike noči?“

Razlog postaranja je bil dovolj krepek in ni dovoljeval nobenega vprašanja več. Misel na dišečo juho in na okusno pečenko je udobrovoljila njegovo vročo naravo, da je poskočil kot otrok in že je bil na stopnicah, ki jih je preletel v dolgih skokih, in že je stal na dvorišču, od koder je bilo videti na ulico, in je še enkrat poizkusil ostrino noža.

Tisti čas sta hodila po dolgi, umazani ulici iz enega konca do drugega dva stražnika, katerih delo opravljajo v dotičnem kraju orožniki, in sta se grozno dolgočasila. Manjši je imel obraz Grka in kodraste lase, večji pa je mežikal in se je zdelo, da neprestano nekaj razmišlja.

Vse sta si že povedala. Nekatere stvari sta ponovila celo po dvakrat. Nato sta molče šla po samotni ulici, v kateri so koraki vedno odmevali, kot da je ponoči; zakaj ulica je oživila nekoliko samo zvečer, ko so vojaki in delavci napolnili zakotne beznice in sta pesem in prepir udarjala na ulico. Tedaj je bilo vsaj kaj dela. Zdaj pa hodita ure in ure in skoraj ni videti niti človeka, kaj da bi zagledala šele pregrešek.

Ko sta šla mimo starinske hiše, je pogledal mežikavec skozi vrata pod debelim obokom na dvorišče. Stopila sta naprej, a je mežikavec naenkrat obstal, kot da ga je vprav ta hip dohitela zakasnela misel.

Stopil je nazaj in zopet pomežiknil skozi vrata. Grk je stal poleg njega in gledal tudi on. Večerno solnce je sijalo na dvorišče, sredi dvorišča pa sta razločila moža, ki je stal vzravnano, držal v rokah lesketajoči se nož in z vidnim zadovoljstvom opazoval njegovo rezilo.

Mežikavec je ostrmel. Sredi saharske puščave kaplja vode. Sredi dolgočasja in do muke opreznih in spodobnih ljudi vsaj en zločinec. Vsak otrok v državi ve...

Ni bilo časa, da bi pomislil do konca. Pogledal je v Grka in stopil naprej. Njegova roka je nehote počivala na ročaju sablje.

Ker je stal orožnik že tik Jožka, ga je ta šele zagledal. Povesil je nož, zresnil je obraz in gledal v mežikajoče poteze obraza.

Mežikavec je ubral strog obraz:

„Kaj delate tu?“

„Jaz? Kaj delam tu?“ Jožko se ni zdržal smeha. „Doma biti pač ni prepovedano.“

„Ne, ni prepovedano,“ je dejal mežikavec in v presledkih premeril Jožkovo postavo od nog do glave. „Prepovedano pa je nositi tako orožje kot ga nosite Vi.“

Jožko Perin je gledal zdaj nož, zdaj orožnika.

„Ali ni jasno? Vsak otrok v naši državi ve,“ je glasno nadaljeval začetek svoje prejšnje misli, „da

je prepovedano nositi nož, ki ima daljše rezilo kot šest centimetrov.“

Perinu je bilo jasno in vendar ni mogel doumeti.

„Orožje? Nositi? Saj ga ne nosim. Saj sem doma.“

„Ali spite tu na dvorišču? Ali nismo tudi drugi ljudje tu? Ali ne prihajajo mimo?“

Perin je postal rdeč, nato blede. Slednjič se je spustil v krohot in dejal nekoliko zbadljivo:

„Ali čujte, gospod. Kokotka bom pač smel zaklati?“

„Kdo je to, Kokot?“

„Kaj se smejete?“ se je vmešal oni, ki je bil podoben Grku.

„Kdo je Kokot? Naš petelin je. Za božične praznike smo ga opitali. Z nečim ga moram zaklati; jaz mu ne morem s sapo upihnuti življenja.“

„Ne govorim o petelinu, govorim o nožu,“ je prekinil Perina mežikavec.

„In jaz govorim o petelinu. Ali naj živega spečem?“

„Radi mene lahko. To me ne briga. Mene briga samo moja dolžnost, ki mi veleva, da Vas poučim, da noža, ki je daljši nego šest centimetrov, ne smete nositi s seboj. To naj Vam zadostuje.“

„In mene ne briga, če Vi neumno tolmačite postavo. Moja pamet mi veleva, da Vam povem, da petelina ne morem zaklati z zobotrebcom in da potrebujem zato noža.“

„Tu se je vmešal zopet Grk, ki so se mu nategnile vse mišice na obrazu: „Ali veste, kdo smo mi?“

„Kaj jaz vem,“ je planila Perinu zopet kri v glavo. „Mi tudi ni mar!“

„Vam postane mar! Dajte nož!“

„Ne!“

„Dajte nož zlepa!“

„Niti zlepa, niti zgrda. Nisem na ulici, nisem pijan, nož rabim, ne dam ga!“

„Aretirani ste!“ je pripomnil mežikavec z dostojno slovesnostjo in z glasom, ki je razodeval višek odločnosti.

„Jaz aretiran?“ je stopil Perin dva koraka nazaj in pobledel. Par žensk se je nabralo na stopnicah, nekaj paglavcev je gledalo s ceste.

„Vi ste krivi!“ je povzdignil glas mežikavec, Grk pa je sikal venomer: „Dajte nož!“

„Vam v rebra, če hočete!“

„Kaj?“

Grk je segel po revolverju. Mežikavec je segel z roko po njem in znižal glas: „Počasi! Pogovorimo se mirno. Dajte nož in pojdite z nama. Ne bo hujšega. Sami vidite, da zdaj ni drugega izhoda.“

„Ne!“

„Potem Vas moramo odvesti s silo...“

„Nikoli!“

Pred Perinom sta vstala preiskovalni sodnik in ječa, žena in topla pečenka na mizi, pogrnnjeni za

srečne praznike, tako živo, da je zbesnel. Vihtel je nož pred seboj s tako naglico, da je bilo videti samo svetlo črto bruševine in temno progo, ki jo je risala roka. Neka ženska na stopnicah je zakričala. Paglavci so dvignili krik veselja nad prizorom, ki se je ponujal očem.

Mežikavec je skoraj omahoval. Negotovost je bila v glasu, ko ga je zopet znižal do navadne, skoro proseče globine.

„Vse je zaman! Vsak hip utegne povečati kazen. Mi smo dobri, saj veste, da je dolžnost, ki nas sili k temu, in radi dolžnosti moramo, ko smo Vas videli... Če bi Vas ne bili videli...“

Še ni bila izgovorjena ta modrost, ko se je Grk sključil kakor mačka in planil proti Perinu, ki je za hip prenehal s samoobrambo in poslušal mežikavca, ki je čenčal. Perin je zapazil ta skok in je bil nagel. Umaknil se je in obenem zamahnil z nožem. Zabodel se je v črn plašč, ki je padel orožniku z ramen.

Grk je zarjul bojazni in besa kot ranjena žival. Ta krik je zdramil tudi mežikavca iz njegove strahopetnosti in hladne preudarnosti. Planil je proti Perinu in prvi hip je pomislil, da ima ta nož v rokah. Ko se mu je zabliskal pred očmi, je potegnil sabljo.

Bil je boj na življenje in smrt. Boj za namišljeno pravico, ki piše usodo človeški zgodovini. Saj nihče ne ve natančno, kako se je izvršilo. Ženske so si s predpasniki zakrile oči, paglavci so se razbežali. Ko kane prva kaplja človeške krvi, je tako, kot da

je padla na možgane. Človek zdivja. Zagonetka, da morilec prebada že premagano žrtev, se ponavlja dan za dnem...

Naenkrat se je pojavila na stopnicah ženska postava, ki je strašno kriknila in planila na dvorišče. Tam je ležal človek in se kopal v lastni krvi, ki je tekla iz ran, steklene oči so se izgubljale v temnih daljah. Anica je padla k nezavestnemu Jožku, mu poljubljala kri in mu hotela s tem dati novo življenje.

Ob ranjencu so stale ženske. Pod obokom so zijali otroci. Grk je odšel po rešilni voz. Mežikavec je držal v rokah krvav nož in razlagal došlemu moškemu:

„Tako se zgodi. Hodi s takim rezilom javno — še kaj hujšega bi bilo lahko nastalo. Postava je postava. Vsak otrok v državi ve...“

Moški je vprašal: „Kdo ga je?“

Nihče ni dal odgovora.

Ko je prišel rešilni voz, so Perina naložili nanj, ženo so nezavestno odnesli v sobo na eno izmed dveh neenakih postelj.

Vso noč se ji je bledlo, da mora pripraviti za božič. Perin je umrl še tisto noč v bolnišnici. Nož so shranili na sodniji.

Dva orožnika hodita od jutra do večera po umazani ulici od enega konca do drugega in se dolgočasita do tiste ure, ko zasedajo vojaki in pijanci zakajene beznice...

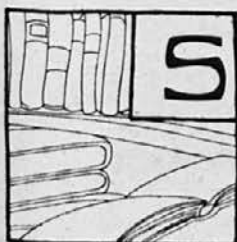

[2]

Pregled naše umetnosti.¹

Viktor Steska.

3.

likarstvo v gotiški dobi si še ni prisvojilo uzora, da bi natančno posnemalo naravne oblike, ampak je le skušalo verske ideje pobožno in čuvstveno izražati. V začetku so gotiški slikarji slikali na suh oglašen omet, šele pozneje tudi na moker omet. Na koncu gotiške dobe opazujemo pa že, da slikar stremi posnemati naravo, kar se mu pa seveda ne posreči vselej, ker ga stara navada in šola ovirata tako, da se rad povrača do navajenih svojih stiliziranih oblik.

Gotiški slikar je narisal na steno najprej obrise svojih figur, potem pa jih je izpolnil z dotično primerno barvo. V začetku te dobe o plastičnem modeliranju skoro ni sledu, polagoma pa je želel slikar dati svojim slikam plastičen izraz. Osebe so navadno vitke, rame precej strmo odsekane, udje dokaj sloki,

prsti dolgi in špičasti brez jasne členovitosti, obleka dolga z gostimi trdimi, nalomljenimi gubami; glave so majhne; čelo je visoko; obrvi so visoko zbočene; usta drobna; prav tak je podbradek. Da bi slikar proučeval anatomijo, le redko opazujemo. Pokrajine so še nenaravne; drevje nima prave oblike; linearna in zračna perspektiva je zelo pomanjkljiva, le stavbe so bolj istini podobne.

Vsebina gotiških slik po naših cerkvah se giblje v precej ozkem krogu. Navadno je središče Zveličar sveta s štirimi evangelisti ali vsaj z njihovimi simboli. Skoro povsod srečujemo tudi apostole in svetnika, ki mu je v čast posvečena cerkev. Če je svetnikova legenda bolj znana, se nahaja po stenah tudi več slik, ki se nanašajo na zgodbe iz njegovega življenja, n. pr. sv. Jurija in Nikolaja. Izmed svetniških slik srečujemo največkrat tiste, ki jih je srednji vek pri nas najbolj častil. Razen sv. Jurija in sv. Nikolaja so si ljudje tedaj želeli slike sv. Martina, sv. Antona puščavnika, sv. Lovrenca, sv. Urha, sv. Lenarta, sv. Janeza Krstnika itd. V vsaki cerkvi je bila videti tudi podoba

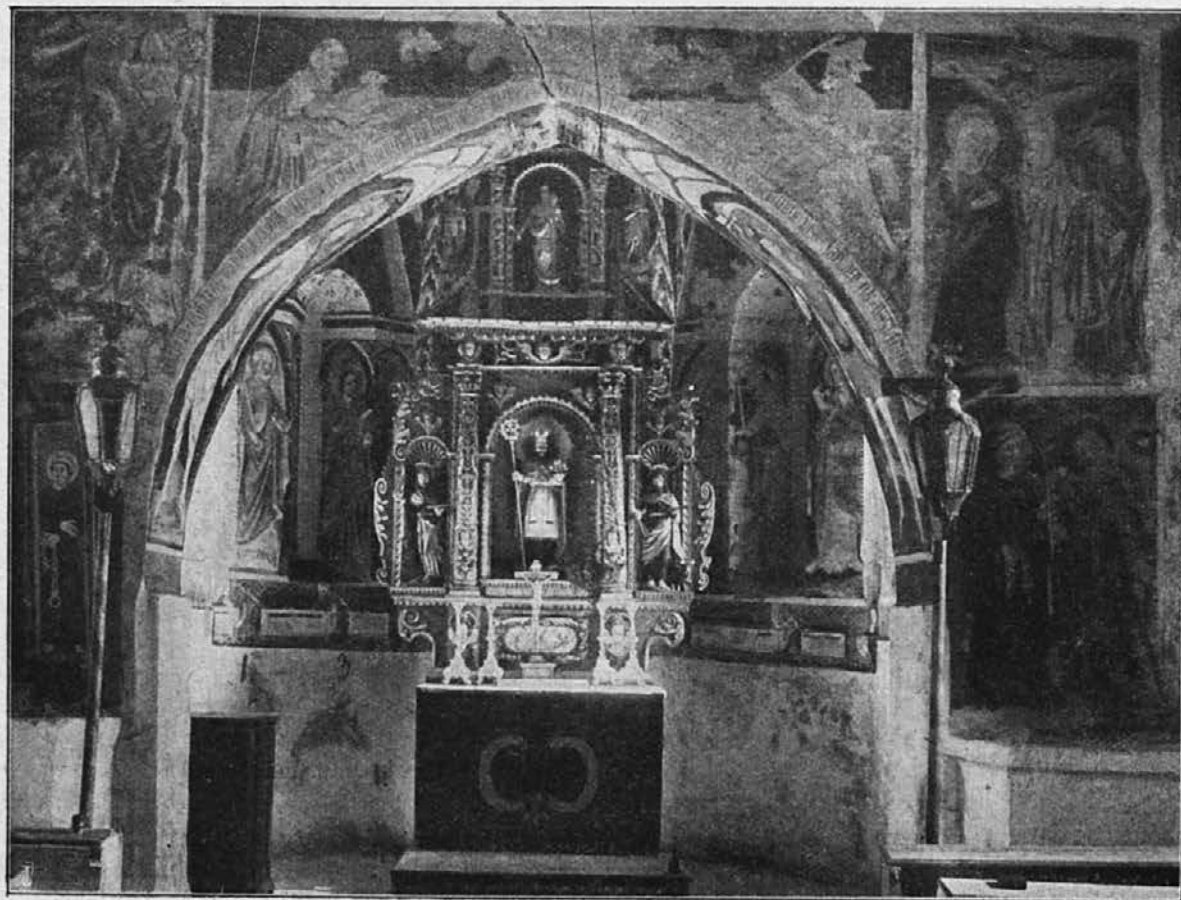
¹ Popravek. V „Mladiki“ št. 1., na str. 21. je v 1. vrsti, 2. stolpcu izpuščena ena vrstica. Citati je: „Ljubljanski Zvon“, 1885. Poučen je članek v „Domu in svetu“, 1891, str. 31 itd.

nadangela Mihaela in na zunanji cerkveni steni velika slika sv. Krištofa. Izmed svetnic ni skoro nobena cerkev pogrešala sv. Katarine, sv. Barbare, Magdalene, Helene, Apolonije, Lucije, Cecilije, Marjete, Doroteje in Rozalije. Radi so slikali tudi Kristusovo trpljenje, Marijino življenje in poslednjo sodbo.

Kot slikarji se imenujejo: Weriant leta 1306 v neki listini križanskega reda, Friderik iz Beljaka in njegov sin Janez, ljubljanski meščan l. 1443—1453. V Radgoni je bival Johannes Aquila, ki je slikal v Prekmurju l. 1383—1392.²

4. Oljnate in tempera-slike na platno in na lesu se prikazujejo pri nas šele po l. 1500; vendar so v

Thalnitscher⁵ pa spričuje, da je izšla slika sv. Trojice v ljubljanski stolnici izpod Tintorettovega čopiča. Žal, da o teh dveh slikah ni nobenega sledu. Valvasor dalje omenja,⁶ da so ob njegovem času hranili v senožeški graščini nekaj portretov od Tizianove roke (1477—1576). Tudi teh v Senožečah ni več zaslediti. Vrhovec⁷ sporoča celo, da sta bili v kapiteljski cerkvi v Novem mestu sliki sv. Ane in sv. Barbare Corregiovo (1494—1534) delo. Sedaj jih tam zaman iščemo. Po Thalnitscherju so bile po naših cerkvah še druge slike priznanih tujih umetnikov, na primer Antona Belluccija (r. 1654) v nekdanji frančiškanski cerkvi v Ljubljani slika Žal. M. B.; Ludovika de Cleris

Oltar in svetišče cerkve na Visokem.

16. veku še zelo redke. Bolj so začeli gojiti to vrsto slik v dobi škofa Tomaža Hrena (1560—1630); pa tudi v tej dobi so boljše umetnine še radi naročali v tujini. Valvasor sporoča,³ da je visela v kapiteljski cerkvi v Novem mestu slika sv. Nikolaja beneškega umetnika Tintoretta (1518—1594). Ta slika je še vedno na velikem oltarju iste cerkve. Hoff⁴ omenja, da je bila slika sv. Leonarda v frančiškanski cerkvi v Novem mestu tudi Tintorettovo delo. Janez Gregor

(Clerich) iz Belgije slika sv. Valentina pri avguštincih; Petra Liberija (1605—1687) slika sv. Nikolaja v stolnici, Petra Werexa slika sv. Uršule v uršulinski cerkvi v Ljubljani in Nikolaja Bambina. Od vseh teh slikarjev so se ohranile bržkone samo slike Nikolaja Bambina pri Sv. Jakobu v Ljubljani, na primer sv. Ignacij (1714), sv. Ana in sv. angel varuh in v Komendi slika sv. Antona Pad., sv. Frančiška Asiškega, sv. Ignacija in sv. Florijana (1727), njegova slika Marijinega vnebovzetja v nekdanji frančiškanski cerkvi v

² Dr. Stele, Zbornik za umetn. zgod., 1921, 1. d. — Letop. M. S., 1880, 5.

³ Ehre d. H. Kr., XI, 485.

⁴ Gemälde vom H. Kr., II, 62.

⁵ Izvestja Muz. dr. za Kr., 1902, 50.

⁶ E. d. H. Kr., XI, 523.

⁷ Zgodovina Novega mesta, 26, 27.

Marija Zaščitnica (v cerkvi sv. Primoža).

Ljubljani je prejkone izgubljena. Nikolaj Bambino je živel v Benetkah (1651—1736).⁸ V križanski cerkvi v Ljubljani je slika sv. Elizabete Antona Schoonjansa (1650—1726), ki je bil iz Antwerpena, pa je živel kot dvorni slikar na Dunaju, in slika sv. Jurija Martina Altomonta (1657—1745). Obe sliki sta iz l. 1715.⁹ Slika Marije Pomagaj, ki jo je napravil l. 1715 dvorni slikar Janez Franc Mihael Rottmayr pl. Rosenbaum (1660—1730), je l. 1857 pogorela. Na njeno mesto je prišla l. 1859 slika Canonova (Jan Straširipka, 1829—1885). Ostanek Rothmayerjeve slike hrani Karel Strahl v Stari Loki. Uršulinke v Ljubljani pa skrbno čuvajo sliko sv. Janeza evangelista s skupino drugih svetnikov, ki jo je naslikal za nekdanjo kapucinsko cerkev v Ljubljani po Valvasorjevem sporočilu¹⁰ Palma Giovine (1544 do 1628).

5. Velik podpornik umetnikov vseh strok je bil ljubljanski škof Tomaž Hren. Leta 1611 je poveril slikarju Marku Höbttnerju poslikanje kapele sv. Martina in Marijinega Oznanjenja v Gornjem gradu, kjer je bila pripravljena Hrenova grobnica. Delo je bilo v decembru 1611 dokončano. Leta 1613 je sklenil pogodbo s slikarjem Matijem Planerjem, da mu naslika na okenska obočja gornjegrajske cerkve dvanajst apostolov. V decembru istega leta sta se pogodila, da mu napravi sliko povišanja sv. križa z raznimi svetniki za kapucinsko cerkev v Celju. Sli-

karju M. Krištofu Weysmannu je naročil, naj mu poslika tri polja tedaj še gotiške stolnice v Ljubljani (1611). Elija Wolf je naslikal na nagrobniku Hrenove matere na pokopališču sv. Petra v Ljubljani poslednjo sodbo l. 1626. Ta slikar Elija Wolf je v naši zgodovini znan zlasti, ker je poslikal južno in severno stran cerkve sv. Primoža nad Kamnikom (1592). Na teh slikah se kaže velik vpliv italijanske renesanse. Po Hrenovem naročilu je naslikal Gerhard Krän za veliki oltar cerkve sv. Jakoba tri slike in za cerkev pri avguštincih za veliki oltar eno sliko za 50 fl. (1627).

V trajen spomin na bitko pri Sisku l. 1593 je Hren naročil M. Planerju primerno zgodovinsko sliko.¹¹

Hrenovih portretov so se trije ohranili, pa, žal, na nobenem ni slikar podpisan.

Slikar Elija Wolf je imel sina enakega imena, ki je bil tudi slikar in je v Ljubljani umrl 22. maja 1653 v 58. letu.¹²

V dobo med Hrenom in Valvasorjem spada Janez Frančišek Gladič (Gladitsch), ki je bil rojen na Reki l. 1635, pa ga je že l. 1663 v 28. letu pokosila smrt. Njegova žena je bila ljubljanka pl. Rerenberg. Opravljal je službo cesarskega pobiralca naklade na les in se bavil s slikarstvom. Za ljubljansko stolnico je naslikal sv. Tri kralje, za nekdanjo frančiškansko cerkev sv. Antona Pad., za cerkev sv. Jakoba sliko tega svetnika in za cerkev sv. Klare sliko sv. Klare. Te slike niso ohranjene, pač pa hrani ljubljanski deželni muzej podobo dr. Mihaela Dienstmanna na mrtvaškem odru, umrlega l. 1660. Sodobnikom je slikar silno ugajal, zato ga Valvasor in Thalnitscher zelo hvalita.¹³ Slika dr. Dienstmanna je bila videti na zgodovinski razstavi.

Gladič: Smrt dr. Dienstmanna.

V zadnjih desetletjih 17. veka je deloval po Kranjskem slikar Almannach iz Antwerpena, v Belgiji. Slikal je stenske slike na graščinah: Bokalce, Iški

⁸ Tschischka: Kunst u. Alterthum i. d. österr. Kaiserstaate, 332.

⁹ Izvestja Muz. dr. za Kr., 1902, 49 i. d.

¹⁰ E. d. H. Kr., XI, 695.

¹¹ Radics, v Letop. M. S., 1878, II, 24 i. d.

¹² Smrtna matica stolne cerkve v Ljubljani.

¹³ Izvestja Muz. dr. za Kr., 1902, 52.

turen in Grm pri Novem mestu. Za frančiškansko obednico v Ljubljani je napravil sliko sv. Frančiška Seraf. Po Kukuljevičevem sporočilu je portretiral barona Ivana Daniela Erberga in njegovo soprogo Margareto roj. Dinzel. Med Valvasorjevo zbirko bakrorezov v zagrebški metropolitanski knjižnici se nahajajo tudi risbe: Ljubljana (list 87), grad Wagensperg (list 86) in kranjski kmet (list 231).¹⁴

6. Naš kronist Valvasor (1641—1693) ni bil samo zgodovinar ampak tudi umetnik in pospeševalec likovnih umetnosti. Na svojem gradu Wagenspergu je osnoval prvo bakroreznico na Kranjskem in je 12. aprila 1678 poklical bakroreze na delo. Za svoje izdaje zgodovinskih in umetniških knjig je risal ilustracije sam, ali pa jih je naročil spretnim risarjem, ki jih je sam vzdrževal.

Kadar izgovarjamo Valvasorjevo ime, mislimo večinoma le na njegovo glavno delo „Ehre des Herzogthums Krain“, ki je izšlo v štirih debelih zvezkih l. 1689 s 533 slikami. Toda Janez Bajkart Valvasor je izdal še kopo drugih del, n. pr.: *Topographia Ducatus Carnioliae modernae* s 317 bakrorezi, 1679 — *Topographia Arcium Lambergianarum* (krajevni popis lamberskih gradov), 1679 — *Topographia Archi-Ducatus Carinthiae modernae*, 1681 (krajevni popis Koroške). To knjigo krasi 223 bakrorezov. — *Topographia Carinthiae Salisburgensis*, 1681 (Koroška pod solnograškim škofom), s 26 bakrorezi. — *Topographia Archiducatus Carintiae antiquae et modernae completa*, 1688, z 223 bakrorezi.

Poleg teh zemljepisnih in zgodovinskih del je izdal še nekaj knjig z ilustracijami iz zgoj umetniških namenov. 1. *Passionsbüchlein* (Kristusovo trpljenje), 1679, s 17 ilustracijami, ki jih je narisal Ivan Werex (Wierix).¹⁵ — 2. *Ovids Metamorphosen*, 1680, s 96 bakrorezi. Ilustracije so preskrbeli Andrej Trost, Matija Greyscher, M S in A S E. — 3. *Theatrum mortis humanae tripartitum*, 1682. Ilustracij je 54 + 35 + 31 = 120. Slike prvega dela so posnete po Holbeinu; drugega in tretjega pa so risbe Ivana Kocha, vrezal v baker jih je pa Andrej Trost.

V rokopisu je Valvasor zapustil poleg dveh naravoslovnih spisov tudi spis: *Satyrischer Ovid* z bakrorezi in *Opus Insignium Armorumque etc.*, to je zbirka grbov kranjskih plemenitnikov, ki mu jih je slikal Bartl Ramschissl l. 1687 in 1688. Ta zbirka se nahaja v zagrebški metropolitanski knjižnici¹⁶ in obsega 2023 grbov.

Iz teh naštetih del pa je jasno, da je moral Valvasor silno vplivati na estetsko izobrazbo svoje dobe in da je bil njegov grad Wagensperg pravo shajališče umetnikov in obenem umetniška delavnica, kakršnih nismo imeli ne prej ne poznej.

¹⁴ Ibidem, 50, 31.

¹⁵ Glej popis in dve sliki v *Domu in svetu*, 1903, 424.

¹⁶ Radics: Johann Weikhard Freiherr von Valvasor, str. 152 i. d. — Dr. Fr. Stele: Valvasor, čas, 1913, 25 i. d.

Med Valvasorjevimi sotrudniki se nahajajo kot risarji: Matija Greyscher, Ivan Koch, Peter Mungersdorf, Pavel Ritter-Vitezovič, Andrej Trost in Ivan Werex (Wierix); kot bakrorezci Atzelt, ki je vrezal veliko sliko Stične, J. A. Boener, ki je vrezal alegorijo Karintije (Koroške) l. 1688, Fl. Schnabell, ki je vrezal Werexovo risbo Breže (Friesach), Mungerstorf, Andrej Trost in Matija Greyscher.

Matija Greyscher je bil rojen v Ljubljani. Po dovršenih latinskih šolah se je l. 1660 posvetil bakrorezbi. Bil je Valvasorjev sotrudnik. Umrl je v Budi l. 1689.¹⁷

Peter Mungersdorf je v baker vrezaval zlasti risbe koroških krajev l. 1680 in 1681.

Ivan Koch je bil marljiv risar za Valvasorjeva dela. Bil je od l. 1689 do 1713 enajstkrat sodnik v Novem mestu. Umrl je v 65. letu l. 1715. Leta 1682 je naslikal na bakreno ploščo sliko sv. Tomaža za kapelico bajnofskega gradu pri Novem mestu. Poleg zgodovinskih je slikal tudi bojne slike. Najbolj pa je znan kot Valvasorjev sotrudnik. Ilustriral mu je krajevni popis avstrijskega in solnograškega dela Koroške l. 1681, dalje knjigo *Theatrum mortis humanae tripartitum* s 120 podobami; izmed teh je posnel prvih 54 po Holbeinu. Za *Ehre des Herzogthums Krain* je narisal zgodovinske ilustracije, ki pa niso posebno uspele.¹⁸

Pavel Ritter-Vitezovič, rojen v Senju l. 1652, je umrl na Dunaju l. 1713. Znan je kot hrvatski rodoljub in navdušen pisatelj.¹⁹

Andrej Trost je bil rojen bržkone v gornje-grajskem okraju, kjer se je tedaj rodbina Trost nahajala (n. pr. v Ljubnem, Orožen, III, 503). Učil se je na ruški gimnaziji pri Mariboru. Leta 1678 je vrezal velik zemljevid štajerske dežele na 12 listih. Od leta 1678 je živel pri Valvasorju na Wagenspergu. Za koroški krajepis je narisal 63 slik, za kranjski pa 127 listov. Leta 1699 je vrezal v baker pogled na Gradec z vzhodne strani in l. 1703 z zahodne strani. Vrezal je v baker tudi slike za Valvasorjev *Theatrum mortis humanae* (Smrtni ples) in za *Satyrischer Ovid* (Satirični Ovid). Izgotavljal je tudi ilustracije za Herbersteinovo spomenico, ki je izšla v Bratislavi l. 1680. Za Vischerjevo topografijo štajerske dežele je vrezal 159 plošč. Poleg tega je vrezaval mnogo naslovnih listov knjigam, ki so izhajale v Gradcu od l. 1687 do 1708, dalje več razglednih slik ter podob za nabožne knjige in molitvenike. Umrl je 3. junija 1708. Med njegovimi bakrorezi se nahajata tudi *Žalostna M. B.* pri Sv. Florijanu v Ljubljani in *M. B.* na Dobrovi. Na Wagenspergu je tudi vrezal osem pečatnikov avstrijskih vladarjev v premeru 10—13 cm od Otona

¹⁷ *Izvestja Muz. dr.*, 1900, 150.

¹⁸ Iv. Vrhovec, *Zgodovina Novega mesta*, 101. — *Izvestja M. dr.*, 1900, 156. — Radics: Valvasor, 140 i. d.

¹⁹ *Zbornik Slov. Matice*, 1914, 58 i. d.

Veselega do Friderika IV. in Valvasorjev Ex libris (knjižnični znak) iz l. 1685.²⁰

Ivan Werex (Wierix) je narisal 17 podob za Valvasorjevo l. 1679 izdano knjigo Passionsbüchlein. Istotako je sodeloval z risbami pri knjigi kranjske topografije iz l. 1679. Za koroško topografijo je narisal

²⁰ Wastler: Steirisches Künstler-Lexikon, 169. — Radics, Valvasor, 171, 102 i. d.

Celovec 1688. Ivan Werex je bil oče Petru Werexu. O tem poroča Thalnitscher, da se je rodil v Antwerpenu in da se je proslavil za vedno s svojimi slikami. Radics pa meni, da se je porodil na Turjaku. Peter Werex je umrl v Ljubljani 13. februarja 1715.²¹
(Dalje prihodnjič.)

²¹ Izvestja Muz. dr., 1901, 175. — Radics, Valvasor, 175 i. d. — Letop. M. Sl., 1880, 23.

[2] Roparji na slovenski zemlji.

Zgodovinske drobtine. Zbral Leopold Podlogar.

III. Viteški in neviteški roparji.

Bitka na Leškem polju (955), ki je ugnala Madjare, je na stežaj odprla vrata nemškemu naseljevanju na slovenski zemlji. Nepregledna je vrsta onih bavarskih družin, mejnih in okrožnih grofov, preprostih plemičev in svobodnjakov, ki je zdaj prišla v deželo in v njej dobila zemljišča. Da se utrdi meja proti Madjarom, so ti plemiči zidali po naših gorah in gričih utrjene gradove in zagospodovali nad slovenskim ljudstvom, ki je prebivalo na teh posestvih. Razvilo se je nemško veleposestvo, ki si je do prevrata 1848 delilo slovensko zemljo in imelo vso oblast na njej.

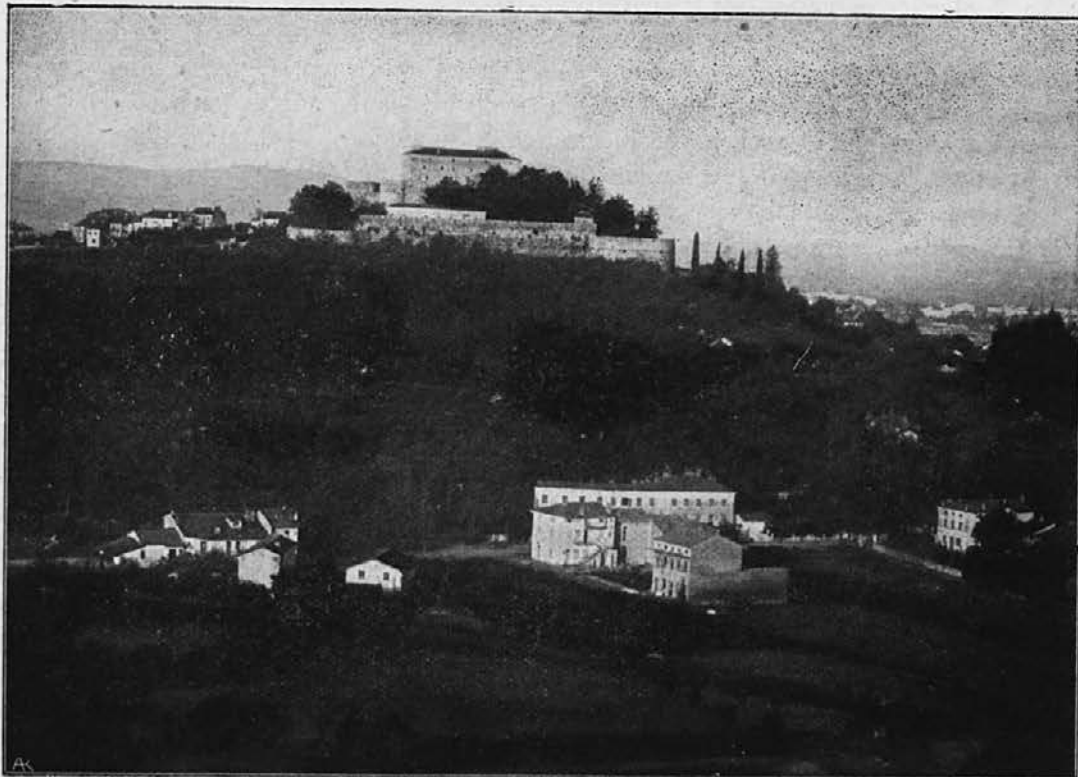
Nemško plemstvo je nastopilo in živelo med Slovenci z vsemi svojimi vrlinami in napakami.

V bojnih časih je bil grad za ljudstvo močna opora, v mirnih časih pa prečesto vir nepopisnega zla za srednjeveško narodovo življenje.

Kakšno pa je bilo življenje po gradovih?

Najljubše opravilo grajske gospode je bil boj. Kadar ni bilo treba z vojvodom ali kraljem iti na vojsko, so si pa drugod iskali priložnosti za tak posel. Mnogo naših vitezov je šlo v 11., 12. in 13. stoletju v sveto deželo bojevati se zoper Turka (križarske vojske), odkoder se navadno niso več vrnili.

V mirnih časih pa so si poskrbeli raznih zabav. Priljubljen jim je bil zlasti lov, ki so ga smatrali za nekako bojno vajo. Divjačina jim je bila sovražnik; čim več jo je kdo pokončal, tem večjo čast in ugled je užival. Cele trume vitezov na konjih so se usipale

Goriški grad pred vojsko.

iz gradov in odhajale s hlapci, gonjači in psi na „veliki lov“. Divja, hrupna gonja se je podila čez drn in strn, žalibog da tudi

„ . . . . . čez njive rodne,
koder klasje rumeni.
Poljsko žito, kmetom nada,
Oj rumena ta pšenica:
Srpi, glej, je niso našli,
Našla jo je komaj ptica.“

Še večjega pomena so bile v življenju grajske gospode viteške igre ali turnirji, kjer so iskali zabave, časti in slavnega imena. Turnirji so bili za viteze vojna šola. Tu so pokazali svoj pogum, spretnost in moč. Turnirji navadno niso bili boji na življenje in smrt, vendar se je malokateri turnir končal, ne da bi se kdo občutno pohabil ali celo mrtev obležal.

Sicer so pa vitezi veseljačili doma in si kratili čas z igro in popivanjem. Poslednje je bilo po gradovih le preveč v navadi. Janez Lindeški, ki si je izbral za geslo: „Vince kupica je moja ljubica“, ni bil edini mož te vrste. V 14. in 15. stoletju, ko je viteštvo splošno podivjalo in propadlo, je pa veljalo za vsakega viteza geslo: „Vino, ženska, kocka = Wein, Weib, Würfell“. Za vino so že poskrbeli podložniki, žensk pa so dobili v grad po zvijači ali po sili. Ustno izročilo, ohranjeno v narodnih pesmih in pripovedkah, pa tudi v resničnih ljudskih povestih, nam zatrjuje, da so ugrabljali vitezi po gradovih in med podložniki lepe hčere in jih skrivali pri sebi. Tu nam je iskati vzroka, zakaj so se pogosto vneli krvavi spopadi med gradovi samimi, pa tudi med temi in tlačani.

Večkrat so se plemiči za malenkosti iz sovraštva ali ljubosumnosti sprli in drug drugemu napovedali boj. Takrat je bil tlačan siromak. Sovražna soseda sta drug drugemu požigala vasi, ropala in plenila.

Posebno dolgo so si bili v laseh mogočni Ortenburžani in ponosni Turjačani. Razprtije in boji med obema močnima nasprotnikoma so trajali nad dve sto let (1140—1343). Trikrat so Ortenburški od Orteneka oziroma Ribnice in Čušperka sem napadli in porušili Turjak — 1140, 1190 in 1318. Leta 1190, drugi pišejo leta 1210, je bil porušen turjaški grad Gradišče v župniji Rob, ki se pozneje ni več pozidal. Koliko so v teh bojih prestali obojestranski podložniki po velikolaški, turjaški, dobrepoljski in ribniški okolici, si lahko mislimo. Razdejanja in grozote v teh bratomornih vojskah niso bile nič manjše, kakor pozneje za časa „turške sile“.

Obmejni vitezi so kaj radi udarjali v sosedne kraje, tam požigali, plenili in ropali. Tako je Albert, graščak na Mehovem, začel pohajati 1198 preko Bele Krajine na Hrvaško. Delal je tam „z ognjem in mečem“ tako silo, da je moral ogrski kralj Bela IV. poslati nadenj celo vojsko.

Najbolj se je razvilo roparsko viteštvo v 14. stoletju. Takrat je menda večina viteštva imela ropanje

za obrt, za katero si je lastilo le ono samo „patent“. Vitezi, ki so imeli svoje gradove ob velikih trgovskih cestah, so se preživljali večinoma z ropom. Napadali so mimoidoče karavane trgovcev, jim ugrabljali blago, njih same pa zapirali, dokler se niso odkupili s težkim denarjem. Nekateri vladarji, zlasti Rudolf Habsburški, so se mnogo trudili, da bi zatrli roparsko viteštvo; vendar pa se pojavlja več ali manj noter do novega veka. Plemenitih Ravbarjev se je prijelo ne preveč lepo doneče ime samo zaradi njihovega roparskega početja. Prej so se nazivali „Engelsšalki“ t. j. angelski služabniki ali oprode.

Nedostopni gradovi roparskih vitezov so imeli nedopovedljive zaloge vsakovrstnega, tudi najdragocenejšega blaga. V grajskih shrambah je bilo do zadnjega kotička polno olja, vina, piva, žita, moke, obleke, kožuškovine, kož, bakra, svinca, železa . . . Manjkalo seveda tudi ni denarja, dragocenega lišpa in posod, tudi cerkvenih. Vsakovrstna sodrga se je ponujala tem vitezom v službo. Postopači in potepuhi, ki so prišli v taka gnezda bosih, brez suknje in plašča, so nosili v kratkem dragoceno obleko. Marsikateri se je vdinjal v tako službo, ko ni imel vinarja v žepu; v par mesecih je bil zasut z denarjem, da bi ga imel za vse življenje. Pa pri vinu, igri in takrat običajnih zabavah je bil kmalu na suhem. Treba je bilo popustiti zabavo in iti zopet resno na delo. Poiskali so si ga tam, kjer so ga gotovo dobili in je bil njih trud bogato poplačan — z viteškim ropom.

Iz kake prav dobro izbrane in zavarovane točke so prežali, kakor nam poročajo takratni letopisi, ob prometnih žilah, posebno ob njih prelazih, na bogate trgovce in romarje. Že v 11. stoletju nam omenjajo listine romarje v celo oddaljene kraje: k Sv. Ivanu pri Devinu, v Čedad, Oglej, v Rim, celo v Španijo na grob sv. Jakoba v Kompostelo. To pa navadno niso bila romanja v današnjem pomenu besede. Na teh krajih so se ob gotovih prilikah vršili velikanski shodi. Ti so nudili zlasti trgovcem, obrtnikom in kupcem najlepšo priliko za trgovino: nakup in prodajo. To so bili srednjeveški velesejmi. Sedaj, ko se tudi pri nas in naših sosedih vršijo velesejmi, razumevamo, zakaj so se podajali takrat na taka romanja navadno le trgovci z dragocenim blagom in kupci z dobro napolnjeno mošnjo. Brez pravih romarjev seveda tudi ni bilo, pa ti so bili vedno v pretežni manjšini in nikdar in nikjer v tem dirindaju posebno dobrodošli. Obesili so se, kakor navadno govorimo, romarjem-trgovcem na vrat, včasih dobrodošli kot varno spremstvo, pogosto pa v nadlego in v napotje.

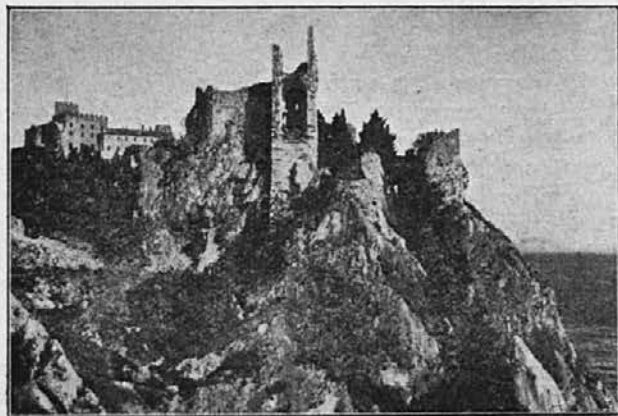
Taka romarska-trgovska pot proti zapadu je držala iz naših krajev — iz Ljubljane preko Vrhnike in Vipave v Gorico — preko Planine, Postojne in Senožeče v Trst — preko Cerknice, Šent Petra in Prema v Istro.

Prav ob teh potih pa opazujemo v srednjem veku mogočne plemenitaše, gospodarje obširnih po-

sestev in številnih gradov. Profesor Rutar je opozoril, da so iz teh gradov, gradičev in trdnjav pošiljali njihovi gospodarji svoje nalašč za to najete može na prežo, in podpira svojo trditev z dejanskimi dokazi.

Postojnski vitezi: Angel, Gal, Galucij in Pisander (1343) so delali na več krajih v deželi trgovcem in romarjem veliko škodo. Ropali so pa tudi po Beneški Istri in tam prežali posebno na beneške trgovce.¹

Devinski gospodje so prvačili med roparskim viteštvom. Njih grad stoji še danes na skrajnem koncu Adrijanskega morja. Na strmi skali, ki skoraj navpično pada k morski gladini, stoji starodavna močna zgradba, ki še danes vzbuja občudovanje vsakega popotnika. Ponosno zre na morje pod seboj in kadar se njegovo zidovje sveti v solnčnih žarkih, tedaj je mornarjem na Adriji dober kažipot. S svojo lego ne obvladuje

Devinski grad.

le morja, temveč tudi cesto, ki pelje iz Furlanije mimo grada na Kras. V srednjem veku je bil grad sedež mogočne rodbine Devinskih gospodov, ki so imeli v lasti tudi grad Prem. Bili so na slabem glasu. Pogosto so kot roparski vitezi nadlegovali trgovce, ki so z blagom potovali v Trst. Oglejski očaki so jih morali s silo krotiti; tako očak Rajmund della Torre (1273—1299) viteza Hugona, ki je s svojimi vojaki ogrožal trgovska pota na vse strani. L. 1281 ga je pozval očak na svoj dvor, kjer je moral slovesno obljubiti, da se očaku pokorava in opusti svoje nečastno početje.² Pa njegovi nasledniki, dasi očkovi vazali — vojni zavezniki, so se kmalu pokazali v pravi luči.

Goriški grofi so bili zavetniki oglejske cerkve in očkovi vazali. Grof Henrik III. (1304—1323) se je na vso moč trudil, izpodkopati temelje očkove države. Za trdno je upal, da mora v kratkem pripasti

¹ Mittheil. 1890, 99.

² Dimitz, G. Kr. I. 221.

njegovi rodovini. Iz vseh strani je vabil in šuntal plemstvo, naj pade na patrijarhovino in se ž njo okoristi. Tudi nekaj kranjskega plemstva (n. pr. Turjaški) se je dalo izvabiti. Najbolj pa so divjali in plenili po očakovini uprav gospodje iz Devina (1304 do 1307). Očaki so jih začasno krotili z zažuganimi kaznimi, pa so le zopet začeli pleniti in napadati celo mesta. Taki boji so kaj dobro služili politiki avstrijskih vojvod, ki so se hoteli na lep način poravnati očkove posesti na avstrijskih tleh.

Že izza babenberških časov je bilo mestece Pordenone last avstrijskih vojvod. Ker jim je trgovina donasala obilo dobička, so na vso moč pospeševali trgovino iz Avstrijskega na italijansko stran in napravili v Pordenonu skladišča za trgovce. V tem času pa so prihajale dan za dnem tožbe iz trgovskih

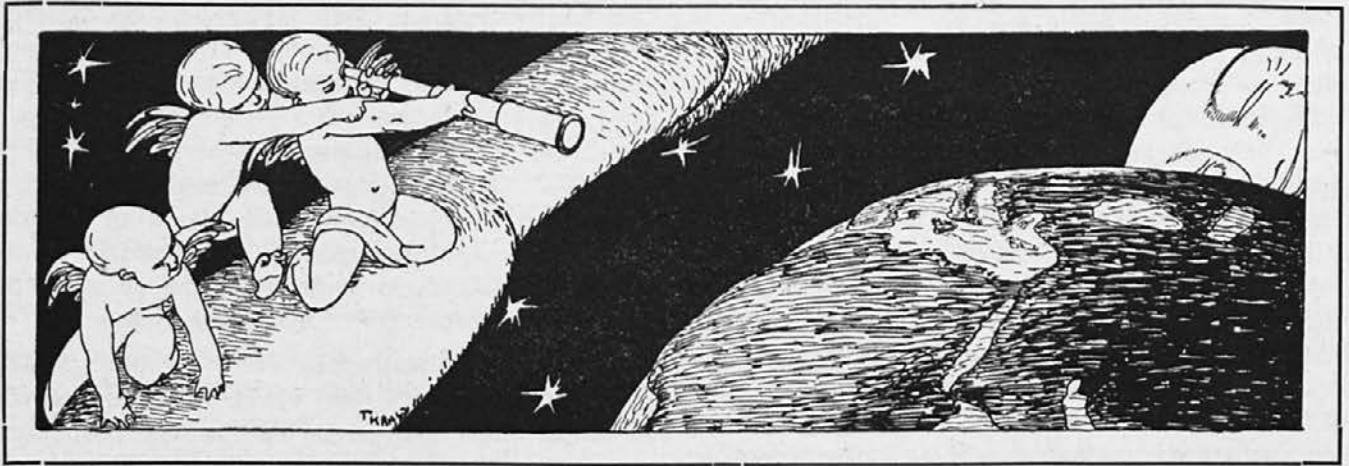
Goriški grad po vojski.

krogov, pa tudi iz meščanskih, zaradi nasilnosti oglejskega plemstva. Očaki pa zares niso hoteli ali pa niso mogli več braniti mesta in trgovcev pred nasilstvi roparskega plemstva. Na ponovne take pritožbe je Rudolf IV. Ustanovnik (1358—1365) v odškodnino zajel oglejske fevde na Kranjskem: Vipavo, Lož in Postojno. Prišlo je zaradi tega do vojske, v kateri je bil očak Ludovik della Torre (1359—1369) premagan. Ob sklepanju miru je moral očak odstopiti avstrijskim vojvodom vse oglejske fevde v slovenskih deželah, tudi Devin in Prem (1366).¹ Pa tudi pod avstrijsko vlado ta roparski rod ni miroval. Imel je še dvoje roparskih zavetišč: Doberdob in Sesljan (Sistiana). Ta dva gradova sta popolnoma obvladovala trgovsko cesto iz Tržiča (Monfalcone) v Trst.² Leta 1395 je rod „Devinskih gospodov“ izumrl in gradova sta prišla v last Habsburžanov.

(Dalje prihodnjič.)

¹ Dimitz I. 245. Rutar, Slov. zemlja 1/30.

² Mittheil. 1890. 89.

Po okrogli zemlji.

Razgled po svetovni politiki. Jugoslavija se pripravlja na nove volitve poslancev v narodno skupščino, ki se bodo vršile 18. marca. Nihče ni mislil, da bo sedanja narodna skupščina tako kmalu razpuščena, posebno ker bi morala sprejeti še nekaj zelo nujnih in neodložljivih zakonov. Tako so zlasti prizadeti državni uradniki in invalidi, ki v precejšnjem pomanjkanju nestrpno čakajo na uradniški oziroma invalidski zakon. Da je bila narodna skupščina tako nenadoma razpuščena, je dal povod padeč radikalno-demokratske vlade. Novo vlado je sestavila samo radikalna stranka pod predsedstvom prejšnjega ministrskega predsednika Pašića. V ministristvo sta bila poklicana tudi en Slovenec in en Hrvat kot ministra brez portfelja. Slovenski minister dr. Zupanič je bil dosedaj ravnatelj etnografskega oddelka deželnega muzeja v Ljubljani in je bil rojen 1876. leta v Gribljah na Belokranjskem. Po svojem političnem prepričanju je pristaš radikalne stranke.

Lord Curzon.

Mussolini.

Poincaré.

Lozanska konferenca.

Nova vlada pa v kljub velikemu številu radikalnih poslancev nima večine niti v zbornici niti v odsekah. Brez večine pa ne more parlamentarno vladati. Zato ni preostajalo drugega, kakor da se razpišejo nove volitve. Danes, ko to pišemo, vlada že po vsej državi nervozno volilno gibanje. Stranke se sestajajo, izdajajo volilne proglose, izbirajo kandidate, slabotnejše skupine iščejo zvez in kompromisov, ker po sedaj veljavnem volilnem redu stranke z majhnim številom glasov sploh ne pridejo v poštev.

Vlada je po vsej državi imenovala velike župane, ki načelujejo upravnim pokrajinam, kakor so določene v ustavi. Slovenija ima dva velika župana: v Ljubljani dr. Viljema Baltiča, bivšega predsednika pokrajinske vlade za Slovenijo, v Mariboru pa dr. Miroslava Ploja.

V Italiji je najvažnejši dogodek za notranjo politiko pretvorba fašistovske organizacije v narodno milico za narodno varnost. Ministrski predsednik dr. Mussolini je predložil ministrskemu svetu tozadevni načrt, ki je bil sprejet. Narodna milica naj služi Bogu in domovini. Sprejemajo se samo člani fašistovskih organizacij, druge vojaške organizacije se razpuste; pri tem je najbolj prizadeta nacionalistična organizacija s plavimi srajcami. Črno srajco bo odslej smel nositi le član narodne milice in še ta le pri izvrševanju svoje službe in ob nekaterih drugih prilikah. Narodna milica je podrejena naravnost ministrskemu predsedniku. V času mobilizacije se priklapi redni armadi.

Za Slovence je zlasti važna upravna razdelitev bivših avstroogrskih pokrajin. V ministrskem svetu je bila sprejeta sledeča razdelitev: Goriško se združi z videmsko pokrajino in ostane Videm glavno mesto. Drugo pokrajino tvori Trst s Trzičem, Miljami in delom Krasa. Tretja pokrajina naj bo Istra z glavnim mestom Pulj. Tako so Slovani v Italiji razdeljeni na tri province z namenom, da se čimpreje poitalijančijo. Italijanski Slovenci stoje pred težko nalogo in prav nič ne dvomimo, da jo bodo v svoji žilavosti tudi rešili. Tudi goriški Italijani so z največjo žalostjo sprejeli to razdelitev. Zakaj Gorica je postala iz glavnega mesta navadno podeželsko mesto, ves gospodarski tok, ki je bil sedaj osredotočen v Gorici in je donášal velike dobičke, se bo sedaj obrnil v Videm. V znak protesta in žalosti so vsi goriški trgovci

zaprli trgovine, meščani pa so priredili velik sprevod po mestu. Ministrski predsednik Mussolini je brzojavil fašistom v Gorici, naj drže disciplino in da je taka razdelitev potrebna, dokler se goriški Slovenci ne „asimilirajo“.

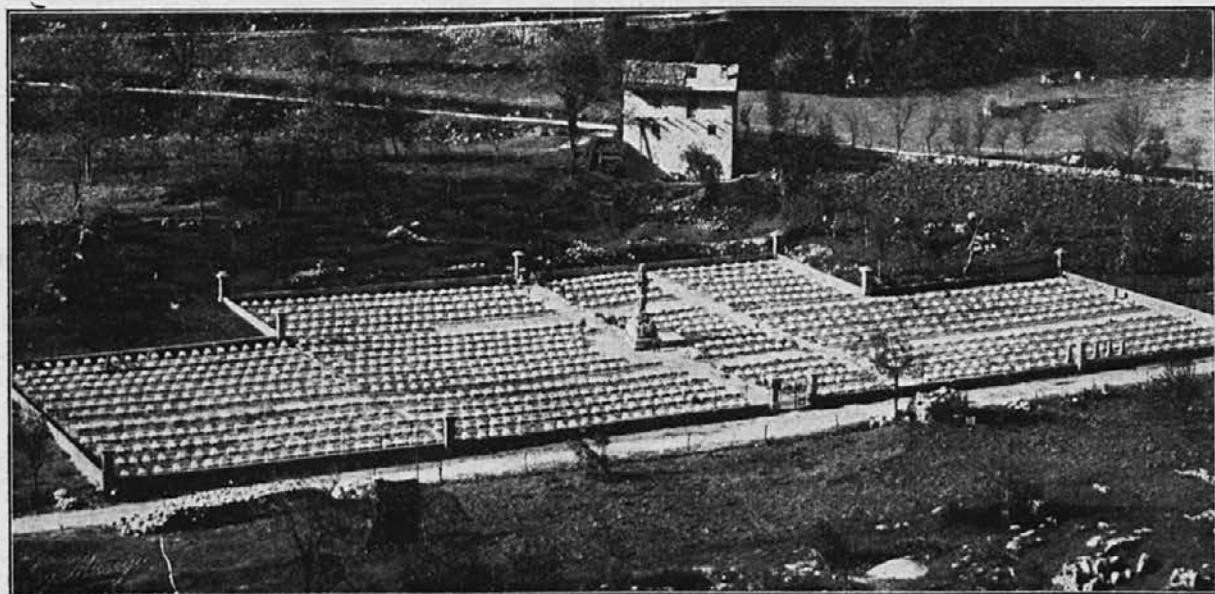
Teško poizkušana država je republika Poljska. Na eni strani nima preizkušenih, državniško izvežbanih voditeljev, na drugi strani pa je razmerje med Poljaki in drugimi narodnostmi tako ostro, da bi tudi najmodrejšemu državniku bilo težko, najti zlato sredo. Mirovne pogodbe so prisodile Poljski ozemlje s 30 milijoni prebivalci, med temi pa je celih 14 milijonov drugih narodnosti. Ukrajincev, Judov, Belorusov, Nemcev in drugih. Najjačjo opozicijo tvorijo Ukrajinci, kateri Poljake smrtno sovražijo. Menda imajo zato tudi dovolj povoda radi preganjanj, ki jih morajo trpeti Ukrajinci v Galiciji. Teža notranjih razmer se je posebno kazala v dolgih ustavnih bojih. Ko je bila končno ustava sprejeta, je bil izvoljen meseca decembra prvi predsednik Poljske republike, bivši minister Gabriel Narutowicz, pristaš levičarskih ljudskih strank. Ta izvolitev ni bila vseč poljskim narodnostnim prenapetnejšem zlasti, ker so izvolitev Narutowiczevo podpirale tudi nepoljske narodnosti. Priredili so slikarsko razstavo, kamor so tudi novega predsednika povabili. Ob vstopu v razstavo pa je počil strel in prvega predsednika Poljske republike ni bilo več. Ob novi volitvi je bil izvoljen za predsednika bivši notranji minister Woicichowsky, istako pristaš levičarskih strank.

Lozanska konferenca se do danes še ni premaknila z mrtve točke. Iz pogajanj se vidi, da zlasti Angležem malo gre zato, kje bo potegnjena turška meja v Evropi, temveč kje bodo stale angleške omejene straže v Mezopotamiji. Najtrši oreh je Mosul, pokrajina z istoimenskim mestom (80.000 preb.) v severni Mezopotamiji. V Mosulu je polno dosedaj še neizčrpanih vrelcev nafte. Po sevrški pogodbi izvršuje vrhovno oblast v Mezopotamiji Anglija in snuje velike načrte, kako izkoristiti mosulske vrelce. V Lozani pa sedaj Turki brezpogojno zahtevajo Mosul zase, zbrali so že precej vojaštva ob meji (Mosul je oddaljen od turške meje v zračni črti 100 km, z železnico pa nekaj pod 200 km) ter so nahujskali mo-

sulske mohamedance k vstaji. Angleži pa tudi ne poznajo šale, kadar gre za šterlinge, ter so zakurili kotle v svojih vojnih ladjah v pristaniščih otoka Cipern.

Nič manj težkoč ne povzroča vprašanje nemške vojne odškodnine, ki znaša še vedno 132 milijard zlatih mark. Nemčija ne more več plačevati, ker menda nima s čim. Francija je nato hotela zasesti Porenje, česar pa Angleži niso dopustili. In sedaj so se sešli vodilni možje velike antante v Parizu, da se dogovore. Anglija predlaga, naj se z nemškimi odplačili potrpi štiri leta, dolžna vsota naj se znatno zniža, odplačevanje naj se raztegne na 22 let. Francija ne dovoli nobenega znižanja nemških dolgov, razen če se obenem znižajo francoski dolgovi napram zaveznikom, za odplačevanje se more čakati kvečjemu dve leti, kot plačilna sredstva pa naj bodo doklade na nemški izvoz, zaplemba carinskih dohodkov v Porenju, zaplemba davka na premog itd. Ker se med francoskimi in angleškimi predlogi ni moglo doseči soglasje, se je konferenca 4. januarja razšla.

Vojaški grobovi. Izmed stvari, ki živo pričajo, da je divjala po Goriškem ena najljutejših bitk v človeški zgodovini, so tudi številna vojaška pokopališča, ki se raztezajo po vsej soški dolini, so raztresena po Brdih in lepi vipavski dolini; goriška okolica šteje nekaj najlepših, poznata jih ravna Furlanija in kršni Kras. Ob bivši vojni črti so in daleč nazaj v zaledje. Italijani so tem pokopališčem posvetili svojo posebno pozornost. Obzidali so jih z ogromnimi zidovi ali pa jih drugače okusno ogradili, na vsak grob pa so postavili po en bel nizek cementni kamen, na katerem stoji zapisano ime vojaka ali, če je ime neznano, samo križ. Raztresene grobove so vse izkopal in prenesli ostanke na bližnje skupno pokopališče. Pogosto so nabirali na bojiščih, tako na gori sv. Gabriela, posamezne kosti. Za te so sezidali posebne kostnice. Veličasten je pogled na taka pokopališča, kjer se vrste v neskončni množini bel kamen ob belem kamnu kot strnjena armada. Tu leži sovražnik poleg sovražnika, prijatelj poleg prijatelja. Smrt jih je združila. Tako se nahaja eno največjih, ravno blagoslovljenih pokopališč v Redipulji. To pokopališče je mednarodno. Cel gozd žičnih ovir, pušk,

Vojaško pokopališče v Ročinju.

Starodavni stolp belgrajske trdnjave.

bajonetov, topov itd. je na grobovih, živa slika prestale bojne groze in pokojnega miru. Lepo pokopališče je tudi na Oslavju, na mestu, kjer je poprej stala vasica, a so jo nadomestili beli kamni z obeliskom. K temu pokopališču, ki hrani tudi lep slovenski napis, se ob priliki še povrnemo. Naša slika prinaša vojaško pokopališče v Ročinju pri Gorici, ki je zelo tipično za italijanska vojaška pokopališča, katerih je na stotine in stotine in na njih počiva tudi marsikateri slovenski mož in mladenič. Vendar pa pokopališče v Ročinju ni izmed največjih. Kako ogromne so pač bile žrtve tako zvane soške fronte, ki je razredčila tudi naše najboljše sile! Niti ogromna pokopališča nam jih ne morejo dovolj popisati.

Belgrajska trdnjava. Naša slika nam kaže tisti del Belgrada, kjer je tekla ob Lavdonovem času rdeča kri, da bi gnala mlinske kamne tri. Kri pa ni tekla pred Belgradom samo l. 1789, ko ga je zavzel Lavdon, ampak že neštetokrat prej; ne pravijo zastoj o Belgradu, da je to „najbolj krvavi kamen na vsem bojišču Evrope“. Zato je bil tudi Belgrad v turških časih močno utrjen. Ostanke utrd ob so še danes tako ogromni, da hodiš lahko celo popoldne po ozkih prehodih in obokanih hodnikih, ki vežejo med seboj posamezne dele utrdbe.

Zgodovine te trdnjave bi ne mogel popisati, tudi če bi jo hotel. Danes nimamo namreč nobene knjige, ki bi se obširno pečala z zgodovino Belgrada.

Čeh Teodor Stefanović Vilovsky — umrl je pred kakimi tremi leti kot upokojeni vodja belgrajskega tiskovnega urada — se je bavil leta in leta s proučevanjem zgodovine srbske prestolice in je napisal o tem veliko delo, katerega obseg je cenil ravnatelj Narodne biblioteke Tomić na 150 tiskanih pol ali na 2400 strani. Toda med vojno se je rokopis — izgubil. Pač pa je izšlo v tisku nekaj manjših prispevkov Vilovskega k zgodovini Belgrada. Mi bomo priobčili tu nekaj podatkov iz knjige: Belgrad pod vladno Karla VI.,¹ v kateri nas seznanja pisatelj tudi z zanimivim delom zgodovine belgrajske trdnjave.

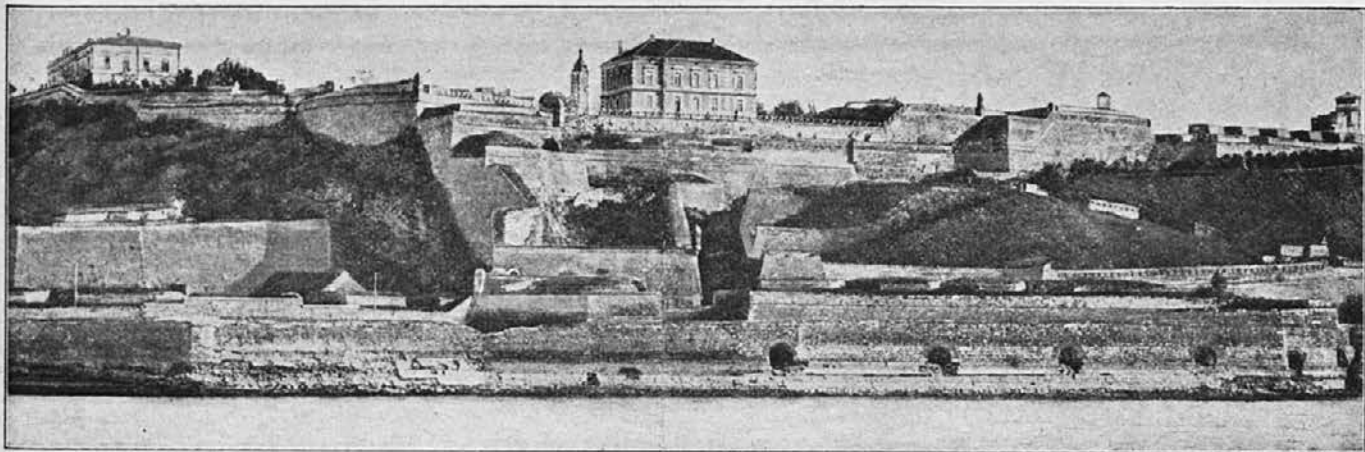
V avgustu leta 1717 je namreč zavzel princ Evgen Savojski Belgrad. Turki so bili tako premagani, da so morali odstopiti Avstriji poleg drugih pokrajin tudi severno Srbijo z Belgradom. Po vsem krščanskem svetu je zavladalo takrat silno veselje nad tem, da je izginil polumesec iz Belgrada. Prva skrb avstrijske vlade je bila sedaj, da utrdi Belgrad tako, da ostane avstrijski za sedaj in za vse večne čase („nun und künftigen weltewigen Zeiten“). Pri tem je podpiral avstrijsko vlado papež Benedikt XIII., ki je ukazal dvakrat (l. 1725 in l. 1730) du-

hovščini nemških in ogrskih dežel, da mora nabrati za utrdbo Belgrada in Temešvara v petih letih po 800.000 goldinarjev; duhovščina v Neapolu, Siciliji in Milanu je morala istočasno nabrati dvakrat po 1.200.000 goldinarjev. Pet let pozneje (1735) je papež Klemen XII. ta ukaz ponovil. Trdnjavo so gradili 13 let (1723 do 1736). Ko je bilo delo končano, je spadal Belgrad med najsilnejše trdnjave v Evropi. Avstrijska vlada je zahtevala, da mora biti prebivalstvo vseh važnih omejenih utrjenih mest nemško in katoliško. Zato so se morali l. 1724 Srbi izseliti iz utrjenega dela Belgrada. Naselili so se tik utrd ob Savi („Savsko mesto“), dočim so stanovali v utrjenem delu mesta, ki je bil pretežno ob Donavi („Donavsko mesto“), Nemci iz Wormsa, Speiera, iz Avstrije in od drugod. Takrat so imeli v Belgradu svojo cerkev jezuiti, frančiškani, kapucini, minoriti in trinitarijci. V Belgradu je bila tudi štirirazredna jezuitska gimnazija, kjer so poučevali štirje profesorji z letno plačo po 200 goldinarjev. Neko takratno poročilo omenja 138 nemških rokodelcev v Belgradu in nad — 200 gostiln (!). (V tem oziru so Belgrajčani tudi danes tako bogato preskrbljeni, kakor morebiti z nobeno drugo stvarjo ne.)

A komaj je bila trdnjava dovršena, se je vnela l. 1737 zopet vojna s Turčijo, v kateri je bila Avstrija

¹ Belgrad unter der Regierung Kaiser Karls VI. Von Theodor Ritter von Stefanović-Vilovsky. Wien 1908. Adolf Holzhausen. (Einzelausgabe des Heftes vom März 1908 der „Beiträge zur neueren Geschichte Österreichs.“)

Oj stojaj, stojaj, Beli grad . . .

hudo tepena. Ko je bil 23. julija 1739 grof Walles pri Grocki (ob Donavi, malo vzhodno od Belgrada) premagan, jo je kar popihal preko Donave in ni skušal močno utrjenega Belgrada niti braniti.

Za ta čin se je sicer žel pokoriti v najstrašnejšo ječo bivše Avstrije, v grozni Spielberg pri Brnu, a usoda Belgrada je bila odločena. V belgrajskem miru je izgubila Avstrija poleg drugega tudi Srbijo z Belgradom. Turki so Avstrijcem dovolili samo, da poderejo utrdbe, ki so jih bili v Belgradu in okolici zgradili. To se je izvršilo pozimi l. 1739 in 1740 in spomladi l. 1740. Noč in dan je podiralo na stotine delavcev silno trdnjavo. General Schmettan, ki je vodil podiranje, pravi v nekem poročilu, da potrebuje 4000 delavcev, če hoče delo dovršiti v določenem roku.

Tako se je zopet enkrat igrala vojna z delom človeškega duha in z znojem tisočerih rok . . .

Ostal je samo tisti del trdnjave, ki so ga bili zgradili Turki pred prihodom Avstrijcev. Ta je preživel z nekaterimi izgubami tudi svetovno vojno.

Iv. Dolenc.

Major Tankosić. Dne 8. oktobra 1922 je bilo prepeljano iz Trstenika v Belgrad telo enega največjih srbskih borcev za svobodo, majorja Tankosića. Da so krščanske čete v balkanski vojski (1912) dosegle tako velike uspehe, je v veliki meri zasluga majorja Tankosića. On je kot voditelj srbskih četašev branil srbski živelj v sedanji južni Srbiji in Makedoniji pred turškim nasiljem ter vlival prebivalstvu nade na dneve osvobojenja. S svojim junaštvom in s svojo neustrašenostjo in drznostjo je vzbujal strah ne le turškim begom in agam, ki so izžemali in mučili krščanske slovanske prebivalce, temveč so se ga bali tudi turški poveljniki in njihove čete. V očigled balkanske vojne je preskrbel srbskemu generalnemu štabu dragocene podatke o razporedu in moči turških čet. Njegova največja zasluga je, da je organiziral odpor Srbov, ki so bili turški državljani, proti turškim četam.

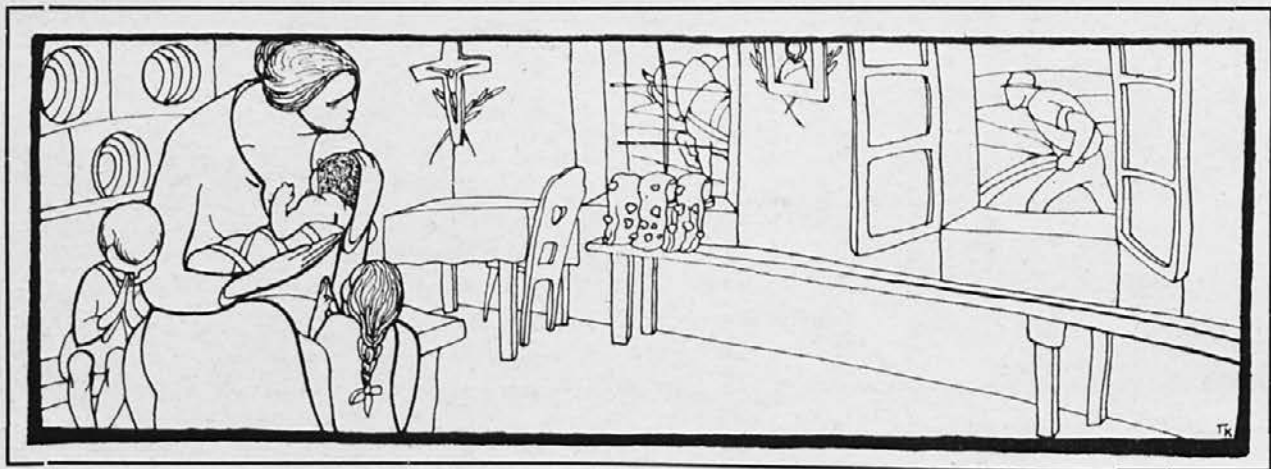
Rodil se je 16. septembra 1880 v vasi Rukladi blizu Valjeva. Ko je dovršil gimnazijo v Valjevu, je stopil v vojno akademijo v Belgradu. V študijah je imel izvrstne uspehe. Izpit za potporučnika je na-

pravil 2. avgusta 1901 kot peti najboljši med 186 tovariši. Leta 1905 je stopil med četaše. V balkanski vojni je bil povišan za majorja ter je bil odlikovan z redom Kara Đorda. Dne 21. oktobra 1915 je Mackensenova artilerija pretrgala nit življenja temu največjemu junaku iz srbske polpretekle dobe.

Major Voja Tankosić kot četaš.

Gospodar in gospodinja. gospodinja.

V sadovnjaku. Kdor se še ni lotil sadnega drevja, naj ne odlašja dalje. Zime bo hitro konec, potem pritisnejo druga dela in drevje bo zopet prikrajšano, ker bo ostalo neosnaženo in nepogojeno.

Februarja meseca že začnemo misliti na požahntjevanje sadnega drevja. Ni ga menda sadovnjaka, kjer bi ne bilo kakega nerodovitnega drevesa. Mnogo je pa tudi drevja, ki sicer rodi, toda malovreden sad, ki nič ne odleže ne za dom, ne za kupčijo. Vse tako drevje je treba čimprej precepiti. Precepljenja sadnega drevja, zlasti jablan in hrušek, ne moremo našim sadjarjem nikdar dovolj priporočati. Z majhnim trudom si na ta način prav izdatno pomnožimo sadni pridelek in obenem izboljšamo kakovost njegovo. V treh, štirih letih nastane iz ničvrednega drevesa zlahka, rodovitno drevo z najboljšimi lastnostmi. Precepimo lahko vsako zdravo sadno drevo, ki ni prestaro. Pa celo 40—50letno drevje so že precepili z najboljšim uspehom. Drevo je treba za cepljenje pripraviti že pozimi ali prav rano spomladi. Za ta posel se oborožimo s pripravno lestvo in drevesno žagico. Najprej požagamo tik debla vse pregoste in nepotrebne veje. Za precepljenje pustimo samo tista, ki imajo ugodno lego, da dobimo lep vrh. Tisto vejevje potem skrajšamo precej na kratko, tako da dobimo piramidasto ali stožčasto obliko. Spodnje veje pustimo namreč najdaljše, proti vrhu pa vedno krajše. Čim mlajše in manjše je drevo, tem bolj na kratko ga smemo ali prav za prav ga moramo obžagati. Krajšim vejicam in sadnemu lesu po ostalih štorovih prizanašamo ali ga celo varujemo, da se ne polomi. To vejevje je važno, ker na njem se razvije prvo leto mnogo listja, ki prebavlja preobilo hrano in mnogo pripomore, da drevo laže celi velike rane in sploh laže prenese hudo operacijo. Tako pripravljena „rogovila“ naj počaka toplega dne koncem februarja ali začetkom marca.

Za cepiče, ki jih moramo narezati najkasneje februarja meseca, uporabljamo krepke, popolnoma dozorele enoletne mladike z gostim popjem. Najboljši so z vrha in z vej na solnčni strani drevesa. Prentanki cepiči z redkim popjem niso prida, popolnoma za nič so pa tako zvani vodeni poganjki ali roparji, ki zrastejo naravnost iz debla in debelejših vej. Cepiče posameznih sort zvežemo v butarice, na vsako

pa sproti privežemo tablico s pravim imenom. V hladni temni kleti na vlažnem mahu se ohranijo cepiči sveži in zdravi do maja.

Kdor namerava cepiti češnjeve divjake ali precepljati starejše češnje, naj nikar ne odlašja tega dela na pomlad. Češnjev sok se začne gibati jako rano, zato moramo češnjo cepiti še pozimi — najbolje februarja meseca. Poznejše cepitve se težko primejo.

Z obrezovanjem pritličnega drevja, špalirjev in trte pričnemo lahko takoj. Prenehamo le v prav hudem mrazu.

Na vrtu. Proti koncu februarja je včasih že kopno in toliko toplo, da na prisojnih mestih že lahko pričnemo pripravljati gredice in izvršimo prve setve, toda le tedaj, ako je zemlja osehla, da se ne prijema obutve in orodja. Peteršilj, korenje, čebulno seme, črni koren in špinačo že lahko sejemo brez skrbi. Našteta zelenjad je namreč neobčutljiva in potrebuje več tednov preden izkali. Zemljo po teh setvah moramo krepko pritisniti bodisi z lopato ali z deskami, ki jih privežemo na noge, ali jo pa povaljamo. Tudi čebule in česen lahko potaknemo koncem tega meseca, ne da bi se bilo bati kake škode. Na prav ugodnih mestih sejejo tudi grah, bob in berivko. Vse imenovane rastline ne marajo svežega gnoja. Zato je jako pametno, ako smo zemljo prekopali in pognojili že v jeseni. V tem slučaju gredice samo poravnamo in takoj sejemo. Kdor ima pa še celino, naj gnoji sedaj, toda s starim, uležanim in predelanim gnojem ali s kompostom.

Koncem februarja je zadnji čas, da pripravimo vse potrebno za gnojake (gnojne ali tople gredice). Predvsem je pregledati in popraviti obode in okna, preskrbeti gnoj in dobro kompostno zemljo. Ako imamo star gnoj in smo ga že v jeseni izpraznili, nismo v zadregi za zemljo. Treba le čez zimo kup večkrat premetati, da se pomeša zemlja med gnoj in da vse skupaj dobro premrzne. Pred uporabo mešanico presejemo, pa imamo izvrstno zemljo za gnojake. Za tople gnojake je najboljši svež konjski gnoj, ki ga je treba več tednov prej naročiti, da ga v to svrhu kopičijo v hlevu.

Zadnji čas je, da si preskrbimo potrebna semena. Najprej pregledajmo ostanek od prejšnjega leta.

Seme, ki je dvomljivo, preizkusimo, če je še kaljivo. V to svrhu vzamemo navadno 100 zrn, ki jih denemo med vlažen pivni papir in vse skupaj položimo na krožnik, ki ga postavimo na topel prostor za pečjo ali nad štedilnikom. Ako skrbimo, da ostane papir vedno vlažen, bomo v nekaj dneh videli, koliko zrn izkali. Število izkaljenih zrn nam pove kaljivost dotičnega semena v odstotkih.

V čebelnjaku. Februar je prav za prav še zimski mesec in v čebelnjaku ne bi smeli imeti posebnega opravka, zlasti ako je vreme stanovitno mrzlo in narava še pod snegom. Čebele pa že čutijo, da se bliža pomlad; matica začne zalegati in ob količkaj ugodnem vremenu silijo čebele iz panja. Najbolje pa je, ako imamo žrela zaslonjena dotlej, da nastopi kak solnčen, miren, topel dan. Prej je pa treba odpraviti sneg izpred čebelnjaka in okoli njega. Najlaže ga preženemo s pepelom ali sajami. Tudi s čebelnjakove strehe ga je treba spraviti, ker čebele ob prvem zletu posebno rade sedajo nanjo.

Ko se pripravljajo čebele k prvemu izletu, odprimo žrela popolnoma in jih otrebimo mrtvic. Panjev ta mesec še ne odpiramo. Le v slučaju, ako slutimo, da ima kak panj prav mnogo mrtvic, jih skušamo bodisi od spredaj ali pa od zadaj polahko spraviti iz panja, da ne ovirajo čebel pri prvem izletu. Kdor le more, naj čebele opazuje, ko prvič izlete, in naj si zabeleži, če je zapazil pri tem ali onem panju kaj sumljivega (brezmatičnost, grižo itd.). Ob takih dneh, ko čebele prvič izletajo, naj gospodinja ne suši perila v bližini čebelnjaka in čebelar naj obleče najslabšo obleko in pokrije zavržen klobuk. Ko se čebele do dobra osnažijo, je najbolje zanje in za čebelarja, ako še par tednov zadremljejo. *M. H.*

Pustni krofi I. vrste. Vlij v skledo en liter vročega mleka, osoli ga in prideni 12 *dlg* sladkorja. 18 *dlg* surovega ali 10 *dlg* kuhanega masla, par žlic ruma in drobno zrezane limonove lupine. Stresi v to mleko 1³/₄ *kg* moke, nekoliko premešaj in prideni vzhajani kvas, ki si ga že pripravila iz 6 *dlg* drož, ene žlice sladkorja in 1/8 litra toplega mleka. Na kvas dodeni po 4 rumenjake in dve celi jajci. Testo dobro stepaj vsaj četrte ure. Potem ga potresi povrhu z moko, dobro pokrij in postavi na gorko, da vzide. Vzhajano testo stresi na prt z moko potresen, ga narahlo razvaljaj za mezinec na debelo in izreži krofe. Pokladaj jih na prtič, z moko potresen in razgrnjen na deski, za dva prsta vsaksebi, pokrij in postavi na gorko, da vzhajajo. Medtem razgrej za dva prsta masti, masla ali olja, spuščaj krofe v mast, tako, da je zgornja stran krofa najprej v masti. Ne devaj jih preveč naenkrat. Ko jih deneš v kozo, jih pokrij, da se malo vzdignejo in od spodaj zarumenijo; nato jih obrni, in ko še po drugi strani zarumenijo, jih poberi iz masti in potresi z vaniljevim sladkorjem.

Pustni krofi II. vrste. Vlij v skledo pol litra mleka, osoli ga in prideni za oreh masla ali masti ali dve žlici kisle smetane, eno žlico sladkorja, eno jajce in 2 *dlg* droži, vzhajanih v dveh žlicah mleka in za kavno žlico sladkorja. Nato prideni en liter moke ter testo s kahalnico dobro stepaj, postavi na gorko, da vzhaja. Drugo napravi vse kakor krofe I. vrste.

Opomba. Od vseh krofov pa porabi tudi obrezke. Obrezke deni nazaj v skledo, prilij par žlic toplega mleka in še malo stepaj; ko testo vzhaja, napravi zopet krofe. Ali pa prideni pest rozin, testo deni v pomazano kozo in ko vzide, ga speci. (Obe vrsti krofov lahko nadevaš v sredi z mezgo za pol male žličice.)

Ocvirkovka. Najprej namoči v 4 žlicah mlačnega mleka 2 *dlg* droži in malo žličico sladkorja. Nato vlij v skledo četrte litra vročega mleka, ga osoli, mu prideni za oreh masla, eno žlico sladkorja in en liter moke. Zmešaj in prideni še kvas in jajce, vse dobro zmešaj in stepaj četrte ure. Potresi testo z moko in postavi na gorko, da vzide. Vzhajano razvaljaj in potresi z razgretimi ocvirki, z eno pestjo drobtin in ščepom cimeta. Testo zvij v potico, ki naj vzhaja, jo speci in še gorko postavi s sladkorjem potreseno na mizo.

Kako hranimo napol prekajene klobase. Mesene klobase obesí za par dni v dimnik, da se napol posuše; nato jim odstrani špilje in klobase dobro obriši. Deni v lonec toliko masti, da je dno pokrito, in na mast naloži klobase, eno poleg druge; na klobase spet mast, dokler ni lonec poln; na vrhu mora biti mast. Lonec zaveži in postavi na suh prostor. Mast, ki jo devaš med klobase, prav malo pogrej, toliko da se da mešati; z vročo mastjo zalite klobase niso dobre. Tudi v zaseko jih lahko shraniš.

Klobase hranjene v olju. Naloži klobase drugo poleg druge; na klobase nalij olja in posodo zaveži. — Kadar rabiš klobase, so najboljše, ako jih kuhaš v kislem zelju.

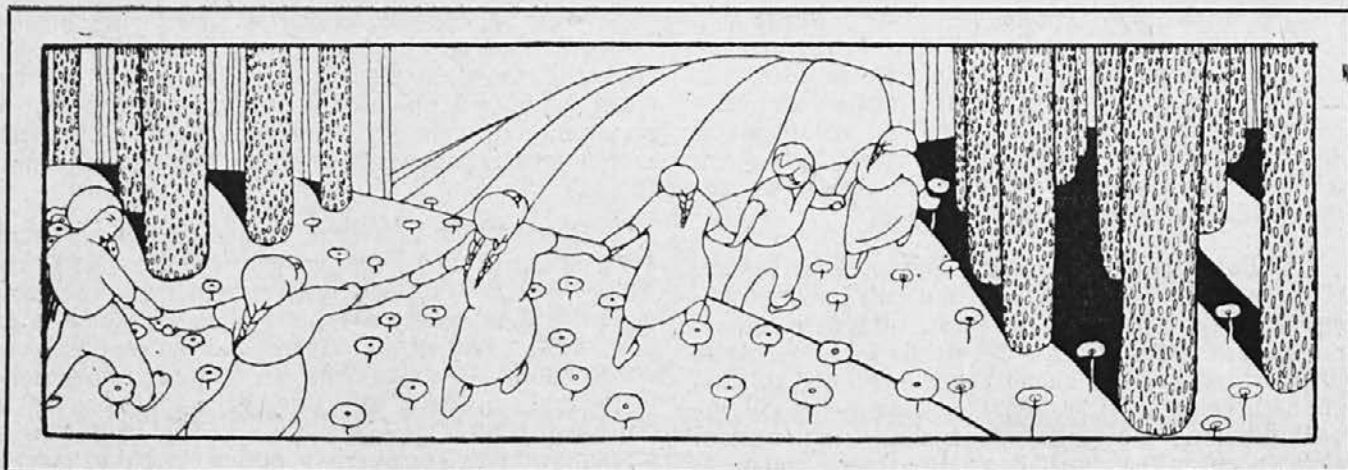
Prevreta juha ali juha od kosti. Kadar kuhaš goveje meso in juho porabiš, zalij kosti in zelenjavo; pridaj paradižnik in spet dobro prevri. To juho lahko uporabljaš, da zaliješ prikuho, polivko ali juho.

Ohrovtova juha z rižem. Razgrej v kozi za žlico masti, pridaj eno drobno ohrovtovo glavo, na rezance zrezano, in par koščkov čebule; to vse skupaj pokrito počasi duši, da se ohrovt zmehča. Posebej pa kuhaj en debel, na male kocke zrezan krompir v dveh litrih vode; ko je skoro kuhan, ga stresi s krompirjevko v dušeni ohrovt, osoli in ko vse še dobro prevre, je juha gotova.

Ohrovtova juha s krompirjem. Razgrej v kozici za žlico masti, pridaj eno drobno, na debele rezance zrezano ohrovtovo glavo in par koščkov čebule; to vse skupaj pokrito počasi duši, da se ohrovt zmehča. Posebej pa kuhaj en debel, na male kocke zrezan krompir v dveh litrih vode; ko je skoro kuhan, ga stresi s krompirjevko v dušeni ohrovt, osoli in ko vse še dobro prevre, je juha gotova.

Svinjsko meso s surovim kislim zeljem. Deni v kozo za žlico masti, 1/4 *kg* na kocke narezanega svežega svinjskega mesa, polovico zrezane čebule in žlico vode, pokrij in duši, da nekoliko zarumeni. Nato prideni par pesti kislega zelja, še par minut duši, prilij toliko vode, da lahko vre, osoli in ko je skoro kuhano, prideni pol žlice moke, zmešane z eno žlico smetane in ščepom poprike. Ko vse še prevre, stresi v skledo in obloži s kosci krompirja.

Pisano polje.

[2] Sličice iz Belgrada.

Piše prof. Iv. Dolenc.

Slava.

Danes (21. novembra 1922) so prišle že tri ciganske godbe na dvorišče (v „avlijo“) naše hiše in so godle in pele na čast gospodarju Živku Srbiću. Kajti naš gospodar danes „slavi“. Praznuje se praznik „sv. arandjela“ (Mihaela) in na ta dan so baje predniki Srbićevi sprejeli krščanstvo. Zato je sv. arandjeo (arhangel) patron ne samo njegove hiše, ampak vsega njegovega sorodstva v moškem kolenu za stoletja nazaj in če Bog da, tudi za stoletja naprej. V sobi je ikona (slikana podoba, ne kip, ker v pravoslavnem bogoslužju ne rabijo kipov, češ, da spominjajo na poganstvo) nadangelova in večkrat gori tudi med letom pred njo lučka. Danes je seveda podoba posebno okrašena. Na mizi pa gori patronu na čast velika sveča.

Danes v hiši nikdo ne dela. Praznik je, ki se praznuje neprimerno svečaneje nego katerikoli praznik v letu. Vsa hiša je osnažena. Že tedne poprej je pripravljala gospodinja pecivo za to slovesnost. V praznični obleki sedi gospodar v hiši in sprejema obiske.

Srbska „Slava“.

Obiski si bodo danes kar podajali vrata. Dogodilo se bo, da bo deset ljudi hkrati sedelo v krogu na stolčkih ob zidu v sobi in uživalo gospodarjevo gostoljubnost. — Prišli bodo predvsem gospodarjevi sorodniki. Dokler je oče živ, sinovi sploh ne smejo prirediti svoje lastne „slave“, ampak se zberejo ta dan v očetovi hiši. Gospodarjevi sorodniki so prišli tudi z dežele in bodo ostali v gostih nekaj dni.

Slavo bodo pa prišli čestitat gospodu Srbiću tudi vsi njegovi znanci in prijatelji. Ker danes slavi zelo velik del Belgrada (samo sv. Nikola še presega v tem oziru nadangela Mihaela, ker o sv. Nikoli, dne 19. decembra slavi skoro polovica Belgrada), imajo izvoščki obilo zaslužka. Prosim vas: marsikdo mora danes iti čestitat slavo na deset krajev. Najbolje je najeti si kar izvoščka, sicer ne opravi svoje dolžnosti. Zato stoji pred marsikako hišo, ki slavi, kar dvoje ali troje voz.

Pa pojdiva k slavi še midva! Saj spadava tudi med gospodarjev „komšiluk“ (soseščino), ker „sediva“ v njegovi avliji. Vsa avlija je šla čestitat, pojdiva še midva! Ni naju sicer izrečno povabil — mož je precej zapet —, a veselila ga bo vendar najina pozornost. Saj za Srba ni večje časti, nego če mu je hiša polna gostov. To je znamenje uglednega človeka, ki je še ohranil pravo slovansko gostoljubnost in ki zna „častiti goste“. (Ne „časti“ te pa z besedami, ampak s črno kavo in z vinom, ker gosta „častiti“ pomeni isto kakor mu postreči.)

Pri vrodu naju sprejme gospodinja. Poljubiva ji roko z besedami: „Sretna Vam slava!“ Nam Slovencem se sicer hrbet težko upogne za „rokoljub“, a v Belgradu je poljubljanje rok gospem prav tako običajno kakor n. pr. med Hrvati in Rusi. Roke se ne poljubljajo samo gospem, ampak sploh starejšim ljudem. Ne bodo ti pa tudi zamerili, če tega ne storiš, ker vedo, da to pri nas ni običajno.

Tudi gospodarju čestitava slavo. Odkáže nama prostor na stolčku ob zidu. Devojka (gospodarjeva sorodnica) nama prinese najprej slavnostni kolač, pečen iz nezmetlega žita. Tako zahteva običaj. Kolač je blagoslovljen. Nesli so ga v cerkev blagoslovit. Rajši bi bili sicer videli, da bi bil prišel pop blagoslovit kolač v hišo. Toda danes je toliko slav, da pop ne more iti po vseh hišah. Tudi je rekel, naj le prineso kolač v cerkev, češ, saj itak sicer skoro nikogar

Mož iz Valjeva.

ni v cerkev. Belgrajske cerkve so sicer redke in majhne, a prostora je v njih vendar vedno dovolj, tudi med službo božjo. Srb v splošnem ni ateist, briga se pa bolj za ta svet, nego za drugi. Tudini nobene cerkvene zapovedi, ki bi velevala biti n. pr. ob nedeljah pri službi božji.

Za kolačem pride na vrsto „slatko“ (fin kompot). Vzeti ga smeš samo eno žličko, da se ti ne dogodi, kar se je že marsikakemu tujcu, ki je prišel med Srbe. Gostoljubni Srb postreže namreč vsakemu došlecu s „slatkim“, a vzeti ga smeš samo

eno žličko, ne pa vsega pojesti, kar ti prinese. — Sledi še nekaj čaš vina ali rakije s pecivom. Ko ti prinesejo črno kavo, je to znamenje, da lahko odideš.

Slava prizadeva seveda rodbinam veliko stroškov. Stanoval sem pri vdovi gimnazijskega profesorja, umrlega v internaciji v petrovaradinski trdnjavi. Dobila je nič manj nego 60 obiskov, od katerih jih je bilo 12 na kosilu. Dokler je bil še njen mož živ, je povabil na slavo tudi vse pridne dijake. Po dva meseca je bilo treba za slavo — štediti in polagoma pripravljati vse potrebno.

Slava traja dva dni. Drugi dan se imenuje „páterice“; ta dan prihajajo predvsem ženski obiski. Vdove gredo n. pr. čestitat slavo redno šele drugi dan.

Svojo slavo ima tudi vsako društvo, ima jo vojska, ima jo šola. Na dan sv. Save (v januarju) slávijo vse šole od ljudske šole do univerze. Slave na univerzi se navadno udeleži tudi kralj z vlado. (Slava kraljeve hiše Karadjordjevičev je na dan sv. Andreja, 13. decembra.)

Belgrajska okoličanka.

L. 1922. sem bil na slavi v III. belgrajski gimnaziji. Slava se čestita ravnatelju. Dijaki se zbero v gimnazijski dvorani. Ravnatelj razlaga v nagovoru zgodovino slave, o kateri imamo poročila iz najstarejših časov srbske narodne zgodovine. „Kjer je Srb, tam je slava.“ Slava loči Srbe od vseh drugih narodov. Opominja dijake, naj te lepe navade nikari ne opuščajo. Pop poje dolge molitve, dijaki pa odpevajo. Svetosavska himna. Deklamacije. Središče slave je „sečenje kolača“.

V srbskem zasebnem in celo javnem življenju je slava velikega pomena. Ene stvari Srbom ne odreka nikdo: uglajenosti v družabnem nastopu. Neko gentlemanstvo diči Srba v družbi. Lepega nastopa se mora človek naučiti, če toliko zahaja v tuje hiše kot gost in če tolikokrat sprejema goste in jim streže. Srbi se ne obiskujejo samo ob slavi, ampak tudi sicer. Družabno življenje je pri njih izredno razvito. Ob nedeljah se zbirajo v hišah svojih prijateljev in pretresajo dnevne dogodke. Opazil sem, da sem isto misel našel izraženo pri različnih Srbih z istimi besedami. Razlagal sem si to tako, da Srbi pač izredno mnogo med seboj občujejo. Običaj slave in vera jih je ločila n. pr. na Ogrskem od vseh drugih narodnosti in ver, utrjala je med njimi družabne vezi in povzročala, da so ohranili svoj narodni značaj.

Seveda je danes prirejanje slave — n. pr. za uradnika brez stranskih dohodkov — silna težava. Njegovi sorodniki so morebiti trgovci. Kako naj tekmuje z njimi! In umazan noče biti; za božjo voljo, samo tega ne! Sploh nalaga družabno življenje srbskemu uradniku mnogo več dolžnosti nego n. pr. slovenskemu. Slavo prirejati je bilo lahko v patriarhalnih časih, ko je imel skoro vsak uradnik svojo hišico z vrtom in so bile cene tako nizke, da si imel meso zastonj, če si v Srbiji zaklal ovco in prodal kožo preko Save v Avstrijo. Za temi časi se toži Srbom — in po onem idiličnem življenju, ki je vladalo v Srbiji pred vojno. Takrat se jim je izpolnjevala želja, ki jo je baje Srb izrazil Bogu. Ko je Bog vprašal zastopnike posameznih narodov, kaj si želijo, si je želel Nemec moči, Francoz slave, Rus vodke, Srb pa, „da se dogovorimo“. Da se morejo dogovoriti, v to jim pomaga mnogo tudi slava, ta pristni in za Srbe tako značilni običaj.

Petdesetletnica „Glasbene Matice“ v Ljubljani. Tiste dni pred božičem (15. do 19. decembra) je „Glasbena Matica“ slovesno praznovala svojo petdesetletnico. L. 1872, dne 25. septembra, so jo na poziv Vojteha Valente ustanovili za glasbo vneti moške; med njimi so bili n. pr. A. Foerster, čigar opera „Gorenjski slavček“ pravkar razvnela poslušavce, A. Nedved, Andr. Praprotnik, P. Grasselli. Isti dan je priredila tudi prvi koncert. Od tedaj so se leto za letom vrstili koncerti, ki so največjega pomena za napredek slovenskega petja in razvoj slovenske glasbe. Če bi ne bilo matičnih koncertov, bi ne imeli najlepših slovenskih skladb, saj vprav največjih skladb ni izvajalo in ni moglo izvajati nobeno drugo slovensko glasbeno društvo. Kdo bi skladal take velike in težke umetnine — brez upanja, da bi jih kdo pel? Kar je bilo do zadnjih let v Ljubljani resnično umetniški dovršenih koncertov, jih je priredila „Glasbena Matica“; na vrsti so bile predvsem slovenske skladbe; čim večje in težje, s tem večjo skrbjo so jih pripravljali.¹ Za slovenskimi so prihajale v poštev skladbe raznih slovanskih narodov, zlasti Čehov. Pa tudi z imenitnejšimi deli drugih narodov: Italijanov, Francozov, Nemcev in drugih nas je seznanjala, tako da nam je v malem kazala splošni glasbeni razvoj; pri koncertih nam je podala skladbe 328 skla-

¹ Če bi „Glasbene Matice“ ne bilo, sem prepričan, da bi Foerster ne bil zložil „Turkov na Slevici“, P. Hugolin ne „Jejtejeve prisega“, ne „Assumpcije“, ne „Ojke“, ne „Soče“, ne „V pepelnici noči“. Premrl ne „Solčne pesmi sv. Frančiška“. Lajovic ne „Gozdne samote“ in velikega „Psalma“ itd.

Matej Hubad.

dateljev, približno polovico Slovanov. Posebno se je proslavila s svojima koncertoma na Dunaju leta 1896.

Nič manj važno kot njeno koncertno delovanje je njena šola, ki jo je ustanovila l. 1882. Začela je z eno učno sobo in 28 učenci. Iz ene učne sobe sta tekom let nastali dve hiši, iz 28 učencev domala stokrat toliko. Danes je skoro vsak glasbeno izobražen človek pri nas bil učenec „Glasbene Matice“. Po vojski je ustanovila še najvišjo glasbeno šolo — konservatorij, ki naj učence izobrazuje do popolnosti, dovršenosti. Škoda, da jo vlada pri tem premalo podpira, tako da je konservatorij v vedni nevarnosti, da ga bo Matica morala opustiti. — Med možmi, ki so nesebično, požrtvovalno delovali pri „Glasbeni Matici“, moramo zlasti imenovati † ravnatelja Gerbiča, bivšega glasbenega vodja dr. Čerina, predvsem pa sedanjega ravnatelja Mateja Hubada, ki je „Glasbeno Matico“ dvignil na sedanjo višino. Zato ga je občni zbor tudi imenoval za častnega člana. „Glasbeni Matici“, predvsem nje višji glasbeni šoli — konservatoriju, želimo, naj se še bolj razvije in gmotno utrdi, da bo brez skrbi za obstanek mogla hiteti za svojimi visokimi cilji. K.

Alozij Remec: **Iz moje domovine.** Mlade povesti. 1922. Založila Goričar & Leskovšek, Celje. Cena broš. 19 Din.

Primorski Slovenci preživljajo zdaj hude čase: slovenski jezik nima pravice, ki mu gre po božjih in človeških postavah. Dasi smo si tako blizu, smo vendar daleč proč od njih; v drugi državi so. 1500

let smo bili skupaj; zdaj smo ločeni. V tej žalosti je nekaka uteha, ako moremo vsaj kaj čitati o njih. In takega čtiva nam nudi ta knjižica, 193 strani obsegajoča; v nji čitamo enajst krajših in daljših povesti, ki jih je pisatelj napisal v svojih mladih letih (1907 do 1913) in ki se vse gode na Goriškem, kjer je bil naš pisatelj rojen (v Oseku, vasi ob veliki cesti med Ajdovščino in Gorico) in kjer je preživel svoja detinska leta. Kot otroku so se mu globoko vtisnili v spomin kraji (cerkev, pokopališčni zid, kjer je rad „jahal med življenjem in smrtjo“, gora Čaven, ki jo tako rad omenja, in sploh Kras), dogodki in ljudje. Vse to čitamo v teh „Mladih povestih“. Tu vidimo, da je žalosti in nesreč na Goriškem bilo dosti tudi prej: „prisiljeni zakoni, v katerih so mlade žene od žalosti izhirale“ („Božjega voleka nevesta“), izgubljeni sinovi, ki so zapustili starše in dom („Cigan“), nesrečni študentje, ki so umirali za dijaško boleznijo, jetiko („Ignacij Vilen“), zatirani rekrutje, ki so jih pri vojaki mučili do blaznosti („Rekrut Janez“); vidimo, da so se nahajali tudi čudaki, nekaki anarhisti, ki so v prirediteljih čitalniških zabav videli same sleparje, sovražnike kmetov („Filozof Martin“); videl je v dveh stanovih, ki sta mu bila posebno blizu, v učiteljskem in duhovskem, tudi lepe zglede samozatajevanja ter pristne kraške značajnosti („Po dolgih letih“, „Gospod Gregor“).

Čitateljem „Mladike“ je Remec znan. V „Užitkarjih“, ga vidijo že zrelega, močnega pisatelja; v „Mladih povestih“ pa lahko vidijo, kako se je od mladih nog učil pero sukati. Niso v zbirki vse povestice enako dobre; najšibkejša je — se meni zdi — „Peter in njegov prijatelj“, najboljša pa „Anno Domini“, v kateri popisuje črno kugo na Goriškem v l. 1682. (Iz goriške zgodovine je bil zajel tudi povest „Veliki punt“, spisal l. 1908; povest je izšla že v drugi izdaji.) Dvema, trem izmed teh povesti bi se utegnili očitati, da so premalo verjetne; tako n. pr. je skoroda pretirano, če vaški grobokop Peter tako žaluje za svojim prijateljem Drejcem, da od žalosti tudi sam otpne in zmrzne ob kopanju groba; premalo je utemeljena tudi smrt „Filozofa Martina“, ki se pravo- voljno utopi, ne da bi čitatelj prav vedel, zakaj; tudi kmetski fant Drobničev France v povesti „Gospodična Eleonora“ po odhodu učiteljice Eleonore malo preveč sili v vodo — v pijanosti. V teh treh povestih torej se mi zdi umiranje ozir. poskus samomora — neopravičeno; da se pa v povesti „Rekrut Janez“ Amerikanec sam usmrti, razumemo: nesrečnež je izgubil že davno vso vero in vso notranjo zadovoljnost. Košček iz dijaškega življenja „Peter Puščoba gre po svetu“ se čita prav prijetno; tu vidimo, kako mladega človeka reši lenobe in pogube dobra, pogumna beseda krepostne deklice.

Na zadnjih straneh knjige (189—193) nam pisatelj nekoliko odkriva svoje notranje življenje od prvih povesti do zadnjih let vojne (mogoče, da je tudi „Peter Puščoba“ avtobiografičen); tu izvemo med drugim, kaj je med vojno okusil v tujini s svojo ženo in otrokom. Kot resnično krščanski mož vidi v vsem velikem svojem trpljenju milo roko božjo, ki ga je tako vodila, da se je sedaj, ko je spoznal, kaj je življenje, kaj so ljudje — notranje očistil in umiril. Zdaj z mešanimi čustvi gleda nazaj na svoje „Mlade povesti“, kakor gleda kipar na kipe in sohe, ki jih je iz gline naredil; naš pisatelj pravi sam o teh svojih „kipih“: Okorni so, nelepi, popravil bi jih. Toda ne gre. Razpadli bi pod prsti; predolgo je od

tistih dni, ko sem jih izobličil; posušili so se v solncu časa, ki se vozi nad nami. Gleda jih z očmi otroka, ki gleda svoje kipce na solncu in je ravno prebolel srečo ustvarjenja.

Tudi mi, ko čitamo te „Mlade povesti“, čutimo, s kakšnim veseljem jih je mladi pisatelj ustvarjal. *J. D.*

M. Elizabeta, O. S. Urs.: **Iz moje celice.** Druga knjiga. V Ljubljani, 1923. Založil Uršulinski samostan v Ljubljani. Natisnila Jugoslovanska tiskarna. (S sliko pisateljice.) Str. 154. (Knjiga se kupi pri nunah v Ljubljani, stane 17 Din.)

Ko je bil Prešeren zapel tisto lepo pesem „Nuna in kanarček“ (zloženo v spomin nuni M. Ignaciji, roj. grofici Engelshaus, umrla l. 1881 v 71. letu starosti), je bil Slovencem prvič nekoliko odprl pogled v tiho celico; toda v pesmi pravi nuna: „Le celico najno zapriva...“ in tako je res do naših dni celica ostala zaprta: neznano nam je ostalo življenje uršulinke, zaprto v tako celico. Večina ljudi si pač predstavlja, da mora biti tisto življenje v celici, v samostanskem ozidju, živa smrt. Zdaj pa nam je bogonadarjena pesnica, uršulinka M. Elizabeta zopet odprla pogled v nunsko celico — in zdaj strmimo: koliko življenja, koliko lepote, koliko sreče! Že pred sedmimi leti (1916) je bila izdala pod istim naslovom — „Iz moje celice“ — zbirko lirčnih pesmi, opevajočih srečo tihega samostanskega življenja; ali medtem se je pisateljica nabralo novih pesmi (90), ki so vse želele priti ven iz celice in povedati Boga ljubečim dušam zunaj v svetu, kakšno srečo nam daje naša sv. vera, predvsem presv. evharistija. Če prebiramo to prekrasno zbirko lirike in vso to pisano množico daljših in krajših pesmi, vidimo prav za prav samo troje: nuno vso zagrnjeno v črno haljo, klečečo ali v celici ali v cerkvi pred tabernakljem, vidimo evharističnega Kristusa v njegovi neizrekljivi ljubezni, pa na žalost v neumljivi zapuščenosti, in vidimo še tretjo osebo — Marijo, majniško kraljico, Imakulato, ki se ljubeznivo smehlja svojim vdanim otrokom. Te tri osebe vidimo — to je vsel! In samo tri kraje: celico, ubožno, tiho, z oknom na vrt, potem tabernakelj, ves v zlatu in kadilu, in slednjič — nebesa, kot najljubši kraj, kjer se tako neutajljivo rada mudi domišljija dobre redovnice. A med temi tremi kraji in med temi tremi osebami — koliko zlatih vezi, ki jih je spredla neusahljiva poezija M. Elizabetel!

Ako želiš, čitatelj, od bliže spoznati to tiho življenje, tako malo znano (M. Elizabeta je sicer tudi ravpateljica meščanske šole pri nunah, ali o šoli in napornem delu redovnice v šoli knjiga molči!), in se ob tem ognju božje ljubezni sam užgati, ogreti in znova oživeti, sezi po knjigi! *J. D.*

Srbske narodne pesmi. Poslovenil Alojz Gradnik. 1923. Založba „Jug“ v Ljubljani. Natisnil A. Slatnar v Kamniku. — V zbirki, ki obsega 128 strani v osmerki, je precej „na hitro“ prevedenih 20 narodnih pesmi, deloma iz predkosovskega cikla, kjer nastopa zadnji Nemanjić Uroš in Mrnjavčevići, — deloma iz kosovskega cikla o knezu Lazarju in bitki na Kosovu, — deloma iz cikla kraljeviča Marka. Prevodu bi se dalo marsikaj očitati, razen tega bi bilo tudi treba razčistiti načelno vprašanje o razmerju med slovenskim in srbskohrvatskim desetercem. Tekst pojasnjujejo „Pojasnila“ in „zgodovinsko ozadje“, tri in pol strani dolg članek na koncu knjige, prirejen po znani Melikovi zgodovini in Vodnikovi izdaji „Izbrane narodne pesmi hrv. srbske“. (Matica Slov. 1913.) Oprema knjige je lepa, samo o tem bi se dalo

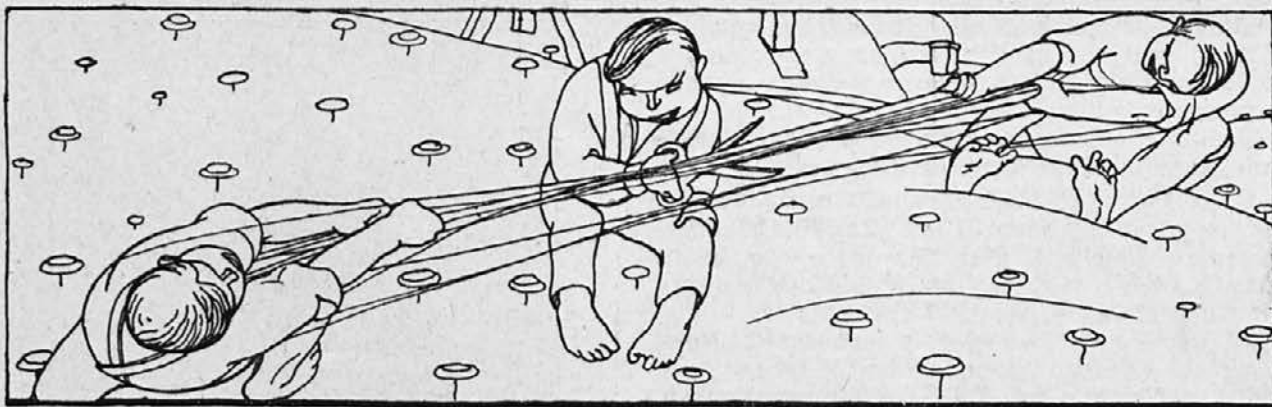

Pesnica M. Elizabeta.

govoriti, če osnutki narodnih vezenj spadajo na platnice leposlovne knjige in ne morebiti kam drugam. Tistim, ki teh prekrasnih narodnih pesmi ne morejo uživati v originalu, bo ta knjiga zaenkrat, dokler g. pesnik sam ali pa kdo drug ne priredi skrbnejšega prevoda, tudi lahko vodnik v svetišče narodne poezije naših bratov Hrvatov in Srbov. In v tej smeri utegne knjiga doseči svoj cilj. *Ivan Mazovec.*

Gor đez izaro. Zbirka koroških pravljic. Priredila T. Gaspari in P. Košir. Ilustriral M. Gaspari. I. zvezek. 1923. Založba „Jug“ v Ljubljani. — Knjižica obsega s kazalom vred 67 strani male osmerke in prinaša 16 pravljic oziroma legend, ki se zelo prijetno čitajo. Upamo, da prvemu zvezku sledijo še drugi in da tudi oprema v naslednjih zvezkih ostane na isti prikupni višini, kot je pri prvem zvezku. Toplo priporočam! *Ivan Mazovec.*

Oton Župančič: **Ciciban.** V Ljubljani 1922. Tiskarna Sava d. d. v Kranju. Druga izdaja. Izdala in založila „Jug“ v Ljubljani. — Ko nas je v „zmag“ polnem letu 1915 obiskal Ciciban prvič, smo ga, odvrtačajoč se z gnusom od bojnih grozot, sprejeli z ljubeznijo in nekim mehkim zaupanjem, da nam bo povedal kaj lepega, kaj takega, kar bo za nas, o čemer drugi ne bodo smeli nič izvedeti... In res, zapletel nas je v srčkane igrice, ko smo mislili, da se sploh več igrati ne znamo; zašepnil nam je o pustih poljih na Koroškem, o čemer nismo glasno govorili; pomladi je pa toliko prinesel s seboj, da smo je morali nekaj naložiti na ladjo in jo peljati med nesrečne kučmarje, ki pest v usta tišče. Pa kako čudovito po domače, po naše, po slovensko je kramljal z nami, „kakor zvonček nov“. Pa kako resen je znal biti Cicibanček, kadar smo iskali „naše luči“. Sedaj — po tolikih izpremembah, po tolikih bridkostih — nas je prišel Ciciban zopet obiskat. Je li morebiti zaslutil žalost in temo in strah, ki lega na naše duše? Ciciban, dobro došel! *Ivan Mazovec.*

ZANJKE - UGANKE - MEH ZA SMEH -

Pot v šolo.

Prelepo jutro danes
nam dal je ljubi Bog.
Naš Janko stopa v šolo,
a rajši šel bi v log.

Ga ugleda petelinček:
„Kaj solnce te teži?“
Poskoči in zapoje:
„Ha v šolo se mudi.“

Je petelinček majhen,
a Janko je možak —
pa pači naj se, roga
pritlikavec mu tak?

„Počakaj, da poplačam
jeziček zlobni tvoj.“
Ni čakal petelinček,
poskočil je na gnoj.

Brž Janko za kokotom,
a brv ga ne drži...
Že v gnojnici se koplje
in na pomoč kriči.

Zdaj poje petelinček:
„Smrduh si, ne junak!“
Naš Janko pa je prišel
zdaj v šolo — pod vodnjak.

Bila je kratka šola,
a dobra, se mi zdi,
zapomnil jo bo Janko
do konca živih dni.

Zateklo oko.

„Priatelj moj, kaj pa ti je, ti imaš pa zateklo oko?“
„Moja žena me je včeraj z rožicami obsipala.“
„Kako je to mogoče?“
„No, lonec je bil tudi zraven.“

Dobro se je odrezal.

Gospod Sitnež ima navado, da svojo služinčad ob vsaki priliki obsiplje z raznimi muhami in sitnostmi. Nekega dne pravi hlapcu:
„Janez, vzemi vrč in pojdi po vino!“
„Prosim za denar, gospod!“
„Osel! Za denar zna vsak tepec prinesiti vina.“
Janez je odšel z vrčem. Čez nekaj časa se vrne in da gospodu še vedno prazen vrč.
„Zdaj pa le pijte, gospod!“
„Smrkavo hlapčel! Saj je vrč prazen!“
„Oprostite, gospod! Iz polnega vrča zna vsak tepec piti.“

Najboljša rešitev.

Gospa (služkinji): „Ana, Vi pobijete več posode, kakor dobite plače. Kako se bo to končalo?“
Ana: „Tako, da mi zvišate plačo.“

Poročni prstan.

„No, moj ljubi mož, kaj takega pa nisem pričakovala od tebe. Nesrečo pomeni, če izgubi mož poročni prstan. Kako je bilo to mogoče?“
„Ti si kriva! Ali ti nisem vsak dan pravil: Moj žep v telovniku ima luknjo.“

To je druga stvar.

Grofov kočijaž se je opil. Grof ga je zagledal, ko je ležal pijan ob potu, in se obregnil vanj: „Kaj ležiš tu pijan?“
Kočijaž: „Poglejte, gospod, jaz nimam kočijaža, da bi me peljal domov kot Vas, kadar sem pijan.“

Smešnica.

„Kako pa poznaš starost kokoši?“
„Po zobeh!“
„Saj kura vendar nima zob.“
„Jih imam pa jaz!“

Starost.

Predstojnik, ki je bil dobre volje, je sprejel mladega človeka, ki je prosil za službo. Hotel ga je preizkusiti. Predvsem je hotel vedeti za nekatere podrobnosti iz njegovega zasebnega življenja. V prvi vrsti glede starosti.

„Koliko ste stari?“
„Dva in trideset jih bom imel.“
„Koliko ste stari?“
„Dva in trideset jih bom imel.“
„Jaz Vas ne vprašam, koliko let boste imeli, vprašam Vas, koliko let imate?“
Mož je plaho molčal.
„No, koliko let imate?“
„31 sem jih imel.“
„Moj dragi! Če ste imeli 31 let, tedaj jih imate zdaj 32. Toda pravkar ste trdili, da jih boste 32 šele imeli.“

„Da, to se ujema.“
„Ne, to se ne ujema. Če boste 32 let šele imeli, jih ne morete 32 že imeti.“
„Ne, tega ne — jaz jih nimam 32. Šele imel jih bom 32.“

„Dobro. Tedaj ste stari 31 let.“
„Da, naravno. Jaz imam 31 let.“
„Tedaj — 31! Kdaj je Vaš rojstni dan?“
„Tretjega aprila.“
„To je v šestih tednih?“
„Tako je.“
„Koliko let boste imeli v šestih tednih?“
Mož, počasi, nezaupljivo: „32.“
„Pravilno.“
„Kateri rojstni dan bo to?“
„Moj 32. rojstni dan. Samo po sebi umevno.“
„Ni res! — Vaš 33!“
„Ne razmem.“

„Ne? — Pazite dobro: Ko ste prišli na svet, ste praznovali svoj prvi rojstni dan; tedaj ste bili nič let stari. Ko ste praznovali svoj drugi rojstni dan, ste izpolnili prvo leto starosti. Ali uvidite to?“

Mož, ves zmeden: „Da.“
„No, torej. — Vi ste bili stari 30 let, ste stari 31 let in boste stari 32 let; danes pa praznujete svoj 33. rojstni dan.“

Mož se je obupan zgrudil na stol.

Glavna stvar.

K znamenitemu nemškemu zdravniku je prišel nekoč mož z dežele, ki je tožil, da ima kronično bolezen, in je prosil za zdravniško pomoč.

Zdravnik ga je preiskal, zmajal z glavo in dejal: „Žalibog, da Vam moram povedati, da ne morete več upati na ozdravljenje; je že prepozno.“

„Ah,“ je vzdihnil kmet, „tedaj sem prišel zastoj tako daleč.“

„Kaj zastoj?! Prosim, dvajset mark mi morate plačati.“

Uganke.

1. Če nimam, sem kregan, če imam sem tepen.
Kdo sem?
2. Jaz sem iz lukenj narejena,
držim vseeno kar se dá;
iz srede mi odpade ena,
razpadem brž na kosa dva. Kdo sem?
3. Kakor sem, tako ostanem,
sama z mesta se ne ganem,
če sem mlada, se ne staram,
če sem stara, nič ne maram.
Kakor ti imam oči,
a ne vidim kakor ti;
in ušesi imam dve,
gluha sem, ko govore;
usta kakor ti imam,
pa glasu iz njih ne dam. Kdo sem?

4. Jablan, blagorodje, Smuka, nesmisel, gospodar, kočijaž, Vevče, črnilo, Podzemelj, marljivost, vbodljaj, avgust, kopito.

Izloči iz vsake navedenih besed po tri črke (iz zadnje besede le dve), ki dajo primerno razvrščene začetek znane pesmi. Eg—.

Šarada (trizložna).

- 1, 3 — na vasi polna žab,
- 2, 3 — naziv za vrlega moža,
- 1, 2, 3 — veliko nudi nam zabave. Eg—.

Steber. — Priobčil Domen.

a	a	a	a	a	krstno ime,
a	a	a	b	b	izraz za prste,
b	č	d	e	e	praznik,
e	e	e	g	g	slovenski pesnik
i	i	j	k	k	del telesa
l	l	l	m	m	sadno drevo
n	n	o	o	o	zabela
p	r	r	r	r	mera
r	s	s	t	t	dramatska igra
u	u	v	v	ž	kmečko orodje.

Po sredi navzdol bereš ime naše žalostne dežele.

Konjiček. (Domen.)

vi	de	O	va	do	vaj
vse	raj	mo	ču	Ti	ruj
be	ne	či	da	z na	Ti
nad	vi	ti	ču	in	či
zla	vaj	zvez	de	mi	mi

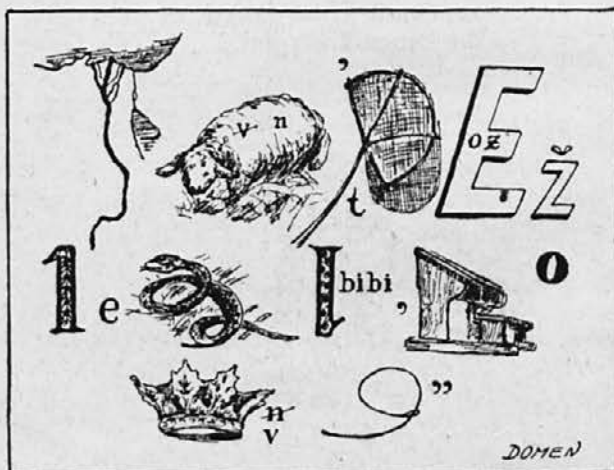
S. Gregorčič.

Skrit pregovor. (Domen.)

Janez pl. Uš
Janez pl. Rot

š = s

Rebus.

Rešitev ugank v 1. številki.

1. Dno.
2. Ne, ker je njegova mati.
3. Kjer sije solnce, naj gre peš.
4. Krava.
5. Spanec.
6. Učiteljica

7. Iz naslednjih besed se izločijo debelo tiskane **Domovje**, **irhovina**, **granata**, **lisica**, **nikakor**, **borza**, **kvadrat**, **drevje** in rešitev se glasi:

Domovina, ti si kakor zdravje.

Uganke 1. številke sta pravilno rešila:
Ignacij Cuderman, Tupaliče pri Kranju,
Branko Pirc, Rateče-Planica.

Nagrada se je izžrebala za Branka Pirca.

Imena onih, ki bodo vse uganke prav rešili, priobčimo. Rešitev v zaprtem pismu mora biti do 15. vsakega meseca poslana: „Mladika“, Prevalje (za Jugoslavijo); „Mladika“, Gorica, via Carducci 4 (za Julijsko krajino). Izžrebani rešilec dobi za nagrado knjigo: „Brtje iz vrtov slov. pesništva“.